

Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri Qaydalarının təsdiq edilməsi haqqında

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI NAZİRLƏR KABİNETİNİN QƏRARI

«Qaz təchizatı haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə» Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1998-ci il 28 sentyabr tarixli 773 nömrəli Fərmanının icrasını təmin etmək məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti qərarə alır:

1. «Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri Qaydaları» təsdiq edilsin (əlavə olunur).
2. Bu Qərar imzalandığı gündən qüvvəyə minir.

Bakı şəhəri, 21 iyun 1999-cu il
103

Azərbaycan Respublikasının Baş naziri A.RASİZADƏ

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin
1999-cu il 21 iyun tarixli 103 nömrəli qərarı ilə
TƏSDİQ EDİLMİŞDİR

Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri

QAYDALARI^[1]

I. ÜMUMİ MÜDDƏALAR^[2]

1.1. Bu Qaydalar «Qaz təchizatı haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununa, digər qanunvericilik aktlarına, «Qaz təchizatı haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə» Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1998-ci il 28 sentyabr tarixli 773 nömrəli Fərmanına uyğun olaraq, qaz təchizatı sahəsində magistrəl və xarici qaz boru kəmərlərinin, sənaye qurğularının, digər qurğuların və fəaliyyət növlərinin zərərli təsirinə qorumaq, habelə *insan həyatı və ya sağlamlığını, ətraf mühiti və dövlətin əmlak maraqlarını* mühafizə etmək və mümkün ola bilən qazaların qarşısını almaq, onların zərərli təsirinə azaltmaq məqsədi ilə qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri qaydalarını müəyyən edir.^[3]

1.2. Bu Qaydalar şəhərlərin, qəsəbələrin və yaşayış məntəqələrinin ərazisində qaz kəmərlərini və qaz kəmərlərindəki qurğuları, qazdan xammal kimi istifadə edən sənaye müəssisələrinə təbii qaz verən qəsəbəlararası qaz kəmərlərini, habelə mayeləşdirilmiş qazdoldurma məntəqələrini, təbii qazdan neftlə birlikdə çıxarılan, mayeləşdirilmiş karbohidrogen qazlarından yanancaq kimi istifadə edilməsini layihələndirən, tikən, quraşdırılan və istismar edən hüquqi şəxslər, hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıqla məşğul olan fiziki şəxslər üçün məcburidir.

1.3. Qaz təchizatı sistemlərinin, habelə ayrı-ayrı qaz kəmərlərinin və qaz təchizatı obyektlərinin layihələndirilməsi, tikilməsi, quraşdırılması, sazlanması, təmiri, istismara qəbulu və istismarı üzrə daxili texniki şərtlər və təlimatlar bu Qaydaların tələblərinə uyğun olmalıdır.

1.3-1. Qazın nəqli üçün uzunluğu 20 km və daha çox olan, diametri 500 mm və daha çox olan boru kəmərlərinin layihələndirilməsi mərhələsində "Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən olunmuş qaydada ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi (bundan sonra – ƏMTQ) sənədi hazırlanmalı və həmin sənədin dövlət ekoloji ekspertizası keçirilməlidir.^[4]

1.4. Şəhərlərdə, qəsəbələrdə və yaşayış məntəqələrində, sənaye, kənd təsərrüfatı və kommunal müəssisələrinin ərazilərində, əhaliyə məişət xidməti müəssisələrində, yaşayış binalarında qaz kəmərlərinin tikilməsi və onlarda qurğuların quraşdırılması, həmçinin qazdoldurma stansiyalarının, mayeləşdirilmiş qazların üçün çənələrin qurulması və tikilməsi, avtomobil qazdoldurma stansiyalarının, qazdoldurma məntəqələrinin quraşdırılması və tikintisi, bir qayda olaraq, ixtisaslaşdırılmış layihə təşkilatları tərəfindən qüvvədə olan normativ sənədlərin və bu Qaydaların tələblərinə uyğun olaraq həyata keçirilir.

Layihə, onun verilməsi şərtləri və qüvvədə olan normativ sənədlərin tələblərinə uyğunluğunu qaz istifadəçiləri tərəfindən müəyyən edildikdən, qaz təchizatı ilə məşğul olan Dövlət Neft Şirkəti orqanları və Fövqəladə Hallar Nazirliyi ilə razılaşdırıldıqdan sonra təsdiq edilir. Razılaşdırılmış və təsdiq olunmuş layihələr 24 ay müddətində qüvvədə olur. Bu müddət ərzində iş başlanmayıbsa, layihələr yenidən razılaşdırılmalıdır.

Qaz təchizatı sistemlərinin genişləndirilməsi, yenidən quraşdırılması, yeni təchizat vasitələri ilə təmin edilməsi və yenidən istismara verilməsi yeni obyektin tikintisi ilə əlaqədar tələblərə uyğun olaraq həyata keçirilməlidir.

Bu Qaydaların 1.3-1-ci bəndində nəzərdə tutulan mövcud boru kəmərləri ətraf mühitə təsir göstəricilərinə dair ekoloji tələblərə uyğun olduqda, həmin kəmərlərin yenidən qurulması və ya həmin kəmərlərdə mövcud qurğu və avadanlıqların dəyişdirilməsi üçün ƏMTQ sənədinin hazırlanması tələb olunmur, lakin həmin kəmərlərə dair Azərbaycan Respublikasının Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi tərəfindən verilən sənədlərdə (atla bilən tullantı həddi (ABTH), buraxıla bilən axıntı həddi (BBAH), ekoloji pasport) ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində normativ hüquqi aktların və texniki normativ hüquqi aktların tələbləri nəzərə alınmaqla müvafiq dəyişikliklər edilir.

Bu Qaydaların 1.3-1-ci bəndində nəzərdə tutulan mövcud kəmərlərin fəaliyyəti zamanı təbii təbiətdən istifadə şərtləri ətraf mühitə təsir göstəricilərinə dair ekoloji tələblərə uyğun olmadıqda və ya ilkin layihədə nəzərdə tutulandan fərqli texnologiyalar və texnoloji üsullar tətbiq edildikdə, həmin fəaliyyətə dair yenidən ƏMTQ aparılmalıdır.^[5]

1.5. Qaz çəkilmə şəhərlərdə, qəsəbə və kənd yaşayış məntəqələrində qaz kəmərlərinin çəkilməsi, qaz tənzimləyici məntəqələrin (QTM) və başqa obyektlərin tikilməsi üzrə işlər Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə Hallar Nazirliyi ilə razılaşdırılaraq ixtisaslaşdırılmış tikinti-quraşdırma təşkilatları tərəfindən, qaz təchizatı üzrə təsdiq edilmiş layihə əsasında aparılır. Qazçəkənmə işlərinə nəzarət və işlərin qəbul edilməsi qaz təsərrüfatının istismarı həvalə olunan təşkilatın və Fövqəladə Hallar Nazirliyinin müvafiq orqanlarının iştirakı ilə həyata keçirilir.^[6]

Şəhərlə, qəsəbələrə, kəndlərə qaz çəkilməsinə, mayeləşdirilmiş qazların çen qurğularının tikintisinə, quraşdırılmasına başlanılması barədə bu işləri aparən təşkilatFövqəladə Hallar Nazirliyinin yerli və yaxud sənaye sahəsi üzrə müvafiq nəzarət təşkilatına 5 gün əvvəl xəbər verilməlidir.

1.6. Qaz çəkilmə şəhərlərin, qəsəbələrin və kəndlərin qaz təsərrüfatları, həmçinin sənaye, kənd təsərrüfatı və kommunal müəssisələrin qaz təsərrüfatları, qaz çəkilmə qızdırıcı qazanxanalar, mayeləşdirilmiş qazla qazdoldurma stansiyaları, onların tikintisi, quraşdırılması üzrə işə başlamazdan əvvəl Fövqəladə Hallar Nazirliyinin yerli və yaxud sənaye sahəsi üzrə müvafiq nəzarət təşkilatlarında texniki nəzarət üçün qeydiyyatdan alınmalıdır. Göstərilən obyektləri qeydiyyatdan keçirmək üçün onların sahibləri (sifarişçilər), obyektin adını və onun ünvanını tələb olduqda yuxarı təşkilatın adını, layihəni yerinə yetirən təşkilatın layihənin texnoloji hissəsini və ona izahatı, habelə işlərə texniki nəzarət üçün hazırlıqlı şəxsin olması barədə Fövqəladə Hallar Nazirliyinə yazılı müraciət etməlidirlər.^[7]

2. MAGİSTRAL BORU KƏMƏRLƏRİNİN MÜHAFİZƏSİ

2.1. Bu Qaydalar, mədən və mədəndaxili boru kəmərləri və kollektorlar da daxil olmaqla, təbii süni karbohidrogenli qazları, kondensat, sıxılmış karbohidrogenli və mayeləşdirilmiş qazları, digər sıxılmış karbohidrogenləri nəql edən magistrəl boru kəmərlərinin mühafizəsini təmin edir.

2.2. Bu Qaydaların şamil edildiyi magistrəl boru kəmərlərinə aşağıdakılar daxildir:

şaxələnmis qollarla, bağlayıcı armaturlarla, təbii və süni məmələrdən keçən keçidlərdə, kompressor stansiyalarına qoyulmuş qovşaqlarla, təmizləyici qurğuların qəbul və buraxma qovşaqları ilə, qaz sərfi qovşaqları ilə metanolu daxil edən qurğularla birlikdə boru kəmərləri;

boru kəmərlərini paslanmadan mühafizə edən elektrokimyəvi mühafizə, texnoloji rabitənin qurğuları və xətləri, boru kəmərlərinin telemexanika ləvazimatları;

məsafədən idarə edilən bağlayıcı armaturların, boru kəmərlərinin elektrokimyəvi mühafizə qurğularının elektrik ötürücü xətləri və elektrik təchizatı cihazları;

yanğından mühafizə ləvazimatı, boru kəmərlərinin eroziyaya qarşı mühafizə qurğuları;

kondensatın saxlanması və qazsızlaşdırılması üçün tutumlar, sıxılmış karbohidrogenlərin buraxılması üçün yeraltı anbarlar;

boru kəmərlərinin istismarında xidməti xətt qurğuları;

boru kəmərləri boyunca yerləşən daimi yollar, vertolyot meydançaları, kəmərlərə gedən yollar, boru kəmərlərinin yerlərini göstərən fərqəndirici və xəbərdaredici nişanlar;

əsas və aralıq kompressor və qazpaylayıcı stansiyalar avtomobillərə sıxılmış qazdoldurma stansiyaları;

yeraltı qazsaxlama stansiyaları.

2.3. Boru kəmərləri xətti üzrə demir betondan və ya taxtandan hazırlanmış fərqəndirici nişanlar (göstərici yazı lövhələri) yer səthindən 1,5—2 metr hündürlüyündə qurulur.

2.4. Boru kəmərləri, çay və kanallarla kəşidə sahələrdə xəbərdarlıq nişanları qoyulmalıdır. Nişanlar boru kəmərlərini istismar edən idarələr (təşkilatlar) tərəfindən respublikanın su təchizatı ilə məşğul olan orqanları ilə razılaşdırılmalıdır. Dəniz sualtı boru kəmərlərinin çəkilməsi haqqında "Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi" Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinə xəbərdarlıq etməklə, boru kəmərlərinin yerləşdiyi xətlər dəniz xəritəsinə salınmalıdır.^[8]

2.5. Boru kəmərlərinin bütün dərəcələrdən olan avtomobil yolları ilə kəsişdiyi yerlərdə, nəqliyyat dayanmasını qadağan edən müvafiq yol nişanları qoyulmalıdır.

2.6. Tikinti-quraşdırma və sifarişçi təşkilatlar tərəfindən müvafiq qaydada tikilməsi boru kəmərlərinin faktiki vəziyyətinin (icra sxeminin) və digər lazımı sənədlərin, torpaq istifadəsi xəritəsinə salınması üçün rayon (şəhər) icra hakimiyyəti orqanlarına verilməlidir. İcra hakimiyyəti orqanı boru kəmərlərinin yerləşdiyi yerlər haqqında, maraqlı olan hüquqi və fiziki şəxslərə məlumat verir.

2.7. Boru kəmərlərinin, çəkilmə tərzindən asılı olmayaraq, istismarına normal şərait yaratmaq və zədələnmə hallarının qarşısını almaq məqsədi ilə **mühafizə zonası** təyin edilir:

boru kəmərləri xətti boyunca, onun orta oxundan hər tərəfə şərti xətlərə 50 m keçən torpaq sahəsi **mühafizə zonası** üçün ayrılmalıdır. Kənd təsərrüfatı üçün yararlı olan torpaq sahələrindən keçən, boru kəmərləri xətti boyunca onun orta oxundan hər tərəfə 25 metrden keçən torpaq sahəsi **mühafizə zonası** üçün ayrılmalıdır;

çoxlu sayda qarışıq boru kəmərləri boyunca, kənar kəmərlərin orta oxundan hər tərəfə, şərti xətlərə 50 metrden keçən torpaq sahəsi mühafizə zonası üçün ayrılmalıdır.

Kənd təsərrüfatı üçün ayrılmış torpaq sahələrindən keçən çoxsaylı qarışıq boru kəmərləri xətti boyunca, onun kənar kəmərlərinin orta oxundan hər tərəfə, şərti xətlərə 25 metrden keçən torpaq sahəsi **mühafizə zonası** üçün ayrılmalıdır;

boru kəmərlərinin sualtı keçidləri xətti boyunca su səthindən onun dibinə qədər olan məkəndə, paralel müstəvilər arasında, kənar xəttin orta oxundan hər tərəfə 00 m mühafizə zonası ayrılır;

kondensatın saxlanması, qazdan ayrılması üçün tutumların, neft və neft məhsullarının, kondensatların, sıxılmış qarışıqların qəza vəziyyətində axılması üçün torpaq anbarlarının əhatəsində göstərilən obyektlərin ərazisinin sərhədlərindən hər tərəfə 50 m olmaqla qapalı xətlə hüduqlanmış torpaq sahəsi şəklində ayrılmalıdır;

baş və aralıq sorulub vurulma və doldurma nasos stansiyalarının, çən parklarının, kompressor və qazpaylayıcı stansiyaların, qaz məsələrinin ölçüldüyü qovşaqların, doldurma və qəbul etmə körpülərinin, yeraltı qazsaxlama stansiyalarının neft və neft məhsullarının qızdırılması məntəqələrinin əhatəsində göstərilən obyektlərin sərhədlərindən hər tərəfə 100 m olmaqla qapalı xətlə hüduqlanmış torpaq sahəsi şəklində ayrılmalıdır.

2.8. Boru kəmərlərinin mühafizə zonalarına daxil olan torpaq sahələri, torpaq istifadəçilərindən, mülkiyyətçilərindən və icarəçilərindən alınır, bu Qaydaların tələblərinə məcburi əməl edilməklə, kənd təsərrüfatı və s. işlər üçün istifadə edilir.

2.9. Boru kəmərlərinin mühafizə zonalarında, kənd təsərrüfatı tarla işlərinin suvarma və yığım işlərinin başlanması haqqında, torpaq istifadəçiləri mülkiyyətçilər və icarəçilər tərəfindən, boru kəmərlərini istismar edən hüquqi şəxslər əvvəlcədən məlumatlandırılmalıdır.

2.10. Boru kəmərlərinin mühafizə zonalarında yerləşdirilməsi, suvarılan torpaqların müvəqqəti su altında qalması ilə əlaqədar görülən işlər, torpaq istifadəçiləri, mülkiyyətçilər və icarəçilər ilə boru kəmərlərini istismar edən hüquqi şəxslər arasında razılaşma ilə aparılır.

2.11. Boru kəmərlərinin mühafizə zonalarında, onu istismar edən hüquqi və fiziki şəxslər Dövlət Neft Şirkəti və onun yerli orqanlarının yazılı razılığı olmadan aşağıda göstərilən işlərin aparılması qadağandır:

a) hər hansı tikinti və ya quraşdırma işləri;^[9]

b) bütün növ kol və ağacların basdırılması, yem məhsullarının, gübrə və materialların yığılması, ot və samanların taya vurulması, heyvan saxlamaq, balıq yetişdirmək üçün yerlərin ayrılması, balıq və su heyvanlarını tutmaq, bitkiləri yığmaq, buz sındırılması və yığılması;

c) boru kəmərlərinin üstündən və yanından keçidlərin düzəldilməsi, avtomobil və digər nəqliyyat vasitələri, traktor və mexanizmlər üçün dayanacaqaların təşkili, kollektiv bağ və bostan salınması;

d) torpaq meliorasiya işlərinin aparılması, suvarma və qurutma sistemlərinin quraşdırılması;

e) hər növ dağ, quraşdırma, partlayış və torpaq səthinin düzəldirmə işləri;

e) quyuların quraşdırılması, surs açılması və yerin təkindən nümunə götürülməsi məqsədi ilə geoloji-seysmik geodeziya və başqa axtarış işləri.

Boru kəmərlərinin **mühafizə zonasında** iş aparılmasına yazılı şəkildə icazə almış hüquqi və fiziki şəxslər, boru kəmərlərinin mühafizəsini təmin edən şərtlərə əməl etməyə borcludurlar. Boru kəmərlərinin

mühafizə zonasında iş aparılması şərtləri magistr boru kəmərlərini istismar edən Dövlət Neft Şirkətinin yerli orqanları tərəfindən təyin edilir və müvafiq icra hakimiyyəti və Fövqəladə Hallar Nazirliyi orqanları ilə razılaşdırıldıqdan sonra həyata keçirilir.

Boru kəmərlərinin **mühafizə zonalarında** partlayış işlərinin aparılmasına yazılı icazə, ancaq Fövqəladə Hallar Nazirliyi tərəfindən təsdiq edilmiş partlayış işlərinin təhlükəsiz aparılmasının vəahid qaydalarına uyğun olaraq həmin işləri aparın müəssisə (təşkilat) tərəfindən tələb olunan materialları təqdim edildikdən sonra verilməlidir.

2.12. Boru kəmərlərinin texniki vəziyyəti ilə əlaqədar, baş verə biləcək qəzalardan qorunması üçün, təmir işlərinin aparılması tələb olunduğu halda, boru kəmərlərini istismar edən hüquqi şəxslər, Dövlət Neft Şirkəti, onun yerli orqanları tərəfindən, torpaq istifadəçilərinə, mülkiyyətçilərinə və icarəçilərinə əvvəlcədən bildirməklə, təmirə ehtiyacı olan boru kəmərlərini sahəsində və qaydaların 2.9, 2.10, 2.11-ci yarımbəndlərdə göstərilən işlərin aparılmasını Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsi tərəfindən təsdiq olunmuş, magistr boru kəmərlərini layihələndirilməsi qaydaları və tikinti normalarında verilmis boru kəmərlərinin mərkəzi oxundan şəhər və digər yaşayış məntəqələrinə qədər olan arazilərdə müvəqqəti olaraq (təmirin sonuna qədər), minimal məsafələrlə məhdudlaşdırılmasına icazə verilir. Çoxsaylı qarışıq boru kəmərlərində göstərilən məsafə kənar boru kəmərlərinin orta xəttindən təyin edilir. [110](#)

2.13. Boru kəmərlərinin **mühafizə zonalarında** onların normal istismarını poza və yaxud boru kəmərlərinin zədələnməsinə gətirib çıxara bilən bütün növ işlərin görülməsinə yol verilmir. O cümlədən:

- nəzarət ölçü məntəqələrinin, göstərici və sınaq nişanlarının yerlərinin dəyişdirilməsi, üstlərinin örtülməsi və sındırılması;
- xidmət olunmuş gücləndirici rabitə kabelləri məntəqələri qapaqlarının, doqqaqlarının və qaplıların armatür xətti qovşağı çəpərinin, katod və drenaj mühafizəsi stansiyasının, xətti və baxış quyularının, başqa xətti qurğuların açılması, kranların və siyirtmələrin açılıb bağlanması, rabitə, elektrik təchizatı və telemexanika vasitələrinin açılması və bağlanması;
- hər cür zibikalınaların yaradılması, turşu məhlulun, duzların və qələvilərin tökülməsi;
- boru kəmərlərini dağılmaldan qoruyan, sahibbərkətmə tikintilərinin, su buraxıcı qurğularının, torpaq və başqa tikililərin (qurğuların) və ona bitişik olan sahənin dağıdılması;
- lövbərin salınması, salınmış lövbərlərlə, zəncirlərlə, dərinlik ölçənlərlə, balıq toru və trallarla keçmək, dərinləşdirmə və torpaq qazma işləri aparmaq;
- od yandıрмаq və hər hansı açıq və bağlı od mənbələri yerləşdirmək.

2.14. Bu Qaydaların 2.12-ci yarımbəndi ilə müəyyən edilmiş boru kəmərləri və obyektləri arasında olan məsafələrdə insanların toplanması ilə əlaqədar bütün işlərin və tədbirlərin həyata keçirilməsi qadağan edilir.

2.15. Boru kəmərlərini istismar edən müəssisələrə (təşkilatlara) icazə verilir:

a) torpaq istifadəçiləri (icarəçilər, mülkiyyətçilər) və yerli icra hakimiyyəti orqanları ilə razılaşdırılmış, giriş yolları sxemində uyğun olaraq, boru kəmərlərinə və onun obyektlərinə xidmət və təmir etmək üçün avtomobil nəqliyyatı və başqa texniki vasitələr üçün keçidlerin açılması.

Əgər boru kəmərləri qadağan olunmuş qarışıqların və xüsusi obyektlərin ərazisindən keçirsə, müvafiq təşkilatlar, bu boru kəmərlərinə xidmət edən işçilərə istənilən vaxtda, baxış və təmir aparmaq üçün buraxılış vəərəsi verməlidir;

b) mühafizə zonası hüdudlarında boru kəmərlərinin normal istismarını məqsədilə tələb olunan şərait yaratmaq üçün boru kəmərləri izolyasiyasının keyfiyyətini və onu paslanmadan qoruyun elektrokimyəvi qurğuların vəziyyətini müəyyən etmək üçün qabaqcadan torpaq istifadəçilərinə: mülkiyyətçilərə, icarəçilərə (işin başlanmasına 5 gündən az olmayaraq) xəbər verməklə, yoxlama şurflarının qazılmasına və digər torpaq işlərinin aparılmasına;

c) meşə massivlərindən keçən boru kəmərlərində qəza baş verdiyi hallarda, müəyyən olunmuş qaydada razılaşdırmaqla meşəkəsmə biletlərinin sonradan rəsmiləşdirilməsi və yerlərin doqranmış qalıqlardan təmizlənməsi şərti ilə ağacların kəsilməsinə;

ç) ehtiyac olduğu hallarda boru kəmərlərini istismar edən hüquqi şəxslər, boru kəmərlərinin mühafizə zonalarında ağacların kəsilməsinə, meşəkəsmə biletini ümumi əsaslarla rəsmiləşdirdikdən sonra apara bilər. Əldə olunmuş ağac məmulatları istismarçı təşkilatların ehtiyacına uyğun olaraq işlənilə bilər, işlənilməyənə isə satış üçün meşə təsərrüfatına mövcud qaydada təhvil verilir.

2.16. Kəmərləri istismar edən hüquqi və fiziki şəxslər, kəmərlərin əsaslı təmiri, yenidən quraşdırma və onların üzərində keçidlərin salınması, boru kəmərlərinin çəkilməsi üçün müəyyən olunmuş qaydada torpaq ayırma normalarına uyğun həcndə müvəqqəti torpaq sahələri ayrılmalıdır.

Boru kəmərlərində qəza halları istisna olunmaqla balıq təsərrüfatı hövzələri hüdudlarından keçən boru kəmərlərinin üzərində təmir işlərinin aparılması, yerli balıqçoruyucu orqanlarla razılaşdırılmalıdır.

2.17. Boru kəmərlərinin mühafizə zonaları, dəmir yollarının, avtomobil yollarının, (Elektrik ötürüçü xətlərinin) EÖX və başqa obyektlərin mühafizə zonaları ilə üst-üstə düşürsə, bu obyektlərin istismarını ilə əlaqədar aparılan işlər maraqlı olan tərəflər arasında razılaşdırılır.

2.18. Boru kəmərləri Dövlət meşə fondu torpaqlarından keçdikdə, kəmərləri istismar edən hüquqi şəxs kəmərlərinin meşə təsərrüfatı ilə telefon, yaxud radio əlaqəsini təmin edir.

2.19. Kəmərin zədələnməsini, yaxud nəql olunan qazın sızmasını aşkar edən vətəndaşlar dərhal kəməri istismar edən hüquqi şəxsə, yaxud yerli icra hakimiyyəti orqanlarına xəbər verməlidirlər.

2.20. Kəmərdə qəza baş verdikdə, kəməri istismar edən hüquqi şəxs dərhal qəzanın aradan götürülməsinə başlayır və qəza baş verdiyi sahənin məxsus olduğu yerli icra hakimiyyəti orqanına xəbər verir.

2.21. Planlı və ya qəza hallarında aparılmış təmir və bərpa işləri qurtarıdıqdan sonra kəməri istismar edən hüquqi şəxsin təqsihi üzündən, işlərin icra edildiyi dövrdə torpaqlara dəyən ziyanları torpaq istifadəçilərinə (icarəçilərinə, mülkiyyətçilərinə) ödənməlidir və iş görülmüş həmin sahələrdəki torpaqları təyinatı üzrə istifadə üçün yararlı vəziyyətə salmalıdır. Torpaqdan istifadə edənlərin ziyanları respublikanın qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş qaydada təyin edilir.

2.22. Boru kəmərlərində baş vermiş qəzalardan nəticələrinin ləğv etmək məqsədilə yolların üst örtüklərinin açılması ilə bağlı olan işlər, kəmərləri istismar edən hüquqi şəxslərin gücü və vəsaitləri hesabına, müvafiq yol orqanları ilə razılaşdırıldıqdan sonra aparılmalıdır.

2.23. Magistr boru kəmərlərinin keçdiyi arazilərdə hüquqi və fiziki şəxslərin (fərdi ev sahiblərinin) torpaq sahələri ayrılması haqqında arizələrinə rayon və şəhər icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən baxıldıqda, ayınlacaq torpaq sahəsi əvvəlcədən qaz kəmərlərini istismar edən orqanlarla (hüquqi şəxslərlə) razılaşdırılır.

2.24. Kəmərləri istismar edən hüquqi və fiziki şəxslərə, Dövlət Neft Şirkətinə, onun yerli orqanlarına və Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə Hallar Nazirliyinə, öz səlahiyyətləri çərçivəsində, bu Qaydaların pozanları tərəfindən kəmərlərin mühafizə zonalarında və kəmərlərin (onun obyektlərinin) oxundan keçməsinə başlanılan və digər yaşayış məntəqələrinə qədər, minimal məsafəyə barabar olan sahədə Azərbaycan Respublikası Dövlət tikintikomun təsdiq etdiyi magistr kəmərlərin layihələndirilməsi qaydaları və normaları ilə müəyyən edilmiş məsafələr daxilində aparılan işləri dayandırmağa səlahiyyət verilir.

2.25. Kəmərin xətti hissəsinə xidmət edilməsi və mühafizəsini kəməri istismar edən müəssisənin (təşkilatın) xətti baxıcının tərəfindən həyata keçirilir.

2.26. Yerli icra hakimiyyəti orqanları və Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə Hallar Nazirliyi öz səlahiyyətləri daxilində, kəmərləri istismar edən hüquqi şəxslərə maksimal kömək göstərməli və bu Qaydaların tələblərinin bütün hüquqi və fiziki şəxslər tərəfindən yerinə yetirilməsini təmin etməli və kəmərlərdə qəzalardan və onların nəticələrinin ləğv edilməsinə yardım göstərməlidir. [111](#)

2.27. Bu Qaydaların tələblərinin pozulmasında təqsirkar olan vəzifəli şəxslər və vətəndaşlar respublikanın qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş qaydada məsuliyyətə cəlb olunurlar.

2.28. Magistr boru kəmərlərinin istismarına qəbulu, qüvvədə olan müvafiq Tikinti Norma və Qaydalarının (TN və Q) və başqa normativ sənədlərin tələbləri nəzərə alınmaqla aparılmalıdır.

3. XARİCI QAZ KƏMƏRLƏRİ VƏ MÜHAFİZƏ TƏDBİRLƏRİ

3.1. Şəhərdə, qəsəbədə, yaxud kənd yaşayış məntəqəsində qazın paylaşdırılması sistemi, istehlakçılardan qaz ilə aramsız təchiz edilməsini, qaz kəmərlərinin təhlükəsiz istismarını və ayrı-ayrı qaz təchizatı rayonlarının qaz kəmərlərinin açılmasını təmin etməlidir.

Açma armatürünün quraşdırılması yerli şəhərin, qəsəbənin, yaxud kənd yaşayış məntəqəsinin qaz ilə təmin edilməsi layihəsində təyin edilməlidir.

Açma armatürü ilə yerləşdirilməlidir ki, qəza şəraitində ayrı-ayrı mikrorayonların, yaxud sahələrin tezliklə kəmərdən açılması mümkün olsun.

3.2. Şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məntəqələrinin ərazisindəki, həmçinin sənaye, kənd təsərrüfatı, kommunal və məişət istehlakçıların qaz kəmərləri, nəql edilən qazın təzyiğindən asılı olaraq: aşağı təzyiqli (0,05 kqk/sm²-ə, yaxud 500 daPa qədər), orta təzyiqli (0,05-dən 3 kqk/sm²-ə qədər, yaxud 500 daPa-dan 0,3 Pa-ya qədər) və yüksək təzyiqli (3 kqk/sm²-dən, yaxud 0,3 Pa-dan artıq) qaz kəmərlərinə ayrılır.

3.3. Qazın yüksək təzyiqli şəhər magistr qaz kəmərlərindən orta və aşağı təzyiqli paylaşdırıcı qaz kəmərlərinə və orta təzyiqli qaz kəmərlərindən aşağı təzyiqli qaz kəmərlərinə verilməsi, qaz tənzimləyici məntəqələr (QTM), yaxud qaz tənzimləyici qurğular (QTQ) vasitəsilə həyata keçirilir.

3.4. Şəhərlərin, qəsəbələrin və kənd yaşayış məntəqələrinin ərazisində qaz kəmərləri, bir qayda olaraq, torpağa basdırılır, sənaye və kommunal müəssisələri ərazisində isə yerin üstü ilə çəkilir.

Məhəllələrarası (həyətlərarası) qaz kəmərlərinin çəkilməsi həm yeraltı, həm də yerüstü aparıla bilər (dayaqsız üzəri ilə, yaxud yaşayış və ictimai binaların xarici divar boyu ilə). Binaların divarının xarici hissəsindən yeraltına keçən bütün yeraltı kommunikasiyaların (su kəmərləri, kanalizasiya, istilik şəbəkəsi, telefon və elektrik kabelləri və s.) girişləri və çıxışları kipləşdirilməlidir.

3.5. Qaz kəməri müəssisənin, anbarın və s. ərazisindən keçərkən, ona nəzarət və təmir işləri aparmaq üçün qaz təsərrüfatı istismar işçilərinin həmin sahələrə girməyə daimi icazəsi olmalıdır. Sənaye müəssisəsinin, yaxud anbarın ərazisindən keçən yeraltı qaz kəməri xətti boyunca ən az 4 metr enində sahə ayrılmalıdır;

həmin sahədə material və avadanlıqların yığılmasına icazə verilmir. Onun üzərində tikinti işlərinin aparılmasına, sənaye müəssisəsinin baş planı və layihələndirmə normaları üzrə Dövlət tikintikom tərəfindən təsdiq edilmiş Tikinti Norma və Qaydaları ilə (TN və Q) təyin olunan arakəmələrin saxlanması əməl edilməsi şərti ilə icazə verilir (Əlavə 1). [112](#)

3.6. Yeraltı qaz kəmərlərinin istiqaməti göstəricilərlə qeyd edilməlidir (divar göstəriciləri ilə reperlərlə və s.).

3.7. Yeraltı qaz kəmərləri ilə başqa yeraltı kommunikasiyalar və qurğular arasındakı horizontal və şaquli məsafə (metrlə) 2-ci və 3-cü əlavələrdə göstərilmiş kəmiyyətlərdən az olmamalıdır. Yeraltı qaz kəmərlərinin qaynaq olunmuş birləşmələrindən yer altında kəşifən mühəndis kommunikasiyalarının (planda) divarına qədər məsafə 1 m-dən az olmamalıdır.

3.8. Təzyiqli 6 kqk/sm² (0,6 MPa) qədər olan qaz kəmərləri binaların arası ilə və tağların altından çəkildikdə və bu sahələrdə, habelə binaların və qurğuların hər bir tərəfindən 5 metr məsafədə qaz kəməri tikiliş borularından, əylmiş və ştampllanmış ayırmaqlardan ibarət olduqda: bütün qaynaq birləşmələri isə rentgen, yaxud qammaqrafılama üsulu ilə yoxlanan hallarda, belə borulardan binalara və yeraltı qurğulara qədər olan məsafəni Dövlət tikintikomun təsdiq etdiyi Texniki Norma və Qaydalar (TN və Q) şəhərlərin, qəsəbələrin və kənd yaşayış məntəqələrinin planlaşdırılması və abadlaşdırılmasının layihələndirmə normalarının müvafiq bölməsində göstəriləndən 50%-dək azaltılmağa icazə verilir (Əlavə 2 və 4)

3.9. Qaz kəmərlərindən ağacların gövdəsinə qədər məsafə 1,5 metrdən az olmamalıdır. Ondan kök bitkilərinə qədər olan məsafə müəyyənəşdirilmir.

3.10. Bir xəndəkdə iki və daha artıq qaz kəməri quraşdırıldıqda (bir və yaxud müxtəlif səviyyələrdə) onların arasındakı məsafə quraşdırma və təmir üçün şərait yaradılmasına imkan verməlidir və bu məsafə 300 mm-ə qədər diametri olan borular üçün 0,4 m, 300 mm-dən yuxarı diametri olan borular üçün isə 0,5 m-dən az olmamalıdır.

3.11. İşləyən qaz kəmərinə paralel yeni qaz kəmərinin çəkilişi onlar arasındakı məsafə, tikinti-quraşdırma işləri zamanı işləyən qaz kəmərinin təhlükəsizliyini təmin etməli və **4-cü əlavədə göstərilən** kəmiyyətlərdən az olmamalıdır.

3.12. Bu xəndəkdə yerləşdirilən 3 kqk/sm² (0,3 MPa) qədər təzyiqli qaz kəmərləri ilə başqa yeraltı kommunikasiyalar (kabel xətlərindən başqa) arasındakı horizontal məsafə 0,8 m-dən az olmamalıdır.

3.13. Qaz kəmərləri məhəllələrarası kollektorlardan, texniki yeraltı sahələrdən və texniki dəhlizlərdən keçirsə, burada onların havasını hər saatda 3 dəfə daim dəyişib bilən ventilyasiya qurğusu quraşdırılması və qazın olması barədə uzaq məsafədən xəbər verən siqnalizasiya cihazları qoyulmalıdır. Siqnalın bütün gecə və gün ərzində növbətçilər olan dispetçer məntəqələrində qeydə alınmalıdır.

Texniki dəhlizlərdə, texniki yeraltı sahələrdə və məhəllələrarası kollektorlarda ancaq alçaq təzyiqli qaz kəmərlərinin çəkilməsinə icazə verilir. Bu yerlərdə quraşdırılacaq və şərti diametri 50 mm-dən artıq olan qaz kəmərlərinin bütün qaynaq birləşmələri fiziki nəzarət üsulları ilə yoxlanılmalıdır.

Kollektorlarda, texniki dəhlizlərdə yeraltı sahələrdəki qaz kəmərlərində siyirtmə qoyulmasına icazə verilmir. Bu yerlərdən keçən qaz kəmərlərində xətti açma siyirtmələrinin qoyulması zərurət olduqda, onlar hermetikləşdirilməsi arakəmələrdə, yaxud kollektorlardan kənarında qoyulmalıdır.

Qaz kəmərləri keçən texniki yeraltı sahələr və dəhlizlərdən anbar və başqa məqsədlər üçün istifadə etmək olmaz. Həmin ərazilərdə qaz kəmərinə xidmət edən şəxslər istənilən vaxt ora daxil ola biləlidirlər. Kollektorlarda, texniki yeraltı sahələrdə və texniki dəhlizlərdə mayeləşdirilmiş qaz kəmərlərinin çəkilməsinə icazə verilmir.

Sənaye müəssisələri üçün qazın təzyiqli 0,6 kqk/sm² (0,6 MPa-dək) olan qaz kəmərlərinin başqa boru kəməri və rabitə kabelləri ilə birlikdə yarımkeçidli kanallarda və kollektorlarda çəkilməsinə kanallar və kollektorlar mütləq ventilyasiya olunduqda və işıqlandırıldıqda icazə verilir. Ümumi kanalda və yuxarı kollektor qaz kəmərlərinin güc kabelləri ilə birlikdə çəkilməsinə icazə verilmir.

3.14. Qaz kəmərləri binaların özlüləndən keçən yerlərdə, həmçinin (zirzəmiyə, binaya girişi quraşdırıldıqda), bir qayda olaraq, onlar polad futlyara salınmalıdır. Möhkəmlik və uzun müddət işləməsi şərtlərinə cavab verə bilən başqa futlyara salınmasına da icazə verilir. Futlyara salınmış qaz kəməri sahəsində birləşmələr olmamalıdır.

Özül ilə qaz kəmərinin ən yaxın birləşməsi arasındakı məsafə 0,5 m-dən az olmamalıdır.

Qaz kəmərinin özlüləndən 2m-dən az məsafədə yerləşən (qazın təzyiqli 0,05 kqk/sm² və ya 500 daPa-ə olan hallarda) və 4m-dən az məsafədə (qazın təzyiqli 0,05-dən 3 kqk/sm² və ya 500 daPa-dan 0,03 MPa-yədək olan halda) yerləşən sahələrdəki bütün birləşmələr fiziki nəzarət üsulu ilə yoxlanılmalıdır.

Qaz kəməri ilə futlyarın arası qatranlaşdırılmış liflərlə və bitumla bağlanmalı, borular və ayrırmalar (dirseklər) güclü izolyasiya ilə örtülməlidir.

Qaz kəməri futlyarı binanın özlüləndən keçən yerlərdə diqqətlə kipləşdirilməlidir.

3.15. Alçaq təzyiqli yeraltı qaz kəmərinin horizontal sahəsi, kürsi mərtəbəyə girişin dirək borusuna əylmiş, yaxud çox əylmiş ayrırmalar tətbiiq edilmiş birləşdirilməli və fiziki nəzarət üsulları ilə yoxlanılmalıdır.

Qaz kəməri dirək borusunun yerdən çıxan sahəsi zədələnmədən mühafizə edilməlidir.

3.16. Kommunikasiya kanalları (tunellər), piyada tunelləri, kollektorlar və başqa bunlara uyğun yeraltı qurğular ilə kəşifən qaz kəmərləri, habelə tikintilərdən keçən qaz kəmərləri futlyara salınmalı və korrozıyaya (paslanmaya) qarşı örtüklə izola edilməlidir.

Futlyarın ucları kəşifdikləri tikilinin xarici divarlarından hər iki tərəfə ən az 2 m-ə qədər çıxarılmalı, təbii, yaxud süni dütəzildilmiş və sıxılmış torpağa oturdulmalı, qatranlı liflərlə kipləşdirilməli və üzərinə bitum tökülməlidir.

Qaz kəmərlərinin kəşifmə yerindəki və bundan hər iki tərəfə 5 m məsafədəki bütün qaynaq birləşmələri fiziki nəzarət üsulları ilə yoxlanılmalıdır.

Kollektorun, tunelin, quyunun və s. divarlarından futlyar keçdiyi yerlər diqqətlə kipləşdirilməlidir. Təzyiqli 6 kqk/sm² (0,6 MPa-dan) artıq olan qaz kəmərlərinin göstərilən tikintilərin divarlarından keçirilməsinə icazə verilmir.

Qaz kəmərləri istilik xətləri ilə kəsişdikləri yerlərdə onların istilik xətləri ilə kəsişdikləri kameraların tikinti konstruksiyalarından, keçidsiz kanallarından və taxçalarından keçirilməsinə icazə verilir.

Qaz kəmərləri ilə istilik şəbəkələrinin kameraları və taxçaları arasındakı məsafə horizontal (işıqda) 0,3 m-dən az olmamalıdır.

Qaz kəmərləri ilə kanal və tunellər arasındakı məsafə vertikal (işıqda) 0,2 m-dən az olmamalıdır.

3.17. Yerini altı ilə futlyarda çəkilən qaz kaməri bütün hallarda qaynaq tikişindən futlyarın qurtaracağına qədər olan ara 100 mm-dən az olmamalıdır.

3.18. Tikinti meydanlarında metal kəsmək üçün təbii və mayeləşdirilmiş qazlardan (propan-butan) istifadə edildikdə, yerüstü və yeraltı oksigen kəmərləri ilə yanaşı müvafiq qaz kəmərinin salınmasına icazə verilmə bilər. Yeraltı kəmərlərin çəkilməsinə əl hallarda icazə verilmə bilər ki, burada nəqliyyət hərəkət etməsin, borunun yuxarısındakı məsafə 0,6 m-dən az olmasın və qaz kaməri ilə oksigen kaməri arasında (işıqda) məsafə 400 mm-dən az olmasın. Yerini üstü ilə həmin kəmərləri kran yolları boyu dəmir-beton dirəklərdə və habelə bərbəşə şpalları üzəri ilə çəkmək olar.

Bu sahələrdə kəməre açıcı qurğular qoyulmasına icazə verilir.

3.19. Qaz kəmərlərində açıcı mexanizmlər aşağıda göstərilən yerlərdə qoyula bilər:

qaz kəmərlərinin qaz paylayıcı məntəqələrə (QPM), qaz anbarlarına girişlərində və oradan çıxışlarında;

qaz kəmərlərinin ayrı-ayrı yaşayış evlərinə, ictimai və istehsalat binalarına, yaxud bir qrup bitişik binaların (iki və daha artıq) girişlərində, habelə qazdan istifadə edən açıq (xarici) qurğulardan (səyyar qazanxana bitum bəşirən qazanlar və s.);

iki xətlə çəkilən qaz kəmərlərinin su maneələri ilə kəsişdikləri yerlərdə, həmçinin su maneələrinin orta səviyyəsinin üfüqi hissəsinin eni 50 metr və çox olduqda;

qaz kəmərləri kollektorla qoyulduqda (girişdə, dairəvi şəbəkələrdə isə həmçinin çıxışda).

Bundan əlavə açıcı mexanizmlər aşağıda göstərilən yerlərdə də qoyula bilər:

hər cür təzyiqli paylayıcı qaz kəmərlərində ayrı-ayrı rayonları, yaxud qaz təchizatı sahələrini kəmərdən açmaq üçün;

hər cür təzyiqli paylayıcı qaz kəmərlərindən müəssisəyə, ayrı-ayrı mikrorayonlara, yaxud bir qrup yaşayış və ictimai binalara gedən şəxələnmə (ayırma) yerlərində;

hər cür təzyiqli qaz kəmərləri dəmir yolları, I və II kateqoriyalı avtomobil yolları və səhər avtomobil mağistralları ilə kəsişdikləri yerlərdə.

Açma armaturları ilə yerləşdirilmədik ki, lazım olduqda (qəza hallarında və s.) mikrorayonları, yaxud ayrı-ayrı sahələri ümumi qaz kəmərinə dərhal açmaq mümkün olsun.

3.20. Yeraltı qaz kəmərlərində açma armaturları, bir qayda olaraq, quyularda quraşdırılmalıdır. Ətrafına hasar çəkmək şərtlə açma armaturlarını yerini üstündə də qoymağa icazə verilir.

Qaz kəmərlərinə flyanslar vasitəsilə bağlanan çuqun və polad armaturlar kompensatorlarla birlikdə quraşdırılmalıdır.

3.21. Yeraltı qaz kəmərinə, açıcı mexanizmlər qurulmuş quyular tikinti xəttindən, binanın divarından, sənaye, yaxud kommunal müəssisənin hasarından 2 metrədən az olmayan məsafədə, habelə ona xidmət etmək üçün əlçatan yerdə yerləşdirilməlidir.

Çöl şəraitində quyuların ağız yerini səthindən 0,4—0,5 metr hündürlüdə olmalı və asanlıqla açılan, qüfllü qapaqla örtülməlidir.

3.22. Qaz kəmərlərinə quraşdırılan açıq boru kəmərləri mexanizmlərini hərəkətə gətirən elektrik avadanlıqlarının partlayışdan qorunması hesablamaları yüksək kateqoriyalı partlayış qorxusu olan qarışıqlardakı komponentlər üçün olduğu kimi qəbul edilə bilər.

3.23. Açıcı mexanizmlərin hidravlik siyirtmələri ancaq alçaq təzyiqli qaz kəmərlərində tətbiq edilməsinə icazə verilir. Hidravlik siyirtmənin maye sütünunun işlək səviyyəsi qaz kəmərinin maksimal işlək təzyiqindən 200 mm artıq olmalıdır. Hidravlik siyirtmələri quraşdırıldıqda 3.24 bəndinin tələblərinə əməl edilə bilər.

3.24. Kondensat yığıcılarını və hidravlik siyirtmələri, onların donmamasını təmin edən dərnlilikdə qoyulmalıdır.

Kondensat yığıcılarını qaz kəmərlərinə ancaq qaynaq vasitəsilə birləşdirilməlidir.

Kondensat yığıcılarında kondensatı boşaldan borular yerini səthinə, örtük altına, yaxud dayaz quyunun qapağı altına çıxarılmalıdır.

Kondensat yığıcılarını və hidravlik siyirtmələri qüvvədə olan normal tizmə hazırlanmalıdır.

3.25. Örtük beton, dəmir-beton, yaxud onların ağırlığına davam edən, çökməyən başqa özlü üzərinə qoyulmalıdır. Kondensat yığıcı borusunun və ya tıxacı ilə örtüyün, yaxud qapağın arasındakı məsafə 10 sm-dən az olmamalıdır.

3.26. Dağ-mədən rayonlarından keçən yeraltı qaz kaməri xətlərinin nəzarət boruları istehsal ərazisində bir-birindən 50 metrədən artıq olmayan məsafələrdə qoyulmalıdır.

Nəzarət boruları yerini səthinə örtük altında çıxarılmalıdır.

3.27. Şəhərlərdən, qəsəbələrdən və kənd yaşayış məntəqələrindən keçən qaz kəmərləri xəttində nəzarət ölçü məntəqələri arasındakı intervalları 200 metrədən artıq, yaşayış məntəqələrindən kənarda isə bu məsafə 500 metrədən artıq olmamalıdır. Nəzarət ölçü məntəqələri qaz kəmərlərinin elektrik enerjisi ilə işləyən dəmir yolu xətləri və eni 50 metrədən artıq olan su maneələri ilə kəsişdikləri yerlərdə də qoyulmalıdır.

Elektrik potensiallarını ölçmək üçün qaz kəmərlərindəki siyirtmələrdən, girişlərdən kondensat yığıclarından və digər avadanlıqlardan, yaxud qurğulardan istifadə edilə bilər.

3.28. Yerüstü qaz kəmərinin elektrik xətləri ilə kəsişdikləri yerlərdə hər iki tərəfdən 10 metrədən yuxarı məsafədə armaturların kondensat yığıclarının və başqa qurğuların qoyulmasına icazə verilir.

3.29. Qaz kəmərlərinin dəmir yolu və tramvay nəqliyyəti rəlsəri ilə onların çevirici oxları çarpazları altında, habelə kabellərin birləşdikləri yerlərdə kəsilməsinə icazə verilir.

Qaz kəmərləri tramvay yollarının altından həmin göstərilən yerlərdən ən azı 3 metr aralı, dəmir yolu xətlərinin altından isə ən azı 10 metr aralı keçməlidir.

3.30. Alçaq və orta təzyiqli qaz kəmərləri, oda davamlı IV dərəcədən aşağı olmayan yaşayış və ictimai binaların xarici divarları boyu, hər cür təzyiqli qaz kəmərlərinin isə ayrı qoyulmuş yanmayan dirəklərin (dayaqların) üzəri ilə çəkmək olar.

Boruların şərti diametri 50 mm-dək olan alçaq təzyiqli qaz kəmərlərini oda davamlı IV dərəcədən yuxarı olmayan yaşayış binalarının (taxtdan olan) xarici divarları boyu çəkmək olar.

3.31. Sənaye müəssisələrinin ərazisində yerüstü qaz kəmərlərinin yanarı materialdan olan estakada, dayaqlar və dirəklərin üzəri ilə çəkilməsinə icazə verilir. Bütün yerüstü qaz kəmərlərinin sənaye müəssisələrinin ərazilərində yana bilən örtüklər və divarlarla, içərisində partlayış qorxulu materiallar və maddələr olan binaların örtüyü və divarları ilə, yana bilən və tez alışan materiallar anbarları yerləşən sahələrdə çəkməyə və dəhlizlərdə yerləşdirməyə icazə verilir.

3.32. Dayaqlar üzərində qoyulan yerüstü qaz kəmərlərindən binaların divarlarına qədər olan üfüqi (işıqla) məsafə, həmçinin yerüstü qaz kəmərlərinin quraşdırılmasında hündürlüü Dövləttikintikom tərəfindən təsdiq edilmiş müvafiq Tikinti Norma və Qaydaları ilə (TN və Q) (əlavə 5, 6 və 10, 11) müəyyən edilən kəmiyyətlərdən az olmamalıdır.

Dayaqlar üzərində quraşdırılan alçaq təzyiqli yerüstü qaz kəmərləri ilə qısa müddətli tikintilər (daxma, qısa müddətli qızdırılan şitilliklər və s.) arasındakı məsafə məhdudlanmayı.

3.33. Qaz kəmərləri korroziya (paslanma) törədən aktiv maddəli boru kəmərləri ilə yanaşı çəkiləndə, həmin boru kaməri qaz kəmərinə ən az 250 mm kənarda, yaxud aşağıda olmalıdır. Korroziya (paslanma) törədən aktiv maddəli borularda flyanslı birləşmələr olduqda, aktiv maddələrin qaz kaməri üzərinə düşməməsi üçün flyans üzərində qoruyucu örtük quraşdırılmalıdır.

3.34. Bir neçə yerüstü qaz kaməri, yaxud qaz kaməri ilə başqa boru kəmərləri birlikdə çəkiləndə, əgər qaz kəmərinin və onun dayaqlarının saxlama qüvvəsi buna imkan verirsə, alçaq və orta təzyiqli qaz kəmərlərini başqa qaz kəmərlərinin və ya boru kəmərlərinin bərkidilməsinə icazə verilir. Belə bərkitmənin mümkün olub-olmaması layihələrdəki təşkilat təyini etməlidir. Bu məqsədlər üçün dirəklərin (kronşteynlərin) qaynaq edilməsinə ancaq sənaye müəssisələri ərazisində olan qaz kəmərlərində icazə verilir. Dirsəklər (kronşteynlər) boru divarlarının qalınlığı 6 mm-dən az olmayan qaz kəmərlərinin dairəvi tirlərinə, yaxud qabırğalara qaynaqla bənd edilə bilər.

Yüksək təzyiqli qaz kəmərlərinə halqaların və dirəklərin (kronşteynlərin) qaynaq edilməsinə icazə verilir.

3.35. Səxələrdə korroziya (paslanma) törədici aktiv qazlarla çirkənməmiş hava, yaxud korroziyaya (paslanmaya) səbəb olan aktiv mayələrin buxardan çıxan yerlərdə çəkilmiş yerüstü qaz kəmərləri, həmin maddələrdə korroziyaya qarşı örtüklə mühafizə olunmalıdır.

3.36. Qaz kəmərlərini dayaqlar üzərinə qoyduqda, qaz kəmərlərinin qaynaq tikişləri dayaqların kənarından 200 mm-ə qədər diametrlı borular üçün ən az 80 mm məsafədə, diametrlı 200 mm-dən artıq olan borular üçün isə ən azı 500 mm məsafədə yerləşdirilməlidir.

Tikişli polad borulardan ibarət qaz kəmərlərinin tikiş yeri dayaqlara söykənməməlidir. Boru kəmərinin tikişləri nəzarət üçün əlçatan yerdə olmalıdır.

Siyirtmələri, yaxud kompensatorların flyanslarından dayağa qədər olan məsafə 400 mm-dən az olmamalıdır.

3.37. Qaz kəmərləri binaların örtüyü üzərində çəkiləndə binanın örtüyü ilə qaz kəmərinin altı hissəsi arasındakı məsafə 0,5-dən az olmamalıdır. Qaz kəmərinəki armatura və avadanlıqlara xidmət etmək üçün pilləkənlər meydançalı quraşdırılmalıdır. Qaz kaməri binaların ventilyasiyasına və damına işıq fanaları olduqda, onların işıqlanmasına mane olmamalıdır.

3.38. Binaların xarici divarları boyu, estakadalarda, dayaqlarda və s. çəkilən qaz kəmərlərinin torpaqdan çıxan hissəsi, zədələnmədən qorunmalıdır.

3.39. Binaların divarı boyu çəkilən qaz kəmərləri pəncərə və qapı boşluqları ilə kəsişməməlidir.

İstehsalat səxələrində və qızdırıcı qazanxanalarda alçaq və orta təzyiqli qaz kəmərlərinin açılmayan pəncərə çərçivələri ilə kəsişməsinə onların impostu uzununu yol verilmə bilər.

Yüksək təzyiqli qaz kəmərlərini ancaq qapı, pəncərə və s. boşluğu olmayan bütöv divarlarla, yaxud istehsalat binalarının yuxarı mərtəbələrinin pəncərələrinin üstü ilə çəkmək olar.

3.40. Binaların xarici divarları boyu çəkilən qaz kəmərlərində pəncərə və balkonların altında flyans birləşmələri və armaturlar olmamalıdır.

3.41. Qaz kaməri ilə onun çəkildiyi divar arasındakı məsafə əl olmalıdır ki, qaz kəmərinə və onun üzərində quraşdırılan avadanlığa nəzarət etmək mümkün olsun və təmir işləri aparmağa imkan olsun.

3.42. Binaların divarı ilə çəkilmiş qaz kəmərləri (mühafizə olunmuş və mühafizə olunmamış) elektrik xətti ilə kəsişdikdə, həmçinin onlar paralel çəkiləndə aralarındakı məsafə Dövləttikintikom tərəfindən təsdiq olunmuş müvafiq Tikinti Norma və Qaydalarının (TN və Q) (əlavə 6, 7) tələblərinə uyğun olmalıdır.

3.43. Qaz kaməri ilə rozetka və elektrik aqarları arasında məsafə 0,5 metrədən az olmamalıdır.

Qaz kaməri ilə paylaşıldığı qutu və zəif cərəyanlı kommunikasiyalar (antenalar, radio naqilləri) arasındakı məsafə açığı çəkilmiş izləli elektrik xətlərinə qədər olan məsafə kimi götürülməlidir (əlavə 7-yə bax).

3.44. Binaların divarı boyu çəkilən qaz kaməri ilə rabitə qurğuları arasındakı məsafə, onların yaxınlaşma və kəsişmə yerlərində *nəqliyyət, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar* Nazirliyinin qüvvədə olan

normativ-texniki sənədlərinin tələblərinə uyğun olmalıdır (bax: əlavə 8). [121](#)

3.45. Eyni dayağ üzərində qaz kaməri ilə elektrik xətlərinin çəkilməsi elektrik qurğularının quraşdırılması Qaydalarına uyğun olaraq aparılmalıdır.

Nəql edilən qazın sıxlığı 0,8-dən artıq olmayan hallarda (havaya nisbətən) qaz kəmərləri elektrik xətlərinin üstündən keçməlidir, sıxlığı 0,8-dən artıq olan (havaya nisbətən) qaz kəmərləri isə elektrik xətlərinin altından keçməlidir.

3.46. Orta və alçaq təzyiqli qaz kəmərlərini girişindəki açıcı mexanizmlər bir qayda olaraq, binaların bayır hissəsində, xidmət üçün əlverişli və əlçatan yerlərdə qoyulmalıdır. Açıcı mexanizmlərin binaların içərisində (pilləkənlər boşluğunda, dəhlizlərdə, tamburlarda) qoyulmasına icazə verilir.

Binaların xarici divarında qoyulan yüksək təzyiqli qaz kəmərinin girişindəki açıcı mexanizmlər qapı boşluqlarının üstündən yuxarıda qoyulmalıdır. Açıcı qurğu quraşdırılan divarda pəncərələr və ventilyasiya bacaları olmamalıdır.

3.47. Mayeləşdirilmiş qaz nəql edən qaz kəmərlərinin girişindəki açma qurğularını, bir qayda olaraq, binanın xaricində quraşdırılmalıdır. Girişdəki açıcı mexanizmlər pilləkən boşluğunda, yaxud tamburda quraşdırıldıqda, qaz kəmərinə kondensatı xaric edən qurğu binanın xaricində quraşdırılmalıdır.

3.48. Armatür 2,2 metrədən yüksəkdə quraşdırıldıqda, armatura xidmət etmək üçün yanmayan materialdan pilləkənlər meydança, yaxud da məsafədən idarəetmə ötürücüsü quraşdırılmalıdır.

Az istifadə olunan armaturlar üçün xidmət zamanı sayyar nərdivanlardan istifadə etmək olar.

3.49. Bütün təzyiqli qaz kəmərlərinin çaydan, kanaldan və başqa su maneələrindən, həmçinin dərələrdən, dəmir yolu xətlərindən, avtomobil yollarından və s. sualtı (dukerlərdən), keçidli yeraltı və yaxud yerüstü (suüstü) ola bilər.

3.50. Dəmir yolu xətlərindən, avtomobil yollarından, su maneələrindən (çay kanal və s.) keçidli yerlərdə qaz kəmərlərinin bütün qaynaq birləşmələri, həmçinin avtomobil yollarının altından, körpülərdən, bəndlərdən və başqa hidrotexniki qurğular üzəri ilə çəkilən qaz kəmərlərinin bütün qaynaq birləşmələri fiziki nəzarət üsulları ilə yoxlanmalıdır.

3.51. Gəmilər işləyən çaylardan keçən qaz kəmərinin hər bir sualtı keçidində mühafizə zonasının müəyyən edilmiş nümunəli siqnal işarələri qoyulmalıdır, hər bir keçidin yaxınlığında isə daimi reperlər qoyulmalıdır;

su maneələrinin eni 50 metrə qədər olduqda reper bir sahildə, daha enli sahələrdə isə hər iki sahildə qoyulmalıdır.

3.52. Təzyiqli 6 kq/sm² (0,6 MPa) qədər olan qaz kəmərləri yanmayan (dəmir-beton, metal və daş) avtomobil və piyada körpüləri ilə, 12 kq/sm² (1,2 MPa) qədər təzyiqli qaz kəmərləri isə bəndlər və başqa hidrotexniki tikintilərin üzəri ilə çəkilə bilər.

Körpülərdən keçirilən qaz kəmərləri ancaq polad borularla çəkilə bilər və onların kompensator qurğuları olmalıdır. Qaz kəmərinə körpülərin kanallarında çəkmək olmaz.

Körpülərdən asılan qaz kəmərləri əl yerləşdirilməlidir ki, körpünün konstruksiyalarında qazın yığılması (qaz sızan hallarda) ehtimalı olmasın.

3.53. Kənd yerlərində mövsümlə işləyən qurğularda (taxıl qurudan qurğu, lokomobil və s.) aşağıdakılara yol verilir:

polad borulardan qaynaq olunmuş müvafiq yeraltı qaz kəmərlərinin 0,3 metrədən az olmayan dərnlilikdə qoyulmasına;

bu halda qaz kəmərlərinin normal tipə uyğun mühafizə örtüyü olmalıdır;

yolların altından keçən qaz kəmərləri futlyara salınmalıdır;

diametri 50 mm-ə qədər olan müvafiq yerüstü qaz kəmərləri baş verə bilən mexaniki zədələnmələrdən mühafizə olunmalıdır;

müvafiq qaz kəmərlərinin dayaqlar (dirəklər) üzəri ilə, yaxud yerini üstü ilə rezin parça qollarla çəkilməsinə;

bu halda birləşdirici şlanqların uzunluğu 30 metrədən artıq olmamalıdır, qaz kəmərləri nəqliyyət və kənd təsərrüfatı maşınları ilə zədələnmədən mühafizə olunmalıdır, qollar yerini üstü ilə çəkildikdə, onların istiqaməti (yeri) müvafiq işarələrlə (nişanlarla) göstərilə bilər.

Mövsümlü qurğularda təzyiqli 3 kq/sm² (0,3 MPa)-ya qədər olan qazdan istifadə olunmasına icazə verilir.

4. QAZTƏNZİMLƏMƏ MƏNTƏQƏLƏRİ VƏ QAZTƏNZİMLƏMƏ QURĞULARI

4.1. Qazın təzyiqinin azaldılması və təzyiğin verilmiş səviyyədə saxlanması aşağıda göstərilən yerlərdə aparılır: şəhərlərin, qəsəbələr və kənd yaşayış məntəqələrinin qazpaylayıcı şəbəkələrində, həmçinin qazdan istifadə edən iri qazanxanalarda, qurğular və aqreqatlar üçün — sənaye, kommunal və digər müəssisələrin ərazisində quraşdırılan qaztənzimləmə məntəqələrində (QTM);

qazdan istifadə edən az istehsal güclü qurğular və aqreqatlar yerləşdirilmiş binalarda (sexlər, qazanxanalar və s.) quraşdırılmış qaztənzimləmə qurğularında (QTQ).

Yaşayış evlərini və əhaliyə məişət xidməti obyektlərini orta təzyiqli qaz kəmərlərindən qaz ilə təmin etmək üçün qaztənzimləmə məntəqələri əvəzinə qoruyucu qurğusu olan bina qaz tənzimləyicilərindən istifadə etməyə icazə verilir.

4.2. QTM və QTQ-larına giriş yerində qazın təzyiqindən asılı olaraq onlar aşağıdakı qruplara bölünür:

orta təzyiqli (0,05-dən 3 kqk/sm2 qədər, yaxud 0,005-dən 0,3 MPa qədər) qaz tənzimləyicisi;

yüksek təzyiqli (3-dən 12 kqk/sm2 qədər, yaxud 0,3-dən 1,2 MPa qədər) qaz tənzimləyicisi;

4.3. QTM-nin və QTQ-nin yerləşdirilməsi şərtlə daxili və xarici qaz təchizatı qurğularının layihələşdirilməsinə dair Dövləttikintikomun təsdiq etdiyi Tikinti Norma və Qaydaların (TN və Q) müvafiq bəlməsinə uyğun olmalıdır.

4.4. QTM və QTQ yerləşdirilən şkaflar yanmayan materiallardan hazırlanmalı, onların aşağı və yuxarı hissələrində ventilyasiya üçün deşiklər olmalıdır və içərisindəki avadanlıqlara xidmət edilməsi və təmir üçün əlverişli hündürlükdə qoyulmalıdır.

4.5. İctimai binalarda yerləşən qızdırıcı qazanxanalarda QTQ-nı yerləşdirmək olmaz.

4.6. QTQ qaz kəmərləri girişinin birbaşa yaxınlığında elə yerləşdirilməlidir ki, əsas texnoloji avadanlıqların istismarı və təmiri zamanı çətinlik törətməsin.

4.7. QTQ yerləşdiyi yer yaxşı ventilyasiya olunmalı və işıqlandırılmalıdır. QTQ-da yerləşən avadanlıqlar və cihazlar mexaniki zədələnmədən və titrəmədən qorunmalıdır.

4.8. QTM-nin yerləşdirilməsi üçün nəzərdə tutulan tikintilər və binalara əlavə olunan tikintilər, qızdırıcı qurğu, ventilyasiya, işıqlandırma, onların ildırım vurmasından mühafizəsi Azərbaycan Respublikası Dövləttikintikomun təsdiq etdiyi Tikinti Norma və Qaydaların (TN və Q) tələblərinə uyğun olmalıdır.

4.9. QTM və QTQ-də təbii olunan cihazların və avadanlıqların tipi və sayı, həmçinin onların yerləşdirilməsi Azərbaycan Respublikasının Dövləttikintikomu tərəfindən təsdiq edilmiş Tikinti Norma və Qaydaların (TN və Q) tələblərinə uyğun olmalıdır.

4.10. QTM və QTQ, avadanlıqların və cihazların QTM və QTQ-da elə yerləşdirilməlidir ki, onlara rahat xidmət edilməsi və təmiri təmin edilmiş olsun. 2 metrəndən hündürdə yerləşən avadanlıqlara xidmət edilməsi üçün hasara alınmış nərdivanlı meydança quraşdırılmalıdır. Qaz kəməri döşəmədə yerləşdikdə onun üzərinə hasarlı keçid körpüsü düzəldilməlidir.

Qaz kəməri buraya giriş yolunu tutmamalıdır. Binaya əsas giriş yolunun eni 0,8 metrədən az olmamalıdır. QTQ-nın avadanlığı və ya çəpəri ilə başqa qurğular arasında da bu məsafə saxlanılmalıdır. QTQ çəpərinin konstruksiyası elə olmalıdır ki, o, təmir işlərinin aparılmasına maneçilik törətməsin.

4.10. QTM və QTQ-nın avadanlığında işləyən üfürmə şamllarının quraşdırılmasına aşağıda göstərilən tələblərə uyğun olmalıdır:

Üfürmə şamllarının ucluq sahələrində damdan 1 metrə qədər hündürliyə çıxarılmalı, mümkün qədər binanın havasorucu ventilyasiya qurğusunun borusu olmayan divarda yerləşdirilməlidir. Bu tələbin yerinə yetirilməsi mümkün olmadıqda üfürmə şamllarının ucluq sahələrindən hava sorulan yera qədər məsafə (vertikal üzrə) 3 metrədən az olmamalıdır.

4.11. QTM və QTQ-da quraşdırılan, bütün nəzarət-ölçü cihazlarının *Azərbaycan Respublikasının Antiinhisar və İstehlak Bazarına Nəzarət Dövlət Agentliyinin* müəyyən etdiyi qaydaların tələblərinə uyğunluğu və sazlığını göstərən damğası olmalıdır. [131](#)

4.12. Elektrik ötürücü nəzarət-ölçü cihazları, həmçinin QTM-də quraşdırılan telefon aparatları «Azərənerji» Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin təsdiq etdiyi elektrik qurğularının quruluşu qaydaları (EQQ) tələblərinə uyğun olaraq partlayışa qarşı davamlı hazırlanmalıdır. Əks halda onlar QTM binasından təcrid edilməli, yaxud bayırda bağlı qutuda yerləşdirilməlidir.

5. QAZDOLDURMA STANSİYALARI, QAZDOLDURMA MƏNTƏQƏLƏRİ, AVTOMOBİL QAZDOLDURMA STANSİYALARI

Mayeləşdirilmiş qazların qazdoldurma stansiyaları

5.1. Qazdoldurma stansiyaları (QDS) — qaz istehsal edən müəssisələrdən, yaxud qaz anbarlarından dəmir yolu, su, avtomobil nəqliyyatı ilə, yaxud boru kəməri vasitəsilə daxil olan mayeləşdirilmiş karbohidrogen qazlarını qəbul etmək və istehlakçılara buraxmaq məqsədi daşıyan müəssisələrdir. Mayeləşdirilmiş qazların məntəqə (saha) bazası döşəmədə yerləşən qazların məntəqə (saha) bazası kimi eyni məqsəd daşıyır.

5.2. QDS xüsusi olaraq ayrılması sahədə, habelə sənaye müəssisələrinin ərazisində yerləşdirilə bilər. QDS-da qaz saxlanılan çənlərin həndəsi həcmi 8000 m³-dən artıq olmamalıdır.

Sənaye müəssisələrinin ərazisində yerləşən və ancaq həmin müəssisənin obyektlərini təchiz edən QDS çənlərinin həndəsi həcmi 500 m³-dən artıq olmamalıdır.

Çənin həcmi 500 m³-dən artıq olduqda, habelə həmin QDS-də başqa müəssisələr, yaxud yaşayış və kommunal-məişət obyektləri üçün qaz balonları doldurulursa, belə QDS-ə sənaye müəssisələri ərazisində kənarında yerləşən qazdoldurma stansiyasına olan tələblər verilməlidir.

5.3. QDS-in yerləşdirilməsi, QDS-lə binalar və müxtəlif təyinatlı tikintiləri arasındakı təhlükəsiz məsafə, QDS-də mayeləşdirilmiş qazların saxlamaq üçün çənlərin sayı və tipi Azərbaycan Respublikası Dövləttikintikomun təsdiq etdiyi Tikinti Norma və Qaydalarının (TN və Q) əlavələri 11—14 tələblərinə uyğun olmalıdır.

5.4. QDS-in ərazisi istehsalat zonasına və köməkçi zonaya ayrılır.

1) İstehsalat zonasında aşağıda göstərilən binalar və tikintilər yerləşdirilə bilər:

mayeləşdirilmiş qazların dəmir yolu çənlərindən saxlama bazasının çənlərinə boşaltmaq üçün estakadalı dəmir yol xətti və boşaltma qurğusu;

mayeləşdirilmiş qazların saxlamaq üçün çənləri olan saxlama bazası;

texnoloji şöbələr: nasos-kompresor şöbəsi, doldurucu şöbə, balonlardan buxarlanmayan qalıq və qazı boşaldan şöbə, nasaz ventillər və klapanalardan dəyişdirilməsi şöbəsi, doldurulmuş və boş balonların yerləşdirilməsi üçün yükləmə-boşaltma meydançası, ventilyasiya avadanlığı üçün bina, hava kompressoru şöbəsi və məişət binaları;

QDS-in texnoloji sxemində uyğun olaraq mayeləşdirilmiş qazın nəql edilməsi üçün meydançada xil boru kəmərləri;

avtosisternaları mayeləşdirilmiş qazla doldurmaq üçün kalonkalar və QDS-ə avtomobil nəqliyyatı ilə gətirilən mayeləşdirilmiş qazı avtosisternadan boşaltmaq üçün kalonkalar;

avtotərzilər;

buxarlanmayan qazların balonlardan boşaltmaq üçün çənlər;

buxarlandırıcı qurğular və mayeləşdirilmiş qaz buxarlarını hava ilə qarışdırmaq üçün qurğular.

2) Köməkçi zonada aşağıda göstərilən yerləşdirilə bilər:

köməkçi otaqların binası (inzibati-təsərrüfat binası, laboratoriyalar, qazanxana, nasosxana, avadanlıqların və balonların təmiri üzrə mexaniki emalatxanalar, akkumulyator otağı və s.);

transformator yarımstansiyasının binası;

avtomobillərin dayanması üçün açıq meydança, yaxud avtomobillərə texniki xidmət edilməsi üçün bina;

yağmıdan mühafizə üçün ehtiyat su çənləri;

su təzyiqli qülləsi;

anbar və başqa binalar.

İstehsalat zonasının ərazisindəki dəmir yolu xəttinin yanında balonlar üçün anbar yerləşdirmək olar;

köməkçi zonanın ərazisində isə qazanxananın qaz ilə təchiz etmək üçün buxarlandırıcı qurğular və qaz təsərrüfatının istismarı xidməti yerləşdirilə bilər.

Balonların yoxlanılması və rənglənməsi şöbəsi həmin istehsalat zonasında, həm də köməkçi zonada yerləşdirilə bilər.

Əgər QDS-in yerləşdiyi rayonda iqlim şəraiti xidmət işçilərinin və qoyulan avadanlığın normal işini təmin edirsə, QDS-in nasosları, kompressorları, karusel aqreqatları, buxarlandırıcı aqreqatlar və başqa texnoloji avadanlıqlar açıq meydançalarda yanmayan materiallardan olan talvar altında da yerləşdirilə bilər.

5.5. QDS-in ərazisindəki binaların və tikintilərin yerləşdirilməsi, həmçinin binalar və tikintilərin tipi və konstruksiyası Dövləttikintikomun tərəfindən təsdiq edilmiş müvafiq TN və Q-nin tələblərinə uyğun olmalıdır.

QDS ərazisindəki binalarda və tikintilərlə saxlama bazası arasındakı məsafə, 12-ci əlavədə göstərilənlərdən az olmamalıdır.

5.6. QDS-in ərazisindəki binalarda yaşayış üçün otaq ayrılması, həmçinin də QDS-ə aid olmayan xidmətlər üçün otaq ayrılması (5.4 bəndində göstərilənlərdən başqa) qadağandır.

5.7. QDS-in ərazisi hasara alınmalıdır. Hasar yanmayan materialdan hazırlanmalıdır və ərazidə havanın dəyişməsinə imkan verilməlidir.

QDS ərazisinin istehsalat və köməkçi zonalarını yanmayan materiallardan hazırlanmış yüngül tipli konstruksiyalarla, yaxud hündürlüyü 1 metrədən artıq olmayan bitki kolları ilə ayırmaq lazımdır.

5.8. QDS-in meydançada xil yollarında nəqliyyat tikintiləri (keçidlər, çıxışlar və s.) yanmayan materialdan hazırlanmalıdır. 5.9. QDS-in ərazisində mühafizə işi olmalıdır.

5.10. QDS-in ərazisində saxlama bazasının torpaq bəndindən kənarında, çənin quraşdırılan ağacın gövdəsinə qədər 5 metrədən az olmayan məsafədə yarpaqlı ağac növləri əkmək olar.

5.11. QDS ərazisində kənarında hasarın perimetri üzrə eni 10 metrədən az olmayan boş zolaq saxlanılmalıdır. Bu zolaqdan kənarında **mühafizə zonasında** bağı sahələri, bostanlar salmaq və yarpaqlı ağac növləri əkmək, həmçinin çardaqsız (üstü açıq) anbarlarda yanmayan materiallar yerləşdirmək olar. [1](#)

5.12. QDS-in ərazisi kənar əşyalardan, yana bilən materiallardan və zibillən təmizlənməlidir. Keçidlər və yollar boş olmalıdır.

QDS-in ərazisində QDS-in istehsalat prosesinə lazım olmayan materialların yığılması və saxlanılması qadağandır.

5.13. QDS-də çənlərin yerləşdirilməsi, onların tipi və əlaqələndirilməsi Azərbaycan Respublikası Dövləttikintikomun tərəfindən təsdiq edilmiş müvafiq Tikinti Norma və Qaydalarının (TN və Q) əlavə 11—13-ə bax) tələblərinə uyğun olmalıdır.

Aşağı oturaçağı yerin səviyyəsində, yaxud ərazinin planlaşdırma səviyyəsində hündürlük olan çənin yerüstü çən hesab edilir. Çənə bitişən sahə çənin divarından 6 metrə qədər olan ərazi hesab edilir.

Yuxarı hissəsi ərazinin planlaşdırma səviyyəsində ən azı 0,2 metr aşağı olan çənlər yeraltı hesab edilir. Üstü ən azı 0,2 metr hündürlükdə olan, kənarları əs çənin kənarından ən azı 6 metr enində torpaqla örtülən çənlər də yeraltı çənlər hesab edilir.

5.14. Çənlər arasındakı məsafə (işıqda) iki yan-yana dayanan çənlərdən böyüyünün diametridən az olmamalıdır; çənlərin diametri 2 metrə qədər olduqda onlar arasındakı məsafə böyük çənin diametridən yarı qədər olmalı, lakin 1 metrədən az olmamalıdır.

5.15. Tamamilə yerə basdırılmış çənlərin üzəri çənə bitişən sahə ilə birlikdə ərazinin planlaşdırma səthindən 0,3 metr hündürlükdə başdan-başa torpaqla örtülməlidir.

5.16. İkidən artıq yerüstü çənlər dəstələrlə yerləşdirilir. Çənlərin hər dəstəsinin tutumu 2000 m³-dən artıq olmamalıdır.

Dəstənin tutumu 200 m³-ə qədər olduqda dəstələr arasındakı məsafə 5 metrədən, 700 m³-ə qədər olduqda 10 metrədən və 700-dən 2000 m³-ə qədər olduqda 20 metrədən az olmamalıdır.

Dəstələr arasındakı məsafə çənlərin dəstəsi kənarları arasındakı məsafə kimi götürülür.

5.17. Yerüstü çənlərdə qapaqlar, armaturlara və cihazlara rahat xidmət edilməsi üçün marşlı metal pilləkənlər və stasionar meydançalar quraşdırılmalıdır. Pilləkənlərin və meydançaların hündürlüyü ən azı 1 metr olan əl tutacaqları olmalı və aşağı hissəsi ən azı 10 sm hündürlükdə bağlı olmalıdır.

Mayeləşdirilmiş qaz çənlərinə söykənən nərdivan quraşdırmaq olmaz.

5.18. Yerüstü çənlərdə açıq qurğular, cihazları ştuserlərdən bilavasitə yaxınlıqda yerləşdirilməlidir. Yeraltı çənlərdə açıq qurğular, qoruyucu qurğular və nəzarət ölçü cihazları torpaq örtüyü səviyyəsindən yuxarıda yerləşdirilməlidir.

5.19. Mayeləşdirilmiş qazlar üçün yerüstü və yeraltı çənlər mayenin səviyyəsini ölçən göstəricilərlə, manometrlərlə və qoruyucu klapanalara təchiz olunmalıdır. Yerüstü çənlər, bundan başqa, donmayan drenaj qurğularıyla təchiz edilməlidir. [2](#)

5.20. Qoruyucu klapanalardan qaz şamllar vasitəsilə çıxarılmalıdır. Qoruyucu klapanalardan üfürülmə şamında açıq qurğular quraşdırmaq olmaz. Bir neçə qoruyucu klapana bir üfürülmə şamına birləşdirmək olar.

Çənlərdəki üfürülmə şamının hündürlüyü: yerüstü çənlərdə — xidmət meydançasından, yeraltı çənlərdə isə torpağın üst səviyyəsindən hesablaşmaqla 3 metrədən az olmamalıdır. Binadan kənarında quraşdırılan avadanlıqlarda və qaz kəmərlərində qoyulan üfürülmə şamının hündürlüyü onları birləşdirilən yerdən hesab etməklə 3 metrədən az olmamalıdır.

Binalarda yerləşən qaz kəmərlərində və avadanlıqlarda qoyulan üfürülmə şamlların sekləri və qazanxanaların daxilində olan qaz burularında bağlayıcı qurğusu olan üfürücülər şamllar olmalıdır. Üfürücülər şamlların kənar hissəsi damdan 1 m hündürlüyə, mümkün ventilyasiyasız olmayan divara çıxarılmalıdır. Bu tələblər mümkün olmadıqda, üfürücülər şamlların kənar hissəsindən hava axınına qədər məsafə şəquli vəziyyətdə 3 m-dən az olmamalıdır.

5.21. Açıq tipli səviyyəölçən şüşəsi olan maye səviyyəsinin göstəriciləri ən azı 18 kqk/sm² (1,8 MPa) təzyiqlə hesablanmalı, təzisləyən klapanalara və bağlayıcı kranlarla təchiz edilməli və zədələnmələrdən qorunmalıdır.

5.22. Çəndə təzyiqlə hesablanan təzyiqlərdən artıq artmasına səbəb olmayan hallarda çənin daxilində, yaxud xaricində qızdırıcı qurğu quraşdırmaq olar.

5.23. Yerüstü çənlərin günəş şüalarından qızmasını qarşısını almaq üçün onları açıq rənglə rəngləmək, yaxud kölgə yaradan örtüklərlə örtmək və yanmayan materialdan hazırlanmış talvar altında yerləşdirmək lazımdır.

5.24. Yeraltı çənlər müvafiq dövlət standartlarının tələblərinə uyğun olaraq korroziyadan qorunmalıdır.

5.25. QDS-in ərazisi üzərindən elektrik hava xətləri çəkmək olmaz. Saxlama bazası ərazisində kabel xətlərinin çənlərin istismarı üçün lazım olan nəzarət ölçü cihazlarına və avtomatlaşdırma cihazlarına çəkmək olar. Saxlama bazası ərazisində yerləşən nəzarət-ölçü cihazları və avtomatlaşdırma cihazları partlayışdan mühafizə tipli hazırlanmalıdır.

5.26. Qoyulan avadanlıqların binaların partlayışdan və yağmıdan mühafizəsi təyin olunmuş sinifə uyğun olmalıdır.

5.27. QDS-in boru kəmərləri ilə mayeləşdirilmiş qazların maye və buxar fazalarının yerlərinin dəyişdirilməsi üçün xüsusi hazırlanmış nasoslar və kompressorlar işlədilməli, yaxud bunlar propan-butan fraksiyalarının vurulması üçün yararlı olmalıdır.

5.28. Bir cərgədə iki və daha çox nasos, yaxud kompressor yerləşdirildikdə nəzərə almaq lazımdır ki, xidmət zonası üzrə əsas keçidin eni 1,5 metrədən, nasoslar arasındakı məsafə 0,8 metrədən, kompressorlar arasındakı məsafə 1,5 metrədən az olmasın, nasoslar və kompressorlar arasındakı məsafə 1,0 metr, nasosların və kompressorların binanın divarına qədər məsafəsi 1,0 metr olmalıdır.

5.29. Nasosların və kompressorların sorma və vurma qol burularında bağlayıcı qurğu, vurma qol borusunda isə, bundan başqa, əks-klapanlar olmalıdır.

Nasoslardan qabaqda üfürülmə şamları olan süzgəclər qoyulmalı, nasoslardan sonra isə təzyiqli boru kəmərlərində üfürmə şamları quraşdırılmalıdır ki, bunlar da süzgəclərin şamları ilə birləşdirilə bilər. Təzyiqli kollektorlu porşenli və burulğanlı nasoslardan ötürücü xətlərin tökmə çənlərindən boru kəmərləri ilə birləşdirilmiş diferensial klapenlarla təchiz olunmalıdır.

Sorma xətlərində kompressorlardan əvvəl üfürmə mexanizmi olan maye ayırıcıları, vurma xətlərində isə yağ ayırıcıları quraşdırılmalıdır.

Kompressorlar və nasoslar, onların işi normal parametrlərdən fərqləndikdə, həmçinin maye ayırıcılarında səviyyə yüksələn hallarda elektrik mühərriklərini dövrədən açan avtomat qurğu ilə təmin edilməlidir.

5.30. Paz qayıışı ötürücülərdə müvafiq standartlara uyğun pəzşəkili qayışlardan istifadə olunmalıdır.

Kompressor avadanlığının iş vaxtı gərginlik altına düşə bilən bütün metal hissələri (özülər, elektrik mühərriklərinin gövdələri, şkaflar, idarə puldrları və s.) torpaqlanmalıdır.

Torpaqlayıcı qurğunun müqaviməti elektrik qurğularının quruluşu qaydalarına (EQQ) uyğun olmalıdır

5.31. Qayış ötürücülərinin hasarı qayışlardan ən azı 20 sm aralı qurulmalıdır.

5.32. Doldurma bölməsi ələ tərtib edilməlidir ki, avtomobil nəqliyyatının, balonların doldurulma bölməsinin binasına 5 metrədən az məsafəyə yaxınlaşmasına imkan yaradılmasın.

5.33. QDS-ın bütün partlayış təhlükəli örtülü binaları iş vaxtı havanın 1 saatda on həcmdən az olmayaraq, qeyri-ş vaxtı isə üç həcmdə dayışdırılmalı bİlən sorucu-vurucu mexaniki ventilyasiyası ilə təmin edilməlidir.

Qeyri-ş vaxtı ventilyasiya mexaniki, təbii, yaxud qarışiq üsulla ola bilər.

Nasos-kompressor bölməsinin sorucu-vurucu ventilyasiyasından başqa qəza ventilyasiyası da olmalıdır.

Sorma sistemlərinin ventilyatorları partlayış qorxusu olan binalarda quraşdırılmış nasosların, kompressorların və başqa avadanlıqların elektrik ötürücüləri ilə elə blokirovka olunmalıdırlar ki, ventilyasiya işə düşmədən həmin avadanlıqlar işləyə bİlmasİnlər.

Qəza ventilyasiyası, binanın havasının təhlükəli qazla dolması haqqında xəbə r verən cihazlar vasitəsilə birbaşa işə qoşulmalıdır. Qəza-sorma ventilyasiyasının işə düşməsi ilə birlikdə nasosların və kompressorların elektrik ötürücülərinin dövrədən açılması təmin olunmalıdır.

5.34. Partlayış təhlükəsi olan binaların sorucu-vurucu ventilyasiya sistemi partlayış təhlükəsi olmayan binaların ventilyasiyası ilə əlaqədar olmamalıdır.

Sorma ventilyasiyası kameralarının təbii ventilyasiyası olmalıdır.

5.35. Ventilyasiya binanın həm yuxarı, həm də əsas etibarilə aşağı zonalarının havasının dayışdırilmesini təmin etməlidir. Çıxarılan bütün havanın həcmiinin əzi 2/3 hissəsi aşağı zonalardan (döşmədən ən çoxu 0,3 metr hündürlükdən) çıxarılmalıdır.

Yuxarı zonalarda havanın daim dayışdırilmesini təmin etmək üçün sorma şaxtaları və deflektorları quraşdırmaq olar, ancaq onlarda şİbel və drossel-klapanları qoymaq olmaz.

5.36. Balonların doldurulması postları, həmçinin buxarlandırma və yuyulma postları yerli sorucu ilə təchiz edilməlidir. Yere dərinləşdirilmiş texnoloji avadanlıqların çalalarında, onların ölçüsündən asılı olaraq, havasoran, yaxud havavuran yerlər olmalıdır.

5.37. Ventilyasiya avadanlıqlarının sayı, onun tipi, yerləşdirilməsi və havanın sorulması və bayıra vurulması üçün qurğuların quraşdırılması Dövləttikintikom tərəfindən təsdiq edilmiş müvafiq Tikinti Norma və Qaydalarının (TN və Q-nın) və elektrik qurğularının quruluş qaydalarının tələblərinə uyğun olmalıdır.

5.38. Daimi xidmət işçiləri olmayan, qızdırılmayan istehsalat binalarının havasını əks tərəfdə duran divarların havasını əşğı hissəsində qoyulmuş jalyüz şəbəkələri vasitəsilə ventilyasiya oluna bilər.

5.39. Vurma və sorma ventilyasiyası sisteminin hava boruları yanmayan materiallardan hazırlanmalıdır.

5.40. Sorma ventilyasiya sistemləri, partlayış təhlükəsi olan müvafiq sinifli otaqlarda işləmək üçün nəzərdə tutulan ventilyatorlarla təchiz edilməlidir.

Vurma ventilyasiya sistemlərinin verici hava borusunda əks-klapan qoyulduqda, adı qaydada hazırlanan avadanlıq işlədİlə bilər.

5.41. Mayeləşdirilmiş qazların boru kəmərlərini kanallarla, həmçinin binaların altı və üstü ilə çəkmək olmaz. Mayeləşdirilmiş qaz kəmərinin qeyri-tranzit borularını QDS-ın əsas istehsalat binalarının xarici divarları ilə çəkmək olar. Bu halda armaturların, flyans və yivli birləşmələrini qapı-pəncərə boşluqları üstündə və onların altında yerləşdirmək olmaz.

5.42. Maye, yaxud buxar fazalı maye qaz boru kəmərlərini estakadalar və ya otağın içərisində zİrehli kabellərlə, yaxud içərisindən elektrik naqİlləri keçən polad borularla birlikdə çəkdikdə, sonuncular mayeləşdirilmiş qaz kəmərlərindən yuxarıda yerləşdirilməlidir.

5.43. Partlayış qorxusu olan otaqlarda bütün kommunikasiyaların girişləri (texnoloji boru kəmərləri, hava, buxar, su boruları və s.) otağın divarının hündürlüyünün ən əzi 2/3 hissəsi ilə çəkilməlidir. Giriş deşİkləri yanmayan materiallarla kİp bağlanmalıdır.

Partlayış qorxusu olan otaqlar partlayış qorxusu olmayan otaqlardan havası bəz qat deşİyİrdəndə dəhİli vasitəsilə ayrıldıqda, kommunikasiyaların çəkilməsi hündürlüyü normalaşdırırlır.

5.44. Otaqlardan kənarıda yerləşən və bağlayıcı siyirtmə qurğusu ilə təchiz olunan maye fazalı yerüstü boru kəmərləri günəş şüalarında qızma nəticəsində təzyiqlin artmasından qorunmalıdır. Bu hal üçün yer şəraitindən asılı olaraq mühafizə vasitəsi — qoruyucu klapenlar və boru kəmərləri açıq rənglə rəngləne bilər.

5.45. Mayeləşdirilmiş qazların boru kəmərləri yağlı boyalar vasitəsilə şərti rənglərə işarələnəlməlidir: buxar fazalı boru kəmərləri — eninə qırmızı zolaqlı rənglə, maye fazalı boru kəmərləri — eninə qırmızı zolaqlı qəhvəyi rənglə rənglənməlidir. Maye fazalı xarici yerüstü boru kəmərlərini, Azərbaycan Respublikası Dövlət Standartlarının tələblərinə uyğun olaraq, ayrı-ayrı sahələrinə fərqləndirici rənglər çəkməklə, günəş şüaların əks etdirilə bilən açıq rənglərlə rənglənməlidir.

5.46. Boşaltma-doldurma qurğuları üçün 16 kqq/sm2, yaxud 1,6 MPa-dan az olmayan işçi təzyiq hesablanmış dövlət Standartının «B» sinifli rezin-parça (elastik) qollar, yaxud texniki xüsusiyyəti «B» sinifli qollardan az olmayan başqa qollar tətbİq edilməlidir.

Qollardan stasionar boru kəmərləri kimi istifadə etmək qadağandır.

5.47. Qolların hər iki ucunda qablan ştuterinə və boru kəmərlərinə birləşdirilmək üçün xüsusi qurğular olmalıdır.

Rezin-parça qollar diametri 2 mm-dən az olmayan mis məftil, yaxud en kəşiyinin sahəsi 4 mm2-dən az və dolaq addımı 100 mm-dən artıq olmayan mis troscuqla sarınmalıdır. Məftilin, yaxud troscuğun hər iki ucu lent və ya bİlt vasitəsilə qolların uclarına birləşdirilməlidir.✂

5.48. Mayeləşdirilmiş (maye və buxar fazalı) qazları dəmir yolu çənlərindən boşaltmaq və avtoçənlərə doldurmaq üçün istifadə olunan qaz kəmərləri qollarında açma siyirtməsinə qədər olan aralıqda qaz qalığını sistemə, yaxud üfürmə şamına çıxarmaq üçün ştuter qoyulmalıdır. Ştuterin açma qurğusu olmalıdır.

5.49. Dəmir yolu çənlərindən qazı boşaltmaq üçün istifadə edilən boru kəmərlərini rezin-parça qollardan ibarət sahələri olduqda, rezin-parça qolların birbaşa yaxnlığında əks-klapan qoyulmalıdır.

5.50. Mayeləşdirilmiş qazların boru kəmərlərindən torpağa birləşdirən elektrik ötürücüsü kimi istifadə etmək olmaz.

5.51. QDS-ə mayeləşdirilmiş qazları boru kəmərləri ilə vurduqda QDS-ın ərazisindən kənarıda, çəpərdən ən əzi 50 metr aralı boru kəmərinde açıcı qurğu quraşdırılmalıdır.

Buxarlaşdırıcı və qarışdırıcı qurğular

5.52. Buxarlaşdırıcı qurğular otaqların içərisində və bayırda qoyula bilər. Bayırda qoyulan buxarlaşdırıcı qurğular çənlərdən ən əzi 10 metr aralı yerləşdirilməlidir. Ümumi istehsal 200 kq/saata qədər olan buxarlaşdırıcı qurğular nasos-kompressor bölməsinin binasında, 200 kq/saaddan artıq olanlar isə texnoloji sexin ayrı otağında və ya həmin binanın qazdan istifadə edən qurğular olan ayrı otağında, yaxud otağdan kənarıda yerləşdirilə bilər. Buxarlaşdırıcı qurğuları zirzəmilərdə, binaların küçü hissəsində, yerin altında və çalalarda yerləşdirmək olmaz.

5.53. Buxarlaşdırıcıları binaların bayırında yerləşdirdikdə, onların armaturları mexaniki zədələnmələrdən və atmosfer yağıntularından qorunmalıdır.

5.54. Buxarlaşdırıcılar qruplarla yerləşdirildikdə onlar arasındakı məsafə 1 (bir) metrədən az olmamalıdır.

5.55. Buxarlaşdırıcılar, maye fazanın buxarlaşdırıcıdan buxar fazasının boru kəmərinə düşməsinin qarşısını alan xüsusi qurğularla və qoruyucu klapenlarla təmin edilməlidir.

QDS-ın obyektlərini (qazaxanaları və s.) qaz ilə təmin etmək üçün buxarlandırıcıdan qaz verdikdə buxarlandırıcının buxar fazasının çıxışındakı boru kəmərinde təzyiqlin tənzimləyicisi və qoruyucu klapen qoyulmalıdır. Boru kəmərinde təzyiqlin normadan çox artmasına imkan verməyən xüsusi qoruyucu qurğu olan təzyiqlin tənzimləyiciləri quraşdırıldıqda, əlavə klapenin qoyulması vacib deyil.

5.56. Qarışdırıcı qurğular buxarlandırıcı qurğularla bir kompleks şəkildə yerləşdirilməlidir. Qarışdırıcı qurğuların istehsal gücü, onların konstruksiyası və yerləşdirilməsi Dövlət Tikintikom tərəfindən təsdiq edilmiş müvafiq TN və Q-nın tələblərinə uyğun olmalıdır.

5.57. İstehlakçılara qaz-hava qarışığı verilirəkən, onun tərkibi partlamının yuxarı həddinin iki qatından az olmadığıda, qarışığı şəbəkəyə verilməsini önəmli avtomat qurğular tətbİq edilməlidir.

5.58. Qarışdırıcı kameraya qaz və hava verən boru kəmərlərində qazın və havanın təyin olunmuş nisbatlarını avtomatik olaraq saxlaya bilən və göstərilən komponentlərdən birinin rəngləri verilməsi qəflədən kəsildikdə, bütün verilışı kəsə bilən əks-klapanların, təzyiqlin tənzimləyicilərinin və blokirovka qurğularının quraşdırılması nəzərdə tutulmalıdır.

Qazdoldurma məntəqələri

5.59. Qazdoldurma məntəqələri (QDM) məişət, kommunal, kənd təsərrüfatı və başqa istehlakçıları balonlardakı maye qazla təchiz etmək üçündür.

QDM-də balonlar QDS-dən avtosistemlərdə gətirilən mayeləşdirilmiş qazlarla doldurulur.

5.60. QDM-in, ərazisində aşağıda göstərilən binalar və tikintilər yerləşdirilə bilər:

mayeləşdirilmiş qazları saxlamaq üçün çənlər, yaxud qaz saxlamaq üçün tutum kimi istifadə olunan avtosistemlər saxlanılan meydança;

mayeləşdirilmiş qazları avtosistemlərdən çənlərə boşaltmaq üçün avadanlıq;

balonları doldurmaq üçün və onlardan buxarlanmayan qalıqları boşaltmaq üçün avadanlıq;

balonları qəbul etmək və göndərmək üçün yükləmə-boşaltma meydançası;

doldurulmuş və boş balonları yığmaq üçün meydança (anbar).

5.61. QDM-də binaların və tikintilərin yerləşdirilməsi, texnoloji avadanlıqların bağlanması, sayı və konstruksiyası, həmçinin QDM-in tikinti, sanitariya və elektotexniki qurğuları TN və Q-nın tələblərinə uyğun olmalıdır. QDM-in balonlar yerləşdirilən anbarından müxtəlif binalara və tikintilərə qədər məsafə əlavə 13-də göstərilənlərdən az olmamalıdır.✂

5.62. QDM-in ərazisi yanmayan materiallardan hazırlanmış hündürlüyü 1,6 metrədən az olmayan hasara alınmalıdır.

Avtomobil qazdoldurma stansiyaları

5.63. Avtomobil qazdoldurma stansiyaları (AQDS) mayeləşdirilmiş qazların qaz balonlu avtomobillərə doldurmaq üçün, lazımi miqdarda tədarük edilmiş mayeləşdirilmiş qazların qəbulu, saxlanması və avtomobillərə doldurulması məqsədilə yaradılır.

AQDS-də ancaq qazbalonlu avtomobillərdə qoyulmuş balonları doldurmaq olar.

5.64. AQDS-də mayeləşdirilmiş qaz saxlanılan çənlərin ümumi həcmi 100 m3-dən, bir çənin həcmi isə 25 m3-dən artıq olmamalıdır.

Qazı saxlamaq üçün xüsusi olaraq nəzərdə tutulmuş avtosistemlərdən çən kimi istifadə etmək olar.

5.65. AQDS-ın bina və qurğularının yerləşdirilməsi və quruluşu Dövlət Tikintikom tərəfindən təsdiq edilmiş TN və Q-nın tələblərinə uyğun olmalıdır.

5.66. QDS, AQDS və QDM obyektlərinin bina və tikintilərində, binaların və tikintilərin ildırımдан mühafizəsinin layihələşdirilməsində və quraşdırılmasında müvafiq qaydada təsdiq olunmuş qaydaların tələblərinə uyğun olaraq, ildırımın birbaşa vurmasını müəlifzə olunması nəzərə alınmalıdır.

6. MAYEƏŞİDİRİLMİŞ QAZLARIN BALON VƏ ÇƏN QURĞULARI

Fərdi balon qurğuları

6.1. İkidən artıq balonu olmayan və kiçik qaz sərfiyyatlı istehlakçıları (yaşayış binalarının, ictimai binaların məişət tələbatını və s.) qaz ilə təchiz etmək üçün istifadə olunan qaz təchizatı qurğularına fərdi balon qurğusu deyilir.

6.2. Mayeləşdirilmiş qazların balon qurğularını quraşdırarkən binalarda yerləşdirilən balonlar *qaz qurğuları* olan otaqlarda qoyulmalıdır. Bir otaqda adətən tutumu 50/55 litrdən artıq olmayan bir balon və tutumu 27 litrdən artıq olmayan bir balon və tutumu 27 litrdən artıq olmayan iki balon qoyulmaq olar (onlardan biri ehtiyat üçün).^[14]

Mayeləşdirilmiş qaz doldurulmuş balonlar qoyulan otağın havasının temperaturu 45°C-dən artıq olmamalıdır.

6.3. Qaz doldurulmuş balonların yerləşdirilməsi Dövlət Tikintikomun təsdiq etdiyi müvafiq TN və Q-nın tələblərinə uyğun olmalıdır.

6.4. Otaqlarda qoyulan balonlar qaz plitəsindən ən əzi 0,5 metr, qızdırma radiatorundan və ya sobadan isə 1 metr məsafədə yerləşdirilməlidir. Balonları qızmadan qoruyan ekran quraşdırıldıqda, balon ilə qızdırıcı cihazlar arasındakı məsafə 0,5 metrə qədər azaldıla bilər.

Balon ilə ekran arasındakı məsafə 10 sm-dən az olmamalıdır. Balonlar ocaqların qapısı qarşısında qoyulduqda balon ilə ocaq qapısı arasındakı məsafə 2 metrədən az olmamalıdır.

6.5. Binaların xaricindən balonlar qfıllanan şkaflarda, yaxud balonun yuxarı hissəsini və reduktorunu örtən qıfıllı örtüklə örtülməlidir. Şkaflarda və örtüklərdə havanın deşİyİrdilmesİ üçün bacalar, yaxud jalyüz şəbəkəsi olmalıdır.

Divarların yanında yerləşdirilən balonlar birinci mərtəbənin qapı və pəncərəsindən ən əzi 0,5 metr aralı məsafədə qoyulmalıdır. Kürsü və zirzəmi mərtəbələrinin qapı və pəncərəsindən, kanalizasiya və çirkab quyularından isə 3 metr aralı yerləşdirilməlidir.

Balonların ehtiyat (yanğın) çıxışları yanında, binaların bağ fasadı tərəfində, intensiv nəqliyyat hərəkəti olan keçidlərdə qoymaq olmaz. Günəş şüaları düşən tərəfdə yerləşdirilən balonların kölgəliyi, yaxud örtüyü olmalıdır.

Balonlar qoyulan şkaflar və bağlanan örtüklər, özü, yaxud binanın divarına bərkidilməklə balonların çökməsinə imkan verməyən və yanmayan özü üzərinə qoyulmalıdır. Özü döşəmədən ən azı 1 m hündürlükdə olmalıdır.

6.6. Həm binada, həm də bayırda yerləşdirilən hər balon qurğusunda qazın təzyiqini tənzim etmək üçün tənzimləyici (reduktor) olmalıdır.

Binalarda yerləşdirilən balonlarda quraşdırılan təzyiqli tənzimləyicilərinin buraxıcı-qoruyucu klapanı olmamalıdır.

6.7. Sayyar bufetlərdə, yeməkxanalarda və s. qaz balon qurğularının quraşdırılmasına, qaz təsərrüfatı istismar edən yerli təşkilatla və dövlət texniki nəzarət orqanı ilə razılaşdırılmış layihə olduqda icazə verilməlidir.

6.8. Balonun qaz qurğusuna rezin-parça qollarla birləşdirilməsi bir hissədən ibarət olmalı, onun uzunluğu 10 metrədən artıq olmamalı və divarlara xüsusi dəmir bəndlərlə bərkidilməlidir. Qollar divarlardan, qapılardan, pəncərələrdən keçməməlidir. Qaz kəmərinə, cihaz, reduktora birləşən yerlərdə qollar büzmələnməsi uçluqlara geydirilməli və birləşmənin etibarlılığını və hermetikliyini təmin edən metal halqalar

(xomutlar) vasitəsilə bərkidilməlidir. Məftildən düzəldilən halqalardan istifadə edilməsinə icazə verilmir. ^[19]

Balonun qaz qurğusu ilə birləşməsi üçün istifadə olunan rezin-parça qollar müvafiq dövlət standartlarının tələblərinə uyğun olmalıdır. Qaz balon qurğusunu quraşdıran təşkilatın, rezin-parça qolun dövlət standartı tələblərinə uyğunluğunu təsdiq edən sertifikat olmalıdır. Resin-parça qolların xarici rezin qatının zədəsi olmamalıdır.

Balon dəstəsi qurğuları

6.9. Tərkibində ikidən artıq balon olan qaz təchizatı qurğusu balon dəstəsi qurğuları hesab edilir.

6.10. Balonlar bağlanan şkaflarda yerləşdirilməli, yaxud onların mühafizəedici bağlanan örtükləri olmalıdır. Balonlu şkaflar və örtüklə mühafizə olunan balonlar yerin səthindən 0,1 metrədən artıq hündürlükdə, yanmayan materialdan olan özü üzərində quraşdırılmalıdır.

6.11. Mühafizə örtüklü balonlardan ibarət olan və binalardan aralı yerləşdirilən balon dəstəsi qurğularının yanmayan materiallardan hasarı və xəbərdaredici yazısı olmalıdır.

Balonlardan hasara qədər məsafə 1 metrədən az olmamalıdır.

6.12. Balon dəstəsi qurğularını, qızdırılan xüsusi tikintilərdə, yaxud binanın bütöv divarına əlavə olunmuş tikintidə yerləşdirmək olar. Bina ventilyasiya olunmalıdır. Binaın elektrikli işıqlandırılması partlayışdan mühafizə qaydalarına uyğun yerinə yetirilməlidir.

Qızdırıcı cihazların səthinin temperaturu 95°C (468K) -dən binanın temperaturu 30°C (303K) -dən artıq olmamalıdır.

6.13. Balon dəstəsi qurğusunda qazın təzyiqini azaltmaq üçün təzyiqli tənzimləyici (reduktor), buraxıcı-qoruyucu klapın, ümumi açıcı qurğu və alçaq təzyiqli tərəfdə manometr (manometr üçün ştutser) olmalıdır.

Əgər təzyiqli tənzimləyicisində buraxıcı-qoruyucu klapın quraşdırılıbsa, əlavə klapanın qoyulması vacib deyil.

Balon dəstəsi qurğuları binalarda yerləşdirildikdə, qoruyucu klapanla birləşən buraxıcı boru kəmərlərinin uc hissələri binadan bayıra, onun ventilyasiya üçün hava götürən kanalı olmayan divarına çıxarılmalıdır. Bu tələbin yerinə yetirilməsi mümkün olmadıqda, buraxıcı boru kəmərlərinin uc hissələri ilə sorma ventilyasiyası üçün hava götürən yer arasındakı vertikal məsafə 3 metrədən az olmamalıdır.

Bayırda qaz balon dəstəsi qurğularının qoruyucu klapanlarından çıxan buraxıcı boru kəmərlərinin quraşdırılması bu Qaydaların 5.20 bəndinin tələblərinə uyğun olmalıdır.

Çən qurğuları

6.14. Mayeləşdirilmiş qazları saxlamaq üçün istifadə olunan çən qurğuları yeraltı, yaxud yerüstü çənlərdən ibarət ola bilər.

Yerin altında quraşdırmaq üçün nəzərdə tutulan çənləri yerin üstündə quraşdırmaq olmaz. Qurğudakı çənlərin həndəsi həcmnin maksimal cəmi, ayrı-ayrı çənlərin maksimal tutumu və mayeləşdirilmiş qaz çənləri qurğuları ilə binalar, tikintilər və müxtəlif kommunikiyalar arasındakı təhlükəsiz məsafə Dövlət tikintikomun təsdiq etdiyi müvafiq Tikinti Norma və Qaydaların (TN və Q) (17—20-ci əlavə) tələblərinə uyğun olmalıdır. Çənlərdən ağaclara qədər məsafə 5 metrədən az olmamalıdır.

6.15. Yeraltı və yerüstü çənlər yanmayan materiallardan düzəldilmiş özü üzərində qoyulmalıdır.

Yeraltı çənlər, mövsüm zamanı torpağı donan rayonlarda yerin səthindən (çənin üst səthində) 0,6 metr dərinliyə, donmayan rayonlarda isə 0,2 metr dərinliyə basdırılmalıdır.

Yeraltı çənlər müvafiq dövlət standartına uyğun olaraq korroziyadan mühafizə olunmalıdır. Yerüstü çənlər açıq rənglə rənglənə bilər. Çən qurğularının yanmayan materiallardan hasarı və xəbərdaredici yazıları olmalıdır. Hasarın içərisində yığılmaqdan mühafizə inventarı: qumla dolu yeyək və bel olmalıdır.

6.16. Çənlərin üzərində elektrik hava xətti, telefon və radiotranslyasiya xətləri keçməməlidir.

6.17. Çən qurğularının bağlayıcı armaturu, çənlərdə mayenin səviyyəsini göstərən səviyyə göstəriciləri, qazın təzyiqini tənzimləyən tənzimləyicilər, qoruyucu klapınlar (bağlayıcı və buraxıcı), qaz tənzimləyicilərinə qədər manometri və ondan sonra isə nəzarət üçün maye manometrini birləşdirmək üçün kranlı ştutseri olmalıdır. Adları çəkilən cihazlar maye faza üzrə əlaqələndirilən çənlər dəstəsində yerləşdirilə bilər.

Əgər təzyiqli tənzimləyicisinin konstruksiyası tənzimləyicidən sonra qazın təzyiqinin artmasına imkan vermirsə, tənzimləyicidən sonra qoruyucu klapanın qoyulması vacib deyil.

Çən qurğularının armaturu ventilyasiya üçün deşiyi olan qıfıllı metal örtüklə bağlanmalıdır.

6.18. Çən qurğularının yeraltı qaz kəmərlərinin açıcı qurğuları dərinliyi 1 metrədən artıq olmayan quyularda, yaxud yerin üstündəki mühafizə örtüyündə qoyula bilər. Çən qurğusuna bir bina qoşulduqda qaz kəmərinə açıcı qurğunun qoyulması vacib deyil.

Yeraltı çən qurğularının hər dəstə tutumlarında, maye fazasını birləşdirən boru kəmərlərinin üzərində yerin səthindən ən azı 1 metr hündürlüyə çıxarılan nəzarət boruları olmalıdır. Bu borulara atmosfer yağıntılarının düşməsinin qarşısı alınmalıdır.

6.19. Çən qurğularının elektrokimyəvi mühafizəsini layihələşdirdikdə, statik elektrindən mühafizənin təmin edilməsi nəzərə alınmalıdır. Avtosisternləri və birləşdirici şlanqları torpaqlama qurğusu avtosisterninin dayanacağına yerləşdirilməlidir.

6.20. Çən qurğuları buxarlaşdırıcı ilə bir kompleksdə istismar edilə bilər. İstehsal gücü 200 kq/saaddan artıq olmayan buxarlayıcılar həm birbaşa çənlərin üzərində, həm də çən qurğusunun hasarı ərazisində, çəndən 1 metrədən az olmayan məsafədə yerləşdirilə bilər. 200 kq/saaddan artıq olanlar isə Dövlət tikintikom tərəfindən təsdiq edilmiş TN və Q-nın (əlavə 20, 21) tələblərinə uyğun olaraq balon dəstəsi qurğuları kimi, həm çənlərdən, həm də binalardan və müxtəlif qurğulardan təhlükəsiz məsafədə yerləşdirilməlidir.

6.21. Hər bir buxarlaşdırıcıda istilik daşıyıcısının donmasının, maye fazasının buxarlaşdırıcıdan çıxmasının, tənzimləyicilərdə təzyiqlin icazə verilən səviyyədən yuxarı qalxması imkanının qarşısını alan nəzarət-ölçü, tənzimləyici və qoruyucu avadanlığı olmalıdır.

6.22. Mayeləşdirilmiş qazların buxarlaşdırıcılarında istilik daşıyıcısı kimi isti su, buxar, elektrik qızdırıcısı, qızdırılmış yağlar, təsirsiz qazlar, qazla qızdırma və adları çəkilənlərə uyğun olan başqa istilik daşıyıcıları tətbiq edilə bilər.

Elektrik qızdırıcısı kimi qızdırıcı cihazlardan istifadə edildikdə, onlar partlayışdan mühafizə olunmuş qaydada hazırlanmalıdır.

6.23. Elektrik qızdırıcısı olan buxarlaşdırıcıların istifadə edildikdə elektrik qurğularının quraşdırılması qaydaları tələblərinə uyğun olaraq, çən qurğusunun hasarı ərazisində elektrik kəmərlərini çəkmək olar. Elektrik avadanlığı qoruyucu buraxıcı qaz buraxdığı yerdən ən azı 5 metrə qədər məsafədə olmalıdır.

6.24. Buxarlaşdırıcı qurğunun armaturu mexaniki zədələnmədən və atmosfer çöküntülərinin təsirindən qorunmalıdır.

7. QAZ TƏSƏRRÜFATININ TƏHLÜKƏSİZ İSTİSMARI

Qaz təchizatı sistemləri obyektlərinin istismara qəbul edilməsi

7.1. Şəhərlərin, qəsəbələrin, kənd yaşayış məntəqələrinin qaz təchizatı sistemləri, qaz kəmərləri, QPM, qaz yanacağından istifadə edən sənaye, kənd təsərrüfatı və kommunal müəssisələrinin, icimai təyinatlı və əhaliyə məişət xidməti müəssisələrinin, yaşayış binalarının və başqa obyektlərin qaz avadanlıqları, QDS, AQDS, QDM, onların quraşdırılması və ya əsaslı təmiri qurtardıqdan sonra komissiya tərəfindən qəbul edilə bilər. Quraşdırma işləri qurtarmadan, yaxud komissiya tərəfindən qəbul edilmiş obyektlərin hüquqi və fiziki şəxslər tərəfindən "Qaz təchizatı" və "Lisenzialar və icazələr haqqında"

Azərbaycan Respublikasının qanunları ilə müəyyən edilən hallarda və qaydada lisenziya və ya icazə alınmadan istismara buraxılması qadağan edilir. ^[16]

7.2. Qaz təchizatı sistemi obyektlərinin istismara qəbul edilməsi bu Qaydalardan və Dövlət Tikinti Komitəsi tərəfindən təsdiq edilmiş müvafiq Tikinti Norma və Qaydalarının (TN və Q) tələblərinə uyğun olaraq aparılmalıdır. 7.1 bəndində adları çəkilən obyektlərin qəbul edilməsi üçün sifarişçi, qəbul komissiyası təyin edir, onun tərkibinə sifarişçinin, layihə və tikinti-quraşdırma təşkilatının qaz təsərrüfatı müəssisəsinin və Fövqəladə Hallar Nazirliyinin nümayəndələri daxil olunur.

7.3. Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə Hallar Nazirliyinin nümayəndələri şəhər magistr və paylayıcı qaz kəmərlərinin və girişlərin, şəbəkə QPM-in, sənaye, kənd təsərrüfatı və kommunal müəssisələrin qaz təchizatı sistemlərinin, qazanxanalarının, həmçinin QDS, QPM, AQDS-in və mayeləşdirilmiş qazların çən qurğularının qəbul edilməsində iştirak etmələri zəruridir.

Qəbul komissiyasının nümayəndələri obyektin qəbul edilməsi günü və yeri barədə komissiyanın işə başlayacağı gündən ən azı iki gün əvvəl, Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə Hallar Nazirliyinin nümayəndələri işə ən azı beş gün əvvəl xəbərdar edilməlidir.

Tikintisi qurtarmış obyektin istismara qəbul edilməsi aktı əsasında istismarçı təşkilat işə buraxılış-sazlama işlərini aparmaq üçün buraxılış-sazlama təşkilatına icazə verir, həmin işlər qurtardıqdan sonra obyekt Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə Hallar Nazirliyi tərəfindən nəzarətə götürülür.

7.4. Müəssisədə xüsusi mürəkkəb avadanlıq olduqda, komissiyanın tələbi ilə, qəbulda iştirak etmək üçün sifarişçi tərəfindən ixtisaslaşdırılmış təşkilat cəlb edilə bilər.

7.5. Tikinti-quraşdırma təşkilatı qaz təchizatı sistemi obyektlərinin istismara verildikdə, qəbul komissiyasına, Dövlət Tikinti Komitəsinin təsdiq etdiyi müvafiq qaz təchizatı, daxili quruluşlar, xarici şəbəkələr və qurğular, işlərin aparılması və qəbulu qaydalarında (TN və Q-da) nəzərdə tutulan həcmdə texniki sənədləri təqdim etməlidir.

7.6. Qaz yanacağından istifadə edən əlavə aqreqatlar qoyulduqda, yenidən quraşdırıldıqda və qaz kəmərlərinin yerini dəyişdirildikdə qaz təsərrüfatı müəssisəsinin, yaxud obyektinin sənədlərində müvafiq olaraq əlavələr və dəyişikliklər edilə bilər.

7.7. Obyekt qəbul edildikdə komissiya obyektin texniki sənədlərini yoxlamalı, layihəyə uyğunluğu və quraşdırmada buraxılan çatışmazlıqları aşkar etmək üçün bütün quraşdırılan qaz sistemini nəzərdən keçirməlidir. Bundan başqa, tüstü sovurma və ventilyasiya qurğularında, tədib edilən elektrik-güc və işıq avadanlıqlarının layihəyə uyğunluğu yoxlanılmalıdır.

Komissiyaya ixtiyar verilir ki, qaz kəmərlərinin istənilən sahəsinə sökməklə, şüalandırmaqla, yaxud mexaniki sınaqlar aparmaq üçün qaz kəmərlərindən birləşmələri kəsməklə yoxlasın, habelə qaz kəmərinin təkrar sınağını keçirsin.

Obyektin qəbulu akt tərtib etməklə rəsmiləşdirilir. Obyektin istismara buraxılması üçün *qanunla müəyyən edilən hallarda və qaydada lisenziya və ya icazə almaq məqsədilə, aidiyyəti üzrə* təqdim edilir. ^[17]

7.8. Əgər komissiya tərəfindən qəbul edilən obyektin kipliyi sonuncu sınaq keçiriləndən sonra altı ay müddətində işə buraxılmayıbsa, onu istismara buraxdıqda sifarişçi, qaz təsərrüfatı müəssisəsinin nümayəndəsi ilə birlikdə qaz kəmərinin təkrar olaraq kipliyini sınaqmalıdır. Belə olduqda sifarişçi təşkilat tərəfindən tüstüsovurma və ventilyasiya sistemlərinin qəbul edilməsi barədə qəbul aktı və müvafiq qaydada əlavə xüsusi icazə olduğu halda

Yeni çəkilmiş qaz kəmərlərinin istismar olunan qaz kəmərlərinə qoşulması və qazın buraxılması

7.9. Yeni çəkilmiş qaz kəmərlərinin istismar olunan qaz kəmərinə birləşdirilməsi (qaz altında qoşulması) onların istismara qəbul edilməsi barədə akt *və qanunvericiliklə müəyyən edilmiş şərtlər* əsasında, müəssisənin qaz təsərrüfatının baş mühəndisinin təsdiq etdiyi sənədlərlə üzrə aparılır. ^[18]

7.10. Yeni tikilən paylayıcı qaz kəmərlərinin, QPM-ə, sənaye və kommunal müəssisələrinə, icimai və yaşayış binalarına, başqa obyektlərə ayrılan qolların (girişlərin), həmçinin bina daxilindəki qaz şəbəkələrinin istismar olunan qaz kəmərlərinə qoşulması, bir qayda olaraq, bu qaz kəmərlərinə, yaxud obyektlərə qaz verildikdə aparılmalıdır. Yeni tikilən paylayıcı qaz kəmərləri QPM-i və qolları (girişləri) istismar olunan qaz kəmərlərinə qoşulmadan əvvəl hər birləşdirilən qaz kəmərinin qurtaracağında tıxac qoyulmalıdır. Əgər birləşdirilən qaz kəmərinin qurtaracağında açıcı qurğu varsa, tıxac ondan sonra qoyulmalıdır. Bundan başqa, binaya daxil olan girişlər istismar olunan qaz kəmərlərinə qoşulmadan əvvəl daxili qaz kəmərlərindən açılmalıdır.

7.11. Qaz təsərrüfatı müəssisəsinin istismar etdiyi işləyən qaz kəmərinə yeni qaz kəmərlərinin birləşdirilməsi (qoşulması) üzrə işlər Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə Hallar Nazirliyi ilə razılaşdırılaraq, ancaq həmin müəssisələrin ixtisaslaşdırılmış idarələri, yaxud briqadaları tərəfindən aparılmalıdır. ^[19]

7.12. Sənaye, kənd təsərrüfatı və kommunal müəssisələri qaz təsərrüfatının istismara buraxıldığı belə müəssisənin qaz şəbəkəsinin şəhər paylayıcı qaz kəmərlərinə birləşdirilməsi (qoşulması) və müəssisənin şəbəkəsinə qazın verilməsi, müəssisənin sifarişçi üzrə qaz təsərrüfatının müvafiq təşkilat tərəfindən həyata keçirilir.

Əgər müəssisə magistr qaz kəmərinin qaz alması, onun şəbəkəsi magistr qaz kəmərinə, qaz təsərrüfatının qəbul edilməsi barədə qəbul aktı və müvafiq qaydada əlavə xüsusi icazə olduğu halda qoşula bilər. Magistr qaz kəmərinə qoşma işləri magistr qaz kəmərinin istismar idarəsinin verdiyi tapşırıq üzrə aparılmalıdır. ^[20]

7.13. Polietilen ayrımalarının, bilavasitə qaz kəmərinin polietilen borularına qoşulması kontakt qaynağı ilə həyata keçirilir.

7.14. Polad ayrımalarnın qoşulması, bir qayda olaraq, polietilen borulara quraşdırılmış polad əlavələri birləşdirilməklə həyata keçirilir.

Polad əlavələr olmadıqda, ayrımalar təzyiqli 3 kq/sm2 (0,3 MPa) -ya qədər olan istismar olunan polietilen boru kəmərinə polietilen boru kəmərinə polietilen qollar vasitəsilə qoşulur.

7.15. Qazın təzyiqli aşığı salınmadan, istismar olunan qaz kəmərlərinə qoşma işlərinə, qazın xaricə çıxmasının qarşısını alan xüsusi vasitələr tətbiq edildikdə yol verilməlidir.

7.16. Ayrımaları istismar olunan qaz kəmərinə qaynaqla qoşulduqdan sonra, tikilən cihaz vasitəsilə, yaxud sabunlamaqla iş təzyiqinin kipliyi yoxlanılmalıdır.

7.17. Əgər yeni qaz kəmərlərini istismar olunan qaz kəmərlərinə qoşduqdan sonra qaz verilmirsə, hər birləşdirilən yeni qaz kəmərinin qurtaracağında bağlama qurğusundan sonra tıxac qoyulmalıdır. Binaya daxil olan girişlər daxili qaz kəmərlərindən açılmalıdır.

7.18. QPM-in və qaz təsərrüfatlarının başqa obyektlərinin, şəhərin, qəsəbənin, kənd yaşayış məntəqəsinin, həmçinin əvəliyə, kənd təsərrüfatı və kommunal müəssisələrinin, ictimai təyinatlı və əhaliyə məişət xidməti müəssisələrinin qızdırıcı qazanxanalarının, qaz kəmərlərinin istismara buraxılması onların istismara qəbulu aktları əsasında *və qanunla müəyyən edilən hallarda lienziya və ya icazə* təqdim edildikdə həyata keçirilir. ^[21]

7.19. Qaz təhlükəli olduğu üçün onun buraxılması (verilməsi) bu Qaydaların 8-ci bölməsinin tələblərinə uyğun olaraq yerinə yetirilməlidir. Qaz kəmərlərinə, QPM-ə və qazla işləyən obyektlərin qaz avadanlıqlarına qazın buraxılması üzrə işlərin qaz təsərrüfatı müəssisələrinin ixtisaslaşdırılmış briqadaları və ya onların vəzifəsini yerinə yetirən təşkilat, yaxud ixtisaslaşdırılmış iş buraxma-sazlama təşkilatları tərəfindən aparılmasına icazə verilir.

7.20. Qaz kəmərlərinə, QPM-ə istehlakçılardan qaz şəbəkələrinə qazın buraxılmasını həyata keçirən briqada qazı buraxmadan əvvəl qaz kəmərinə nəzərdən keçirməli və qaz avadanlıqlarının saz olmasını yoxlamalıdır.

7.21. Bütün qaz kəmərləri, onlara qaz buraxılmadan əvvəl, istismar təşkilatı tərəfindən kipliyi yoxlamaq üçün üfürülməlidir. İctimai təyinatlı və əhaliyə məişət xidməti müəssisələrindəki və yaşayış evlərindəki qaz kəmərləri nəzərdən keçirildikdən və aşkar edilmiş nasazlıqlar aradan qaldırıldıqdan sonra, yoxlamaq üçün (qaz odlularının qarşısındakı kranlara qədar) 500 mm su sütunu, yaxud 500 daPa təzyiq altında hava ilə üfürüldüb kipliyə nəzarət məqsədində yoxlanılır. Üfürmə zamanı 5 dəqiqə müddətində təzyiqin aşağı düşməsi 20 daPa artıq olmamalıdır.

Sənaye, kommunal, kənd təsərrüfatı müəssisələrinin və qızdırıcı qazanxanaların daxili qaz kəmərləri, QPM (QPQ) avadanlıqları və qaz kəmərləri 000 mm su sütunu (0,01 MPa) təzyiq altında üfürülərək kipliyə nəzarət üçün yoxlanılır. Bu halda 1 saat müddətində təzyiqin aşağı düşməsi 60 mm su sütunundan (60 daPa) artıq olmamalıdır.

Yeraltı və yerüstü qaz kəmərləri hesablanmış təzyiqdən asılı olmayaraq 2000 mm su sütunu (0,02 MPa) təzyiq altında hava ilə üfürülərək nəzarət üçün yoxlanılmalıdır. Təzyiqin aşağı düşməsi 1 saatda 0 mm su sütunundan (10 daPa) artıq olmamalıdır.

Nəzarət yoxlamalarının yekunları qaz təhlükəli işlərin yerinə yetirilməsinin tapşırığında qeyd edilməlidir.[†]

7.22. Qaz kəmərlərinə qaz buraxılan zaman, onlar bütün hava çıxana kimi qazla üfürülməlidir. Üfürmənin keyfiyyətini yoxlamaq üçün götürülən nümunənin analizi, yaxud yandırılması üsulu ilə təyin edilir. Bu halda qazdakı oksigenin miqdarı 1 faizdən artıq olmamalıdır, qaz isə arası kəsilmədən sakit yandırılır.

Qaz kəmərlərindən qazı çıxarkən, onlar hava ilə, yaxud təsirsiz qazla, qaz tamamilə basılıb çıxarılanadək üfürülməlidir. Üfürmənin qurtarması buradan götürülən havanın, yaxud təsirsiz qazın analizi ilə təyin edilir. Üfürülən havada qalan qazın miqdarı qazın alınmasının aşağı həddinin 1/5-dən artıq olmamalıdır.

Boru kəmərlərini üfürüldükdə qaz-hava qarışığı binalara, pilləkən boşluqlarına və həmçinin tüstü bacalarına, ventilyasiya kanallarına və s. buraxmaq olmaz. Qaz kəmərlərinin üfürülməsi aparılan binaların havasını dəyişdirilməlidir.

Qaz kəmərlərini üfürən zaman qaz-hava qarışığı ilə yerlərə buraxılmıdır ki, o, binalara habelə hər hansı bir od mənbəyindən alışı biləcək yerlərə keçməsin.

7.23. Şəhərlərin, qəsəbələrin, kəndlərin, sənaye, kənd təsərrüfatı və kommunal müəssisələrin, ictimai təyinatlı və əhaliyə məişət xidməti müəssisələrinin qaz təsərrüfatının istismara buraxılmasına obyektin qəbul edilməsi aktı, qaz kəmərlərinin texnoloji sxemi, qazdan təhlükəsiz istifadə edilməsi üzrə təlimatlar və istismar sənədləri, baş verə biləcək qazların qarşısının alınması planı, qaz təsərrüfatında xidmət edən mühəndis-texniki işçilərin və fəhələrin təlimi və biliklərinin yoxlanılması barədə sənədlər, həmçinin sənaye, kommunal və kənd təsərrüfatı müəssisələrində, ictimai təyinatlı və əhaliyə məişət xidməti müəssisələrində qaz təsərrüfatına cavabdeh şəxslərin təyin edilməsi barədə əmr olmuşduca icazə verilir.

7.24. Sənaye, kommunal, yaxud kənd təsərrüfatı müəssisəsində işləyən qaz təsərrüfatı olmuşduca, yeni qaz avadanlıqlarının istismara buraxılması (qazın verilməsi) qaz təsərrüfatı müəssisəsi nümayəndəsinin iştirakı ilə müəssisənin qaz xidməti tərəfindən aparılır. Əgər müəssisədə qaz xidməti yoxdursa, qazın buraxılması qaz təsərrüfatı müəssisəsi tərəfindən aparılmalıdır.

Xüsusi müəkkəb qaz əqrəatının işi buraxılması və sazlanması üçün ixtisaslaşdırılmış təşkilatlar cəlb edilməlidirlər.

7.25. İctimai təyinatlı və əhaliyə məişət xidməti müəssisələrinin qaz avadanlıqlarının, həmçinin qızdırıcı qazanxanaların və yaşayış evlərinin avadanlıqlarının istismara buraxılması müəssisənin qaz təsərrüfatı tərəfindən, yaxud onu əvəz edən təşkilat tərəfindən həyata keçirilir.

7.26. Qazın buraxılması üzrə işlərin qurtarması, qaz təhlükəli işlərin görülməsi üçün verilən tapşırığa qeyd edilir, obyektin texniki-icra sənədlərinə əlavə olunur və onunla birlikdə saxlanılır.

7.27. Qaz tənzimləyici məntəqələr və qaz yanacağından istifadə edən əqrəatlardan yerləşdiyi sənaye və kommunal müəssisələrinin binaları Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin

yanğından mühafizə normalarına uyğun olaraq yanğınsöndürmə vasitələri ilə təchiz edilməlidir. ^[22]

Qaz kəmərinin istismar edilməsi

7.28. Hər bir istismara qəbul edilən qaz kəmərinə pasport tərtib edilməlidir və oraya qaz kəmərinin xarakterizə edən əsas göstəricilər qeyd olunmalıdır. Sonralar isə oraya istismar prosesində təmir üzrə aparılan bütün işlər barədə məlumatlar əlavə edilir.

Yeraltı və yerüstü qaz kəmərlərinin texniki xidməti üzrə bütün işlər müəyyən olunmuş qaydada işlənilib hazırlanmış və təsdiq olunmuş təlimatlara əsasən, cədvəldə nəzərdə tutulan müddətlərdə aparılmalıdır.

7.29. Qaz kəmərlərinin və qurğularının, şəhərlərdə, qəsəbələrdə və kənd yaşayış məntəqələrində nəzərdən keçirməklə, yoxlanması qaz təsərrüfatı müəssisələrinin təyin etdiyi və qaz kəmərlərinin təhlükəsiz istismarını təmin edən müddətlərdə aparılmalıdır. Yoxlama müddətləri qaz təsərrüfatının tabe olduğu rəhbər təşkilatlar, baş qaz idarələri tərəfindən təsdiq edilmişdir.

Qaz kəməri xətlərinin yoxlanılması müddətləri təyin edilərkən onların konkret istismar şəraiti: istismar olunması müddəti, qaz kəmərinin vəziyyəti, qazın təzyiqi, zirzəmilərdə qaz siqnalizasiyasının olması, torpaqların qabarma xüsusiyyəti və korroziya aktivliyi, azmış cərəyanların olması, mühafizənin olması, ərazinin xüsusiyyəti və onun tikililərə sıxlığı, ilin fəslə və s. nəzərə alınmalıdır.

İstismar şəraitinin dəyişməsi və istismar prosesində toplanan təcrübə nəzərə alınmaqda qaz kəmərlərinin yoxlanılması müddətlərinə hər il yenidən baxılmalıdır.

7.30. Yeraltı qaz kəmərləri xətlərini yoxlayan zaman qaz kəmərlərindəki qurğuların saz olması, həmçinin qaz qurğularında və qaz kəmərinə hər iki tərəfə 15 metrə qədər məsafədə yerləşən başqa kommunikasiyaların (kanalizasiyanın, istilik trassasının, su kəmərinin, telefon və s.) quyularında, binaların zirzəmilərində, kollektorlarda, körpü dayaqları şaxtalarında, nəzarət borularında qazın olub-olmaması yoxlanılmalıdır.

Yeraltı qaz kəmərləri xətlərini yoxlamaq üçün müəyyən nömrələri olan marşrut kartları tərtib olunmalı və bunlar yoxlayıcı şəxslərə verilməlidir. Hər bir marşrut kartında qaz kəmərləri xətlərinin sxemi və uzunluğu, həmçinin kəmərdən hər iki tərəfə 15 metr radiusda yerləşən bütün yeraltı kommunikasiyaların quyuları və binaların zirzəmiləri göstərilmişdir.

7.31. Qaz kəmərinin yaxınlığındakı bu Qaydaların 7.30 bəndində göstərilən qurğuların hər hansı qazın olub-olmadığını yoxlamaq üçün qaz kəmərinə qoruyucu təhlükəsizlik qoruyucusu və onunla qazın olub-olmadığını yoxlamaq üçün qaz kəmərinin xüsusiyyəti və əhaliyə məişət xidməti müəssisələrinin qaz təsərrüfatının istismarını təmin edən müddətlərdə aparılmalıdır.

Binaların zirzəmilərində qaz aşkar edildikdə, binadakı adamlara açıq oddan istifadə etməmək vəzifəsi xüsusi təhsil almış xəbər verilməli, lazım olduqda adamlar binadan çıxarılmalıdır.

7.32. Zirzəmilərdə, kollektorlarda, şaxtalarda, quyularda və başqa yeraltı qurğularda qazın olması xüsusi cihazlarla təyin edilməlidir.

Əgər kollektorlarda, şaxtalarda, quyularda və başqa yeraltı qurğularda qaz aşkar edilmişsə, oraya girmək qadağan edilir.

Binaların zirzəmisində havanın analiz edilməsi birbaşa zirzəmidə — partlayışdan mühafizə tipli qaz analizatoru vasitəsilə aparılır, bu olmadıqda isə havadan yoxlama üçün nümunə götürərək onu binadan kənarə analiz edilir.

Zirzəmilərdə və həmçinin quyuların, şaxtaların, kollektorların və başqa qurğuların yanındakı *tütün* çəkmək və açıq oddan istifadə etmək qadağandır. ^[23]

7.33. Elektrik mühafizə qurğularına xidmət edilməsi müddətləri və qaydası, habelə qaz kəmərinin elektrik vəziyyətinin ölçülməsi müddətləri Dövlət tərəfindən təsdiq edilmiş müvafiq standartların tələblərinə uyğun olaraq təyin edilməlidir.

7.34. Elektrik mühafizə qurğularında sazlama və istismar işləri, həmçinin elektrik ölçmə işləri, xüsusi hazırlıq keçmiş, 1000V qədər gərginlikli qurğularda işləmək hüququ verən vəsiqəsi olan şəxslər tərəfindən, elektrik qurğularının quruluşu qaydaları, istehlakçıların elektrik qurğularının texniki istismarı qaydaları və istehlakçıların elektrik qurğularının istismarını zamanı təhlükəsizlik texnikası qaydalarının tələblərini gözləməklə aparılmalıdır.

7.35. Şəhərlərdə, qəsəbələrdə və kənd yaşayış məntəqələrində qaz təchizatı sistemlərinin mühafizə vasitələrinin istismarı və yeraltı qaz kəmərlərinin korroziya (paslanma) vəziyyətinin dövrü olaraq yoxlanılması işləri — ixtisaslaşdırılmış mühafizə xidmətləri (dəstələri), laboratoriyalar, qaz kəmərlərində korroziya təhlükəsi törədən zonaların vaxtında aşkar edilməsinə və onların aradan qaldırılmasına cavabdehlik həvalə olunmuş qaz təsərrüfatı müəssisələrinin şöbələri tərəfindən yerinə yetirilməlidir. Bu təşkilatların heyətində hazırlıqlı və həmin növ işləri görməyə icazə verilmiş lazımı miqdarda fəhlə və Mühəndis Texniki İşçilər (MTİ) ştatı olmalıdır.

Müəssisələrə, idarələrə və başqa təşkilatlara məxsus yeraltı qaz kəmərlərini elektrik mühafizə avadanlıqlarına həmin müəssisələrin (idarələrin) qüvvəsi və vəsaiti hesabına, yaxud həmin işlərin görülməsi üçün müqavilələr üzrə ixtisaslaşdırılmış təşkilatlar tərəfindən xidmət edilməlidir.

7.36. İstismar olunan qaz kəmərlərində korroziya uyğayan zonalar aşkar edildikdə qaz kəmərlərinin sahibləri onların aradan qaldırılması üçün tədbirlər görməlidir və qaz kəmərlərini korroziyadan mühafizə sistemi quraşdırılmalıdır. İşlərin görülməsi müddətləri ixtisaslaşdırılmış təşkilatlar tərəfindən təyin edilir, qaz təsərrüfatı müəssisələri ilə razılaşdırılır və qaz kəmərinin sahibi olan müəssisənin rəhbəri tərəfindən təsdiq edilir.

7.37. Quyularda, kollektorlarda və başqa yeraltı qurğularda qaz kəmərlərinin elektrik potensiallarını ölçmədən əvvəl, xüsusi cihazlar vasitəsi ilə orada qazın olub-olmadığını yoxlamaq lazımdır. Açıq od vasitəsilə qazın olub-olmadığını yoxlamaq qadağandır.

7.38. Kollektorlarda, kanallarda, texniki dəhlizlərdə, döşəmə altında qaz kəmərlərinin və onunla birlikdə çəkilmiş başqa mühəndis kommunikasiyalarının (su kəmərləri, istilik kəmərləri, elektrik və telefon kabelləri və s.) istismar yerli icra Hakimiyyəti orqanının təsdiq etdiyi təlimatlar üzrə vahid ixtisaslaşdırılmış təşkilat tərəfindən aparılmalıdır.

Kollektorlarda, kanallarda, texniki dəhlizlərdə, döşəmə altılıqlarında və s. hava mühitində qazın olub-olmamasına nəzarət avtomat qaz siqnalizatorları vasitəsilə aparılmalıdır.

7.39. Yeraltı qaz kəməri zonasında tikinti işlərinin aparılması (binaların, qurğuların, qaz kəməri kommunikasiyalarının sökülməsi, yaxud tikilməsi) zamanı kəmərin zədələnməsi ehtimalı varsa, belə işlərə qaz kəmərinin istismar edən təşkilatın yazılı göstərişləri və icazəsi əsasında yol verilməlidir. İstismar təşkilatının icazəsində qaz kəməri zonasında işlərin aparılması şərtləri və qaydası qeyd edilməli, həm də qaz kəmərinin əlaqələri ilə birlikdə sxemi verilməlidir. Ərazisində iş aparılan qaz kəməri trassası hər gün yoxlanılmalıdır.

7.40. Şəhərin və yaxud başqa yaşayış məntəqələrində qaz şəbəkələrində lazımı təzyiqlin saxlanılmasına nəzarət illə iki dəfədən az olmamaq şərti ilə şəbəkənin müxtəlif nöqtələrində təzyiqlin ölçülməsi yolu ilə həyata keçirilməlidir.

7.41. Qaz təsərrüfatında fəaliyyət göstərən hüquqi şəxslər kommunal-məişət tələbatı üçün, dövlətin müvafiq standartlarının tələblərinə uyğun olaraq sınaq üsulları ilə qazın odorizasiya edilməsinə nəzarət təşkil etməlidirlər.

Qazın odorizasiya həddinin yoxlanılmasının nəticələri laboratoriya jurnalında qeyd edilməlidir.

7.42. Qaz kəmərləri birləşmələrinin kipliyinin yoxlanılması, həm də qaz kəmərinə, quyularda, binalarda qazın sızması yerlərinin axtarılması işləri sabunlu emulsiya, yaxud xüsusi cihazlar vasitəsilə aparılmalıdır.

Bu məqsədlə alovdan istifadə etməyə ancaq binalardan və yeraltı qurğulardan 3 metr uzaqdakı buruq quyularını yoxlamaq üçün icazə verilir.

7.43. Çaylardan və kanallardan keçən qaz kəmərlərinin sualtı keçidlərinə texniki xidmət etdikdə, aşağıda göstərilən tələblər yerinə yetirilməlidir:

keçidlərin sahili hissəsində yeraltı qaz kəmərləri kimi xidmət edilməlidir;

həm hesablanmış müsbət, həm də hesablanmış mənfi üzme qabiliyyəti olan bütün təzyiqli qaz kəmərlərinin sualtı keçid hissəsinin yoxlanılması hər beş ildən bir dəfədən az olmayaraq aparılmalıdır.

Qaz kəmərlərinin sualtı hissəsinin yoxlanılması ixtisaslaşdırılmış təşkilatlar tərəfindən aparılmalıdır.[†]

7.44. Bütün təzyiqli yeraltı polad qaz kəmərləri, armaturlar və s. istismar prosesində onların kipliyini, həm də izolyasiyasının və borunun xarici səthinin vəziyyətini təyin etmək məqsədi ilə dövrü olaraq yoxlanılmalıdır.

7.45. Bütün təzyiqli qaz kəmərlərində kipliyin yoxlanılması beş ildən bir dəfədən az olmayaraq aparılmalıdır.

7.46. Qaz kəmərlərində kipliyin və izolyasiyanın vəziyyəti qazın sızmasını və izolyasiyanın zədələnməsini torpağı açmadan aşkar edilən cihazlar vasitəsilə yoxlanılır.

Müstəsna olaraq yay aylarında, həmçinin burğac üsulu ilə qaz kəmərlərinin kipliyini yoxlamaq olar.

Playıyıcı küçə qaz kəmərlərində burğac yoxlama quyusu boru birləşmələrinin yaxınlığında, qaz kəmərinin divarından 0,3—0,5 metr məsafədə, qaz kəmərinin üst səthinin yerləşdiyi dərinlikdə müvafiq dərinlikdə qazılır; qış vaxtı torpaq donan zaman isə daha artıq dərinlikdə, torpağın donmuş qatı keçənə qədər qazılmalıdır.

Playıyıcı küçə qaz kəmərlərində boruların birləşməsi sxemi olmadığı hallarda, həmçinin də həyat və məhəllə playıyıcı qaz kəmərlərində hər 2 metrədən bir quyular qazılmalıdır. Hissəmə qabiliyyəti həcme görə 0,01%-dən az olmayan yüksək keyfiyyətli cihazlardan istifadə edildikdə quyular arasındakı məsafəni 5 metrə qədər artırmaq olar.

Buruq quyularında qazın olması qaz analizatorları vasitəsilə yoxlanılır. Əgər qazılın buruq quyuları binalardan, su quyularından, tunellərdən, kollektorlardan və başqa müvafiq tikintilərdən 3 metrədən artıq məsafələrdə yerləşirsə, bu məqsəd üçün oddan da istifadə etmək olar. Əgər qaz alışı yoxdursa qazılın quyular qaz analizatoru vasitəsilə yoxlanılır. Ancaq bundan sonra hesab etmək olar ki, qaz sızması aşkar edilməmişdir.[†]

7.47. Bütün yeraltı polad qaz kəmərlərini istismara buraxıldıqdan sonra mühafizə örtüklərinin vəziyyəti və boruların kipliyi 5 ildən bir yoxlanılmalıdır. 7.48. Cihazlar vasitəsilə aşkar edilən yerlərdə şurf (dayaz quyular) qazmaqla da qaz kəmərlərini yoxlamaq olar;

cihaz olmadıqda isə belə şurlar küçə, qəsəbələrdə və şəhər magistral qaz kəmərlərində hər kilometrədən bir və hətə, yaxud məhəllə playıyıcı, qaz kəmərlərində isə hər 200 metrədən bir açılmalıdır (lakin hər həyətə, keçiddə, yaxud məhəllədə bir şurfdan az olmamaq şərti ilə).

Yoxlamaq üçün tramvay xətlərinə və elektriklişdirilmiş dəmir yollarına daha yaxın olan sahələr, həmçinin korroziyaya uğrama daha aktiv olan torpaq sahələri seçilməlidir. Mühafizə örtüklərinin vəziyyəti və borunun xarici səthinin vəziyyəti şurlar qazmaqla yoxlanılır.

7.49. Yoxlamaq üçün xəndəklər və yaxud şurlar mexanikləşdirilmis üsullarla qazılarsa, qaz kəməri səthinə 200—300 mm qalmış sonuncu torpaq qatı qaz kəmərinin zədələnməməsi üçün ehtiyatla, bel vasitəsilə açılmalıdır.

7.50. Qaz kəmərinin kipliyinin, borunun xarici səthinin və izolyasiyasının vəziyyətinin yoxlanılmasının nəticəsi qaz kəmərinin pasportunda qeyd edilməli və qaz kəmərinin təmir növü və müddətləri müəyyən edilərkən nəzərə alınmalıdır. Əgər yoxlama zamanı zədələnmə aşkar edilərsə (izolyasiyanın pis vəziyyətdə olması, korroziya ilə zədələnmə), qaz kəmərinin gələcəkdə daha artıq zədələnməsinin qarşısını almaq və aşkar edilmiş zədələrin aradan qaldırılması üçün tədbirlər həzirlənməlidir.

7.51. Qaz kəmərlərindəki quyularda quraşdırılmış siyirtmə, kran, kompensator və başqa armaturlara qaz təsərrüfatı müəssisəsinin baş mühəndisinin, yaxud bu müəssisənin vəzifəsini yerinə yetirən təşkilatın təsdiq etdiyi cədvələ uyğun olaraq ildə azı bir dəfə texniki xidmət göstərilməlidir.

Armaturlar yoxlanılmasının və təmirinin nəticələri qaz kəmərinin pasportuna qeyd edilməlidir.

7.52. Keçidlərdə və həyətlərdə yeraltı qaz kəmərlərini yoxlamaq, yaxud təmir etmək məqsədilə onların üstünü açmadan əvvəl, burada yeraltı kommunikasiyaların zədələnməməsi və elektrik cərəyanından bədbəxt hadisələrə yol verilməməsi üçün həmin qurğuların yerini göstərmək və ya iş zamanı orada olmaq üçün müvafiq təşkilatların nümayəndələrinin çağırılmaları tələb olunur.

7.53. İstismar olunan yeraltı qaz kəmərlərinin yaxınlığında torpaq işləri aparılarkən torpağı yumşaldan zərbə mexanizmləri ilə iş görən zaman, həmin mexanizm istismar olunan qaz kəmərinə ən azı 3 metr məsafədə təbiiq edilə bilər, vertikal oxdan xeyli kənara çıxan mexanizmlər (küçə, paz-döyəc və s.) bu məqsədlə işlədildikdə isə bu məsafə 5 metrdən az olmamalıdır.

7.54. Yol örtüklərinin əsaslı təmiri və yenidən qurulması işlərinə başlamazdan əvvəl keçidlərin altında yerləşən qaz kəmərləri, onların əvvəlki texniki xidməti və təmiri müddətindən asılı olmayaraq, yenidən yoxlanılmalı və lazım olduqda təmir edilməlidir.

7.55. Polad qaz kəmərləri birləşmələrinin qırılan yerlərinə uzunluğu 200 mm-dən az olmayan metal halqa qaynaq edilməlidir, yaxud mufta qoyulmalıdır. Qaz kəmərinə qaynaq edilən makaraların qaynaq birləşmələri fiziki nəzarət üsulu ilə yoxlanılmalıdır.

7.56. Yeraltı polad qaz kəmərləri istər horizontal, istərsə də şaquli istiqamətdə öz yerini dəyişməklə mexaniki zədələnen zaman qazın sızmasının qarşısını almaq üzrə işləri görməklə yanaşı, zədə yerindən hər iki tərəfə ən yaxın birləşmənin üstü açılmalı və fiziki nəzarət üsulu ilə yoxlanılmalıdır.

Açılan birləşmələrdə qaz kəmərinin zədələnməsi ilə əlaqədar olan hallar aşkar edildikdə (qırılmalar, çatlamalar) qaz kəmərinin zədələnmə yerindən hər iki tərəfdəki daha bir birləşmənin üstü açılmalı və fiziki nəzarət üsulu ilə yoxlanılmalıdır.

Zədələnmis birləşmələr (qırılmalar, çatlamalar) uzunluğu 200 mm-dən az olmayan metal halqa qaynaq etməklə, yaxud mufta qoymaqla təmir edilməlidir. Başqa növ qüsurlar (şlak yığılmaları, tam qaynaq edilməyən yerlər və yol verilmis normalardan artıq boşluqlar olan birləşmələr) mufta qoyulmaqla gücləndirilməlidir.

7.57. Yeraltı qaz kəmərlərində qaz kəmərinin xətdən açılması ilə əlaqədar təmir işlərinə başlamazdan əvvəl (siyirtmələrin dəyişdirilməsi, tuxacların, ara döşəkçəsinin çıxarılması və qoyulması elektrik mühafizəsi olduğu halda) açılmalıdır və qaz kəmərinin açılıb ayrılması sahələrində azmız cərəyanların təsirindən qığılcım törəməsinin qarşısını almaq üçün tağ (peremıçka) qoyulmalıdır (stasionar qoyulmuş tağ olmadıqı hallarda), tağ qoyulması mümkün olmadıqda həmin işlər qaz kəmərinin hava ilə üfürüldükdən sonra aparıla bilər.

7.58. Qaz kəmərlərinin təmiri, yaxud yenidən qurulması ilə əlaqədar olaraq sənaye, kommunal müəssisələrinə və başqa obyektlərə qaz verilməsi müvəqqəti olaraq kəsildikdə, həmçinin başqa hallarda müəssisə, yaxud obyekt bu barədə qabaqcadan xəbərdar edilməlidir.

Qaz kəmərlərinin sınaqması

7.59. Şəhərlərin, qəsəbələrin və kənd yaşayış məntəqələrinin bütün yeni tikilən və əsaslı təmir olunan qaz kəmərləri və QPM-i, həmçinin sənaye, kommunal və başqa istehlakçıların qaz şəbəkələri möhkəmləri və kipliyə sınaqmalılır. Sınaqlar Dövləttikintikomun təsdiq etdiyi Tikinti Norma və Qaydaların (TN və Q) tələblərinə uyğun olaraq aparılmalıdır.

7.60. Möhkəmliyə və kipliyə sınaqmadan əvvəl qaz kəməri hava ilə üfürülməlidir. Üfürmə üsulu işin icrasının layihəsi üzrə, yerli şəraiti nəzərə almaqla təyin edilməlidir.

7.61. Qaz kəmərlərinin möhkəmliyi və kipliyə sınaqması tikinti-quraşdırma təşkilatı tərəfindən, sferişçinin texniki nəzarətinin və qaz təsərrüfatı müəssisəsi və Fövqəladə Hallar Nazirliyinin nümayəndəsinin iştirakı ilə aparılmalıdır.

Sınağın nəticələri tikinti pasportlarına yazılmalı və müvafiq imzalarla təsdiq olunmalıdır.

7.62. Yeriüstü, yeraltı və daxili qaz kəmərlərini, habelə QPM (QPQ) qaz kəmərlərini möhkəmliyə və kipliyə sınaqda təzyiqli normalar, həmçinin kipliyə sınaqda yol verilən təzyiqli tikilələrinin hesablanması düsturları bu Qaydaların 22-ci əlavəsində göstərilmişdir.

7.63. Qaz kəmərlərinin sınağı aparıldıqda qaz kəmərlərində təzyiqli ölçülməsinin lazımı dəqiqliyini təmin edə bilən aşağıdakı növ manometrlər və difmanometrlər təbiiq edilməlidir:

1 kqç/sm2-ə (0,01-dən 0,1 MPa) qədər olan təzyiqlin sınağı üçün civə ilə doldurulmuş U şəkilli manometrin, Dövlət standartlarına müvafiq nümunəvi manometrlər, yaxud müvafiq şkalalı yaylı nəzarət manometrli;

1 kqç/sm2 (0,1 MPa)-dan artıq olan təzyiqlin sınağı üçün: möhkəmliyə sınaqda — dəqiqliyi 1,5-dən az olmayan Dövlət standartlarına müvafiq olan yaylı manometrlər, kipliyə sınaqda isə — Dövlət standartlarına müvafiq olan nümunəvi manometrlər, yaylı nəzarət manometrləri, yaxud difmanometrlər.

Qaztənzimləmə məntəqələrinin istismarı

7.64. Hüquqi şəxslər hər bir QTM və QTQ üçün onların avadanlığının, nəzarət-ölçü cihazlarının və binalarının əsas xüsusiyyətlərini göstərən pasport tərtib etməlidir.

Hüquqi şəxslərin tərkibində QTM və QTQ-nin istismarı üzrə (təhlükəsizlik texnikası və yağından mühafizə üzrə tələbləri göstərməklə) təlimat və istismar jurnalı olmalıdır. Təzyiqli tənzimləyicilərinin və qoruyucu-bağlama klapanlarının — onları hazırlamış zavodlar tərəfindən verilən pasportu, nəzarət-ölçü cihazlarının isə standartlar üzrə Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyi orqanlarının uyğunluq damğası, yaxud plumbu olmalıdır.

7.65. QTM və QTQ avadanlıqlarına texniki xidmət qədvəllə nəzərdə tutulan müddətlərdə aparılmalıdır. Bu zaman, əgər həmin avadanlığı istehsal edən zavodun verdiyi pasport üzrə daha qısa müddətdə təmir (yoxlama) tələb olunursa, onda ildə bir dəfədən az olmayaraq təzyiqli tənzimləyicilərinin və qoruyucu klapanları, süzəçləri sökməklə avadanlıqların plan üzrə təmir nəzərdə tutulmalıdır.

Süzəçə kaseti çıxarıldıqdan sonra, süzəçəcin dövrsə diqqətlə təmizlənməlidir. Alışma halı olmasması üçün kasetin sökülməsi və təmizlənməsi binadan kənarda aparılmalıdır.

Qoruyucu qurğuların (bağlayıcı və buraxıcı) sazlığını və işlənməsinin yoxlanması iki ayda bir dəfə, o cümlədən bir dəfə cari təmir olunan vaxt aparılmalıdır.

Polad borulardakı elektrik naqilləri avadanlıqlar cari təmir olunduqda yoxlanılmalıdır. Sınaq təzyiqli norması elektrik qurğularının istismarı qaydalarında sərhə olunmuş tələblərə uyğun olmalıdır.

QTM və QTQ avadanlıqı qovşaqlarının və hissələrinin dəyişdirilməsi ilə əlaqədar təmir (yoxlama) işlərinin nəticəsi QTM (QTQ) pasportuna yazılmalıdır. Planlı təmir üzrə bütün başqa işlər barədə istismar jurnalında qeydlər edilməli, orada həmçinin qaz avadanlığının saxlanması parametrləri, QTM və QTQ-nin avadanlıqlarının normal istismarının pozulması halları və onların qarşısını almaq üçün görülən işlər də qeyd edilməlidir.

QTM-də fərdi qızdırıcı qurğuların köməklə binada yerləşdirilmis yerli qızdırıcı olduqda, QTM-nin əsas binasının qızdırıcı qurğu olan köməklə binadan ayrıran divarların möhkəmliyinə fikir verməli, QTM-də peç qızdırıcısı olduqda isə, bundan başqa, metal örtüyünün möhkəmliyinə və peç divarları hörgüsünün salamat olmasına da diqqət yetirilməlidir.

Peçin örtüyünün səthində temperatur 80°C (353K)-dan artıq olmamalıdır. Ara divarlarda, hörgüdə, yaxud örtükdə qeyri-kip yerlər olduqda qızdırıcı qurğulardan, yaxud peçlərdən istifadə etmək olmaz. QTM-də tüstü bacalarının yoxlanması və tənzimlənməsi hər qızdırıcı mövsümünə başlamazdan əvvəl aparılmalıdır.

7.66. İstismar prosesində manometrlər ildə bir dəfə Fövqəladə Hallar Nazirliyinin müvafiq orqanları tərəfindən dövlət yoxlamasından keçirilməlidir.

Manometrin iş təzyiqinə uyğun olan bölməsi qırmızı rənglə işarə edilməlidir (şkaladakı belə xətt, yaxud metal təbəqə manometrin şişməsinə kip yazılmalıdır).

7.67. İstehlakçılara qazın dövşəmələ xətlə (baypasla) veriləməsinə, yalnız tənzimləyicinin, yaxud armaturların təmiri müddətində və bu şərtlə yol verilə bilər ki, həmin müddətdə QTM və ya QTQ-də növbəti olsun və o çıxışda qazın təzyiqlini tənzimləsin.

7.68. QTM (QTQ)-dən qazın çıxış təzyiqləri istehlakçıların qaz şəbəkələrində müəyyən olunan təzyiqli rejiminə uyğun tənzim edilməlidir.

7.69. QTM (QTQ-nin) çıxışlarında qaz təzyiqlinin dəyişməsi fərqi iş təzyiqlinin 10%-dən artıq olmamalıdır.

7.70. Dalan qaz təchizatı sistemlərində QTM və QTQ-nin qoruyucu-buraxıcı klapanların qoruyucu-bağlayıcı klapanlarından əvvəl açılmasını təmin etməlidir. Dövrələnmis qaz təchizatı sistemlərində (şəbəkələrdə) QTM və QTQ-nin qoruyucu-buraxıcı klapanları onların qoruyucu-bağlayıcı klapanlarından sonra açılmasını təmin etməlidir.

7.71. QTM-də elektrik avadanlıqlarının təmiri üzrə işlər və yanmış elektrik lampalarının dəyişdirilməsi gərginlik kəsildikdən sonra aparılmalıdır. Təbii işıqlanma zəif olduqda partlayış qorxusu törətməyən sayyar işıq mənbələrindən də istifadə etmək olar. Bu məqsədlə «şaxta» tipli akkumulyator fənərlərindən istifadə edilə bilər.

7.72. QTM binalarında qaynaq və odla əlaqədar başqa işlərin görülməsinə mütləsna hallarda, qaz təsərrüfatı müəssisəsinin baş mühəndisinin təsdiq etdiyi planlar üzrə, təhlükəsizliyin təmin edilməsi tədbirləri mütləq həyata keçirildiyi hallarda icazə verilə bilər.

7.73. QTM binasında silgi və yanan materialları saxlamaq qadağandır.

7.74. QTM-in xaricində yaxşı görünən yerdə «ODDAN QORXULUDUR» xəbərdarədici yazısı olmalıdır.

7.75. QTM (QTQ) binasında havanın temperaturu 5°C (278 K)-dən aşağı olmamalıdır.

Mayələşdirilmis qazların qazdoldurma stansiyalarının, qazdoldurma məntəqələrinin və avtomobil qazdoldurma stansiyalarının istismarı

7.76. Mayələşdirilmis qazların qazdoldurma stansiyaları (QDS), AQDS və QDM onların tikintisi və yenidən quraşdırılması qurtardıqdan sonra və həmçinin QDS, AQDS, QDM-in ayrı-ayrı qurğularının əsaslı təmirindən sonra bu Qaydaların 7.1 bəndinin tələblərinə uyğun olaraq komissiya tərəfindən qəbul edilməlidir.

7.77. Qəbul komissiyasının nümayəndələri, o cümlədən Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin nümayəndəsi obyektin qəbul edilməsinə ən azı beş gün qalmış bu barədə xəbərdarlıq edilməlidir.

7.78. QDS, AQDS, QDM-1 qəbul edən zaman komissiya, icra sənədlərinin olması və onların düzgün tərtib edilməsini yoxlamalı, quraşdırılan avadanlığın layihəyə uyğunluğunu və quraşdırma zamanı buraxılan çatışmazlıqları aşkar etmək məqsədilə avadanlığı nəzərdən keçirilməlidir.

Komissiyaya ixtiyar verilir ki, istənilən avadanlığı və sistemin hər hansı sahəsinin sökməklə, şüalandırmaqla, mexaniki sınaq keçirmək üçün qaz kəmərlərindən birləşmələri kəsməklə yoxlasın, çənləri və qaz kəmərləri təkrar sınaqdan keçirsin, həmçinin armaturların və cihazların işini yoxlasın.

Qəbuletmə aktlarının rəsmiləşdirilməsi hüquqi və fiziki şəxslərə QDS, AQDS, QDM-in istismara buraxılması üçün *qanunla müəyyən edilən hallarda lisenziya və ya icazə* almağa imkan yaradır. ^[24]

İstismara qəbul edilmiş QDS, AQDS, QDM üçün pasportlar tərtib olunmalıdır. Orada avadanlığın, aparatların, qaz kəmərinin, binaların, ventilyasiya, enerji, qızdırıcı sistemlərin və s. əsas xarakteristikaları qeyd edilir.

QDS, AQDS, QDM-in avadanlıqlarının və qaz kəmərlərinin işə buraxılması, saxlanması və istismara buraxılması ixtisaslaşdırılmış təşkilat tərəfindən aparılmalıdır.

7.79. Çənlər və buxarlaşdırıcılar, onların birləşmələrindəki bütün bağlama armaturları və bütün birləşmələri sabunlu emulsiyaya, yaxud cihazla yoxlamaqla iş təzyiqinə bərabər təzyiqli hava ilə kipliyi sınaqmaı.

7.80. QDS-in qaz kəmərlərini möhkəmliyi və kipliyi sınaqmalılır. Onlar sxemindən, uzunluğundan və diametrindən asılı olaraq, açıcı qurğuların və başqa avadanlıqları quraşdırdıqdan sonra bütövlükdə, yaxud ayrı-ayrı sahələrdə sınaqdan keçirilir.

Qaz kəmərinin möhkəmliyi qazın iş təzyiqlinin 1,25 qisminə bərabər təzyiqli hava ilə sınaqdan keçirilir. Qaz kəmərləri ən azı 2 saat sınaq təzyiqində saxlanır, sonra təzyiqli iş təzyiqinə qədər azaldılır, qaz kəmərlərinin bütün birləşmələri və armaturların sabun emulsiyası ilə, yaxud cihazla kipliyi yoxlanılır.

Qaz kəmərlərini möhkəmliyə sınaqarkən, təzyiqli tədricən yüksəldilməli və azaldılmalıdır.

Kipliyə sınaqmanın müddəti və təzyiqlin yöl verilən aşağı düşməsi hədləri sənaye müəssisələrinin yüksək təzyiqli qaz kəmərlərində olduğu kimi (12 kqç/sm2, yaxud 1,2 MPa) qədər edilir (əlavə 22).

Boru kəmərlərinin və qabların pnevmatik sınağını apardıqda, bu sınağı aparan şəxslərin təhlükəsizliyi təmin edilməlidir.

Sınağın keçirilməsi barədə akt tərtib edilməlidir.

7.81. QDS-1 istismara buraxılmazdan əvvəl, avadanlığın istismarı və təmiri üzrə istehsalat təlimatları, həmçinin də texnoloji sxemlər, təhlükəsizlik texnikası və yağından mühafizə təlimatları tərtib edilməlidir.

Təlimatlar və sxemlər istehsalat binalarında — yaxşı görünən yerlərdə asılmalıdır.

İstehsalat təlimatları iş yerlərində də asılmalı, həmçinin istismar və təmir işçilərinə imza atmaq üçün verilməlidir.

7.82. Nasoslarda, kompressorlarda, çənlərdə, doldurma qurğularında, elektrik mühərriklərində, ventilyatorlarda və başqa avadanlıqlarda, həmçinin bağlayıcı və qoruyucu armaturlarda QDS-in texnoloji sxemində uyğun olaraq nömrələr olmalıdır.

Qaz kəmərlərində qazın hərəkəti istiqamətli oxlarla, bağlama armaturlarının dəstəklərində isə açma və bağlama zamanı fırlatma istiqamətləri göstərilməlidir.

7.83. QDS-in avadanlıqlarını kompleks surətdə yoxlamazdan əvvəl qaz kəmərləri, çənlər və qaz avadanlıqları 1 kqç/sm2 (0,1 MPa) təzyiqli altında 30 dəqiqə müddətində nəzarət məqsədilə hava ilə üfürüldüb yoxlanılmalıdır. Bu halda nəzarət manometri ilə yoxlanılan təzyiqli sabit qalmalıdır. Hava ilə üfürülərkən qaynaq tikilərinin, flyans və yivli birləşmələrinin kipliyi saxlanmaqla, yaxud xüsusi cihazlarla yoxlanılır.

7.84. Çənlər və qaz kəmərləri doldurulmazdan əvvəl təsirsiz qazla (azotda və ya karbon qazı ilə), yaxud mayələşdirilmiş qaz buxarı ilə üfürülməlidir. Çənlərin və qaz kəmərlərinin üfürülməsi, onları bilavasitə qazla doldurmadan əvvəl aparılmalıdır.

Üfürmənin qurtarması şamdan çıxan qaz-hava qarışığındakı oksigenin tərkibi ilə təyin edilir. Qarışıda oksigenin miqdarı (həcmə görə) 1%-dən artıq olmadıqda üfürmə başa çatmış hesab edilir.

7.85. Yeni çənlərə, həmçinin texniki yoxlamadan və təmirdən sonra qəbul edilən çənlərə qaz doldurularkən, qaz axınında statik elektrik cərəyanı yaranmaması üçün qaz onlara tədricən verilməlidir.

Çənlərin doldurulması üçün nəzərdə tutulan boru kəmərlərinin quruluşu sərbəst axının yaranmasına imkan verməməlidir.

7.86. Mayeləşdirilmiş qaz boru kəmərlərində hidravlik zərbə yaranmaması üçün, siyirtmə və ventillər ehtiyatla tədricən açılmalıdır.

7.87. Bütün bağlayıcı qurğular tam saz vəziyyətdə olmalıdır və çənlərin, buxarlandırıcıların, nasosların, kompressorların və başqa avadanlıqların, həmçinin boru kəmərinin bəzi sahələrinin şəkəkdən tez və etibarlı açılması təmin edilmişdir.

Qoruyucu klapanlar, bağlayıcı və tənzimedicilər qurğular, nəzarət-ölçü cihazları nasaz olduqda çənlərin və başqa avadanlıqların, həm də mayeləşdirilmiş qaz boru kəmərlərinin istismarı qadağan edilir.

İstismar zamanı bağ verən qaz sızmaları tezliklə aradan qaldırılmalıdır.

7.88. Qoruyucu klapanlar, çənlərdə qazın təzyiqli iş (hesablanmış) təzyiqindən 15% artıq olduqda qazın kənara buraxılmasını təmin etməlidirlər.

Qoruyucu klapanların buraxma qabiliyyəti «Təzyiq altında işləyən qabların quruluşu və təhlükəsiz istismarı qaydaları»nın tələblərinə uyğun olaraq hesablama yolu ilə təyin edilir.

7.89. Çənlərdə, boru kəmərlərində və QDS-in başqa avadanlıqlarında qoyulmuş qoruyucu klapanların işləməsi və sazlığı ayda bir dəfədən az olmayaraq yoxlanılmalıdır.

Qoruyucu klapanların ehtiyatla qısa müddətdə klapanın dəstəyini sıxmaqla yoxlayırlar. Əgər klapan sazdirsa, dəstəyi buraxdıqda qazın sızması dayanmalıdır. Yoxlamaların yekunları jurnalda qeyd olunmalıdır.

7.90. Çənlərdə, boru kəmərlərində, buxarlaşdırıcılarda və QDS-in başqa avadanlıqlarında qurulmuş qoruyucu klapanların verilmiş təzyiqdə (sazlanmış təzyiqdə) işləməsi hər 6 ayda bir dəfədən az olmayaraq yoxlanılmalıdır.

7.91. Qoruyucu klapanı təmir, yoxlamaq, sazlamaq, yaxud başqa məqsədlər üçün çıxardıqda onun əvəzinə saz qoruyucu klapan qoyulmalıdır. Qoruyucu klapan yerinə tıxac qoyulması qadağan edilir.

7.92. Çənlərdə, kompressorlarda, boru kəmərinə və QDS-in başqa avadanlıqlarında qurulan manometrlər qısa müddətə açmaq yolu ilə həftədə bir dəfədən az olmayaraq yoxlanılmalıdır. Bu halda manometrlərin əqrəbləri sıfır vəziyyətinə gəlməlidir. Əgər bütün manometrlər saz vəziyyətdədirsə, jurnalda «manometr sazdır» qeydiyyata edilir. Əgər manometrlər nasazdırsa, tezliklə yeniləri ilə əvəz edilir və jurnalda onların nömrələri qeyd edilir.

6 ayda 1 dəfədən gec olmayan müddətdə manometrlər nəzarət manometrləri ilə yoxlanılmalıdır. İldə bir dəfə, həmçinin də hər təmirdən sonra manometrlər, standartların tələblərinə uyğun olmasını yoxlamaq üçün Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin orqanlarına təqdim edilməlidir.

7.93. Zədəsi olan, düz göstərməyən manometrlərdə, həmçinin də yoxlama müddəti keçmiş, plombsuz və ya damğasız manometrlərdən istifadə etmək olmaz. 7.94. Səviyyəölçənlərin sazlığının yoxlanılması onların pasportunda göstərilən istehsalçı zavodların tələblərinə uyğun olaraq aparılmalıdır.

7.95. Qaz kəmərlərindəki bağlayıcı və QDS-in avadanlıqları ayda iki dəfə «açıqdır-bağlıdır» vəziyyətində yoxlanılmalıdır.

7.96. Təzyiqli tənzimləyiciləri, qoruyucu klapanları və bağlayıcı armaturları ildə bir dəfədən az olmayaraq cari təmir edilməlidir (yoxlanılmalıdır).

7.97. Bağlayıcı armaturların, təzyiqli tənzimləyicilərinin və qoruyucu klapanların sökülməsi ilə aparılan təmiri (yoxlanma) barədə xüsusi jurnallarda qeydlər edilməlidir.

7.98. Binalarda yerləşən texnoloji avadanlıqların, boru kəmərlərinin və armaturların yivli və flyans birləşmələrinin kiçikliyi hər ay sabit emulsiya ilə yaxud cihazlarla yoxlanılmalıdır. Aşkar edilən nasazlıqlar yerində aradan qaldırılmalıdır.

7.99. Çənlərin daxili hissəsinin yoxlamaq və təmir etmək və bu zaman orada qazın alışmasından, yaxud partlayışdan, çənlərdə əmələ gələn pirofor çöküntülərin öz-özünə alışmasından xəbərdar etmək üçün aşağıda göstərilənlərə riayət etmək lazımdır:

çəndən qazın tamamilə boşaldılmasına;

çəndə təzyiqlin atmosfer təzyiqinə qədər aşağı salınmasına;

çıxıntılı quyruğu olan tıxac qoymaqla çəni maye və buxar fazalı boru kəmərinə açılmasına;

çənin buxarla və yaxud təsirsiz qazla üfürülünməsinə;

yuxarıdakı qapağı açıq qoymaqla, çənin su ilə doldurulmasına;

qazdan təmizlənməsinə (deqazasiya edilməsinə);

hidravlik sınaq işlərinin aparılmasına;

çəni sudan təmizlədikdən və çənin havasını dəyişdikdən sonra (deqazasiya etdikdən sonra) çənin aşağı hissəsindən sınaq üçün havadan nümunənin götürülməsi.

Əgər sınaq üçün götürülən havadan qazın miqdarı, qazın alışmasının aşağı səviyyəsinin 1/5 hissəsindən artıq deyilsə, çəni çirkənmədən və paslanma (korroziya) qalıqlarından təmizləmək və daxili yoxlamaya başlamaq olar.

Yeraltı çənlərin daxili baxışı və hidravlik sınaq 10 ildən bir dəfə, yerüstü çənlərin daxili baxışı — 4 ildə bir dəfə, yerüstü çənlərin hidravlik sınağı — 8 ildə bir dəfə aparılır.

7.100. Çənin divarlarında olan çöküntülər, həmçinin çəndən çıxarılan çirk və çöküntülər QDS-in ərazisindən xaric edilənə qədər nəm halda saxlanılmalıdır. Pirofor birləşmələr yanğın nöqtəyi-nəzərindən xüsusi ayrılması təhlükəsiz yerlərə daşınmalı və yaxud dərhal torpağa basdırılmalıdır.

7.101. Çənlərin təmizlənməsi, iğərsinin yoxlanılması və təmiri QDS istismar edən hüquqi və yaxud fiziki şəxsin yazılı icazəsi ilə, qaz təhlükəli işlərin görülməsinə olan tələblərə riayət etməklə aparılmalıdır.

7.102. Pirofor çöküntüsü olan borularda bu çöküntünün öz-özünə alışmasının qarşısını almaq məqsədilə, qaz kəməri üfürüldükdən sonra onun atmosfer havası ilə təmisdə olmasını üçün, bu sahələrin quraşdırılması sonrakı günə saxlamaq olmaz. Boru kəmərinin üstü açıldıqı gün sökülməlidir.

7.103. Mayeləşdirilmiş qaz olan boru kəmərlərində «yamaq» qoymaq olmaz. Borunun zədələnmiş sahəsi dəyişdirilməlidir. Rezın parça qolları təmir etmək olmaz, zədələnmiş qollar zay hesab edilməlidir.

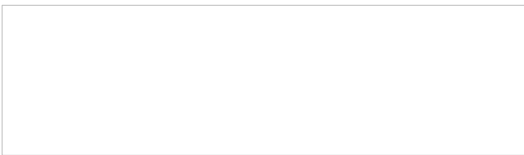
7.104. Yoxlanıldıqdan və yaxud təmirdən sonra çənlərin, avadanlıqların, boru kəmərlərinin işə qoşulması, QDS istismar edən hüquqi və yaxud fiziki şəxsin yazılı icazəsi əsasında aparılmalıdır.

7.105. Mayeləşdirilmiş qaz kəmərlərindəki buz tutulmaları buxarla, qızdırılmış qumla, yaxud isti su ilə açılmalıdır. Bu məqsəd üçün oddan, polad məftillərdən və ya qığılcım yaranan üsullardan istifadə etmək olmaz.

Donub partlamış qaz kəmərinin buz tutmuş sahəsinin qızdırıldıqda həmin sahəni ümumi sistemdən hökmən açmaq və qaz təhlükəli işlərin yerinə yetirilməsi üçün olan tələblərə riayət etmək lazımdır.

7.106. Tutumların maye qazlarla doldurulması yerüstü tutumlar və balonlar üçün onların həndəsi həcminin 85%-dən yeraltı tutumlar üçün isə 90%-dən artıq olmalıdır.

Balonları doldurmağa verilən qazın miqdarını təyin etmək üçün aşağıdakı cədvəldə göstərilən normalardan istifadə edilməlidir:

Binada havanın temperaturu 10°C-dən aşağı olduqda balonları doldurmaq olmaz.

7.107. Çənləri, avtosistemləri, balonları — qazın buxarlarının elastikliyi həmin qabların iş təzyiqindən artıq olan temperaturu qazla doldurulması qadağan edilir.

7.108. Qazın buxar fazasını atmosfərə buraxaraq onlardakı təzyiqli aşağı salmaqla avtosistemlərin və ya balonların doldurulması qadağan edilir.

7.109. Mayeləşdirilmiş qazları dəmir yolu və avtomobil sistemlərindən boşaldıldıqda, həm boşaldıldıqda, həm də doldurulma zamanı təmizlənməlidir.

7.110. Dəmir yolu və avtomobil sistemləri qazla doldurulmadan və boşaldılmadan əvvəl torpaqla birləşdirilməlidir. Sistemlərin saxlanıldığı yerdə dəmir yolu xətti, həmçinin doldurma və boşaltma aparılan rezın parça torpaqla birləşdirilməlidir. Ancaq doldurma və boşaltma qurğularından sonra və sistemin ventillərinin şütterlərinə tıxaclar qoyulduqdan sonra sistemləri torpaqlayıcı qurğudan açmaq olar.

7.111. QDS-in ərazisinə daxil olan lokomotiv tüstü burusunda qığılcım söndürən mexanizm quraşdırılmalı və deməkəşi bağlanmalıdır.

7.112. QDS-in ərazisindən dəmir yolu sistemlərinin manevri üçün istifadə olunan elektrodrezin və elektrobucurğatların mühərrikləri və elektrik avadanlıqları 5.26 bəndinin tələblərinə uyğun olaraq partlayışdan mühafizə tipli hazırlanmalı, motodrezinlərin tüstü çıxan boruları isə qığılcımsöndürən tərtibatla təchiz olunmalıdır.

7.113. Qazi boşaltmağa başlamazdan əvvəl dəmir yolu sistemlərinin təkərləri dəmir yolu relslərində xüsusi başmaqlarla bərkidilməlidir.

7.114. Dəmir yolu sistemlərindən mayeləşdirilmiş qazların boşaldılması əməliyyatına başlamazdan əvvəl lokomotiv QDS-in ərazisindən ən azı 20 metr uzaqlaşdırılmalıdır.

7.115. Avtosistemləri doldurduqda və boşaldıldıqda, mayeləşdirilmiş qaz avtomatının mühərrikinin ötürücüsündən işləyən nasosla vurulan hallardan başqa, maşının mühərriki söndürülməlidir. Ancaq mühərriki dayandırıldıqdan sonra sistemin boşaltma şütterlərindən tıxacları açmaq olar, mühərrikin işə salınması isə, ancaq rezın-sorma qollarını açıb onlara tıxaclar qoyulduqdan sonra icazə verilir.

Nasos quraşdırılmış avtosistemləri doldurmazdan və boşaltmazdan əvvəl avtosisternin tüstü çıxan burusunda qığılcımsöndürən qurğu olmalı və onun sazlığı yoxlanılmalıdır.

7.116. Balonları qazla doldurduqda onları çəkmək üçün istifadə olunan tərtibatlar hər iş növbəsində işə başlanmadan əvvəl nəzarətçi (doldurucu sexin ustası) tərəfindən etalon tərəzi daşı vasitəsilə yoxlanmalı və bu barədə jurnalda qeydiyyata aparılmalıdır.

İldə bir dəfə, həmçinin hər təmirdən sonra tərtibatların standartlara uyğunluğu Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyi orqanları tərəfindən yoxlanılmalıdır.

7.117. Doldurma üsulundan asılı olmayaraq bütün balonlar çəkilməklə, yaxud başqa üsulla nəzarət yoxlamasından keçməlidir. QDS (QDM)-də balonların doldurulması jurnalı aparılmalıdır.

7.118. Çənlər, avtosistemlər, yaxud balonlar həddən çox doldurulduqda, artıq qaz boşaldılmalıdır. Balonlardan qaz bu məqsəd üçün nəzərdə tutulan xüsusi tutumlara boşaldılır, çənlərdən və avtosistemlərdən isə saxlama bazasının digər dolmaları boşaldılır. Artıq qazın havaya buraxılması qadağandır.

7.119. Bütün doldurulmuş balonların ventillərinin (klapanlarının) və yivli birləşmələrinin hermetikliyi yoxlanılmalıdır. Ventilin hermetikliyi yoxlanıldıqdan sonra balonun boşalığına (balonun tutumu 12 litrdən artıq olduqda) qoruyucu qapaq geydirilməlidir. Balonları QDS (QDM)-də qapaqsız da saxlamaq olar.

Doldurulmuş balonların tıxacsız və qoruyucu qapaqsız daşınması və tıxacsız saxlanması qadağan edilir.

7.120. Əgər balon qazla doldurursa, yaxud qazsızlaşdırılmayıbsa, balonda, o cümlədən onun ventillində hər hansı təmir aparmaq olmaz. Balonların və onların ventillərinin təmiri ancaq QDS-in təmir bölmələrində (əməltaxanalarında) aparılmalıdır. Balonlar təmir bölməsinə isti su ilə yuyulmuş halda, yaxud buxarlandırdıqdan (qazsızlaşdırıldıqdan) sonra gətirilməlidir.

7.121. Müəssisənin (təşkilatın) istehsalat məqsədi üçün aldığı mayeləşdirilmiş qazla dolu balonların başqa müəssisələrə (təşkilatlara) vermək və onlardan kommunal-məişət qurğularında istifadə etmək qadağandır.

7.122. Balonlar bir qayda olaraq «qəfəs» tipli avtomatlarında, yaxud balonların düşməsi və bir-birinə toxunması ehtimalı olmayan xüsusi qurğularla təmin olunmuş kuzalı avtomobillərdə daşınmalıdır. Adı kuzalı avtomatlarında balonları xüsusi qurğulardan (vasitələrdən) istifadə etməklə daşımaq olar. Belə qurğu (vasitə) olaraq yuvalı taxta tirlərdən, rezın, yaxud kəndir halqalardan və s. istifadə edilə bilər.

7.123. Balonları yükləyib-boşaldan və saxlayan vaxt onların düşməsinə, zədələnməsinə və çirkənməsinə qarşı tədbirlər görülməlidir.

7.124. Balonların doldurulma və saxlanması bölmələrinə daşınması, həmçinin doldurub-boşaltma işləri zamanı, bu məqsəd üçün nəzərdə tutulan və təhlükəsiz istismar təmin edən qurğulardan (transportyorlardan, rolqanqlardan, yaxud xüsusi vasitələrdən) istifadə edilməlidir. Balonlar başmaq üzərində də diyirləndirilə bilər. Balonları maqnit krani ilə daşımaq olmaz.

7.125. Qazla doldurulmuş balonlar günəş şüaları ilə qızmadan qorunmalıdır.

7.126. Balonların doldurulub-boşaldılması üçün xüsusi qurğusu olan avtomatların istisna olmaqla, balonları daşımaq üçün istifadə olunan avtomatların mühərrikləri, yükləmə-boşaldılma zamanı söndürülməlidir.

7.127. Çənlərdən, buxarlandırıcılardan və balonlardan buxarlanmayan qalıqlar bu məqsəd üçün xüsusi olaraq düzəldilmiş hermetik tutumlara boşaldılmalıdır. Buxarlanmayan qalıqları açıq qablara, yaxud istehsalat kanalizasiyalarına boşaltmaq olmaz.

Buxarlanmayan qalıqların balonlardan boşaldılması boşaltma rampalarında aparılmalıdır.

7.128. Qollarda təzyiqli olduqda üstlük qaykaları sıxmaq və qolları açmaq və həmçinin qaykaları açıqda və bağladıqda zərbə ələtlərdən istifadə etmək olmaz.

7.129. Çatlamaqlar, kəsilmə yerləri, sürtülmələri və s. aşkar etmək məqsədilə qollar hər gün yoxlanılmalıdır. Qolların möhkəmliyini yoxlamaq üçün onlar 1.25 iş təzyiqinə bərabər təzyiqlə üç ayda bir dəfə hidravlik sınaqdan keçirilməlidir.

7.130. Kompressorların qayıq ötürücüləri təmiz saxlanılmalı və qayıq üzərində çirk, yağ, su və qayıq örtüyünün elektrik keçiriciliyini dəyişdirə bilən başqa maddələrin yığılmasından qorunmalıdır.

7.131. Təmir və istifadə olunmuş silmə əskilərinin kip bağlanan dəmir şeykilərdə ayrı-ayrılıqda saxlamaq lazımdır.

Silmə əskilərinin QDS-in hər hansı binasında, həmçinin QDS-in xarici qurğularının avadanlıqlarında, pilləkənlərində, meydançalarda saxlamaq olmaz.

7.132. QDS-in partlayış qorxulu binalarında havanın tərkibində qazın olmasına fasiləsiz nəzarət təmin edən və qazın təhlükəli konsentrasiyası barədə səs signalı verən cihazlar qoyulmalıdır. Həmin cihazlar sıradan çıxdıqda havada qazın konsentrasiyası hər iki saatdan bir yoxlanılmalıdır.

Qazın konsentrasiyası təhlükəli həddə çatdıqda binanın havası dərhal dəyişdirilməli və onun səbəbi tapılıb aradan qaldırılmalıdır.

7.133. QDS, AQDS və QDM-in partlayış-yanğın qorxulu binalarda ventilyasiya sistemlərinin təmizlənməsi və sazlanması (səmərəliliyinin yoxlanılması) ixtisaslaşdırılmış təşkilat tərəfindən ildə bir dəfə akt tərtib etməklə yoxlanmalı və sazlanmanın nəticələrini ventilyasiya qurğularının pasportuna qeyd edilməlidir.

Binada hava kifayət dərəcədə dəyişmədikdə, ventilyasiya qurğusundakı nasazlıq aradan qaldırılana kimi mayeləşdirilmiş qazla gürülen bütün işlər dayandırılmalıdır.

7.134. Mayeləşdirilmiş qazları daşımaq üçün nəzərdə tutulan maşınların (avtosistemlərin və balondaşınan maşınların) mühərrikdən tüstü çıxaran borusu maşının qabaq tərəfinə keçirilməli və çıxarılan qığılcımsöndürən mexanizmi olmalıdır. Həmin mexanizm, maşın QDS, AQDS və QDM həyatına girdikdə maşının tüstü çıxaran borusuna quraşdırılmalıdır. Müvafəqi, yaxud daimi olaraq balonları daşımaq üçün istifadə olunan avtomatların tüstü çıxaran borusu maşının qabaq tərəfinə keçirilməyib, həmin boruda stasionar qığılcımsöndürən quraşdırılmalıdır. Hər bir avtomatında hələsi ən azı 2 litr tutumlu 2 ədəd karbon oksidli, yaxud tozlu ödsöndürən və sol burtun qabaq küncündə qırmızı tənması bayraqcıqlı olmalıdır.

7.135. QDS, AQDS və QDM-in ərazisində işləyən avtomatların və traktorların tüstü çıxan borusunda qığılcımsöndürən olmalıdır.

- 7.136. QDS, AQDS və QDM-in bütün istehsalat və yardımçı binaları ilkin yanğınsöndürmə vasitələri ilə təmin edilməlidir (əlavə 23). Yanğınsöndürmə vasitələrinin yeri yanğından mühafizə və yanğın nəzarəti qurumlarının təklifi ilə dəyişdirilə bilər. Hər telefon aparatının yanında yanğın zamanı yanğından mühafizə qurumunu çağırmaq üçün onların telefon nömrələri göstərilən xüsusi cədvəl asılmalıdır.^[26]
- 7.137. QDS, AQDS və QDM-in yanğın təhlükəli binalarında qüçlüm yarada bilən işlərin görülməsi, açıq oddan istifadə edilməsi, həmçinin oraya kibrit, alışqan *vatutin* çəkmək üçün lazım olan başqa vasitələrin gətirilməsi qadağan edilir.
- 7.138. QDS, AQDS və QDM-in ərazisində *tütün* çəkmək qadağandır və orada bu barədə xəbərdarədiçi yazılar olmalıdır.
- 7.139. Çən parkının ərazisində və istehsalat binalarında çənlərə xidmət edilməsi və onların təmiri ilə, balonların və avtosisternlərin doldurulması, dəmir yolu sisternlərindən qazın boşaldılması işləri ilə əlaqəsi olmayan kənar adamların olması qadağandır.
- 7.140. QDS, AQDS və QDM ərazisində xeyli qazsızma halı olduqda bütün kənar adamlar ərazidən çıxarılmalı, ərazidə olan bütün avtomaşınların mühərrikləri söndürülməli və qazsızmanın qarşısını almaq üçün tədbirlər görülməlidir.
- Sənaye müəssisəsinin ərazisində yerləşən çənlərdən, yaxud QDS-in boru kəmərlərindən xeyli qazsızma halı olduqda, darhal alov söndürülməlidir (əgər istehsal texnologiyası üzrə bu mümkünsə), qaz dola bilən sahələrdə adamlar çıxarılmalı, mümkün olan yerlərdə buxar səddi (pərdəsi) yaratmalı və qazsızmanın qarşısını almaq üçün tədbirlər görülməlidir.
- 7.141. Yerüstü çənin yaxınlığında qaz alıqdıqda çəndə təzyiqin artmaması üçün, çən su ilə soyudulmalıdır. Dəmiryol və avtomobil sisternləri yaxınlığında yanğın baş verdikdə, onlar dərhal təhlükəsiz yerə köçürülməlidir. Əgər bunu etmək mümkün deyilsə, sisternlər su ilə soyudulmalıdır.
- 7.142. QDS binalarının və avadanlıqlarının torpaqlanması ilə bir dəfədən gec olmayaraq yoxlanılmalıdır. Ölçmələr torpağın keçiriciliyi ən az olan dövrlərdə: bir il — yayda, torpaq daha çox quruyan dövrdə, o biri il isə — qışda, torpaq daha çox dərin donan dövrdə aparılmalıdır. Torpaqlamanı dövrə olaraq yoxlamaqdan başqa, avadanlıqları hər dəfə təmir olunduqdan sonra da yoxlamaq lazımdır.
- 7.143. Qazdoldurma stansiyalarında qaza işıqlandırılması üçün partlayışdan mühafizə tipli xüsusi qaydada hazırlanmış akkumulyator batareyalı əl fənləri təbiiq olunmalıdır.

8. QAZ TƏHLÜKƏLİ İŞLƏR VƏ QƏZA-DİSPETÇER XİDMƏTİ

- 8.1. Qaz olan mühitdə, yaxud iş zamanı ətrafa qaz yayıla biləcək şəraitdə aparılan işlər qaz təhlükəli işlər deyilir. Qaz təhlükəli işlər aşağıdakılar aiddir:
- a) istismarda olan qaz kəmərinin qaz şəbəkəsindən açmadan onlara yeni qaz kəmərlərinin qoşulması («kəsmədən» yeni qolun qaynaq edilməsi, «qaz altında kəşib qoşulması»);
 - b) qaz kəmərlərinin, QPM (QPQ)-nın və sənaye müəssisələrinin, kənd təsərrüfatı, kommunal-məişət, kommunal və məişət istehlaqlarının qaz şəbəkələrinin, aqreqatlarının və cihazlarının istismara buraxılması («qazın buraxılması»), həmçinin mayeləşdirilməsi qazların QDS, AQDS, QDM, dəst qurğularının istismara verilməsi;
 - c) istismar olunan («qaz altında» olan) yerüstü, yeraltı və binalarda, quyularda, tunellərdə və s. yerləşən qaz kəmərlərinin, qaz avadanlığının və armaturunun, o cümlədən kompressor və doldurma bəlmələri avadanlıqlarının, QDS, AQDS və QDM boşaltma estakadalarının, mayeləşdirilməsi qazların çənləri və sisternlərinin texniki xidməti və təmiri;
 - ç) qaz kəmərlərinin tənzimlənməsi və hidrat yaranmalarını təmizləmək məqsədilə onlara ardicilərini tökülməsi;
 - q) «qaz altında» olan qaz kəmərlərində tıxacların qoyulması və çıxarılması, həmçinin qaz kəməridən aqreqatların, avadanlıqların və ayrı-ayrı hissələrin tıxac qoymaqla açılması;
 - d) istismar olunan şəbəkələrdən açılış qaz kəmərlərinin çöklülməsi;
 - mövsüm zamanı istismar olunan qaz kəmərlərinin və avadanlıqların konservasiya edilməsi və konservasiyadan çıxarılması;
 - e) dəmir yolu və avtomobil sisternlərindən qazın boşaldılması. QDS, AQDS, QDM-də və çən qurğularında — çənlərin, QDS və QDM-də balonların, avtosisternlərin mayeləşdirilmiş qazla doldurulması;
 - ə) quyuların təmiri, nəzərdən keçirilməsi və havasının dəyişdirilməsi, həmçinin kondensat yığıcı tutumlarından kondensatın və QDS, AQDS, QDM çənlərindən və çən qurğularından mayeləşdirilmiş qazların buxarlanmayan qalığının nasosla sorulub kənara vurulması;
 - f) balonlardan buxarlanmayan qazın qalığının boşaldılması və həddən artıq dolmuş, yaxud nasaz balonlardan qazın boşaldılması;
 - q) istismar olunan qaz qurğularının və daxili qaz avadanlığının texniki xidməti və təmiri;
 - ğ) nasazlıqları aradan qaldırmaq üçün qaz buraxılan yerlərdə aparılan qazma işləri;
 - l) istismar olunan qaz kəmərlərində odla (qaynaqla) aparılan bütün təmir işləri;
 - m) qazbalonlu avtomaşınların doldurulması.
- 8.2. Ayrı-ayrı məişət qaz qurğularının birləşdirilməsi, qaz balonlu qurğuların istismara verilməsi, diametri 32 mm-dən artıq olmayan alçaq təzyiqli qaz kəmərlərində qaynaq və qaz ilə kəsmə təbiiq etmədən təmir işlərinin aparılması, istismar prosesində çənlərin və balonların mayeləşdirilmiş qazla doldurulması, quyuların nəzərdən keçirilməsi və havasının dəyişdirilməsi, kondensat yığın tutumlarından kondensatın nasosla sorulub çıxarılması, çənlərdən və balonlardan qazın buxarlanmayan qalığının boşaldılması, həmçinin də istismar olunan qaz qurğularına və daxili qaz avadanlıqlarına xidmət edilmişdən sonra, bu Qaydaların 8.1 bəndində adları çəkilən qaz təhlükəli işlər mühəndis-texniki işçinin bilavasitə rəhbərliyi altında aparılmalıdır.
- Göstərilən işlərə rəhbərliyi həmin işlərin görülməsi üçün ayrılmış fəhlələrdən daha ixtisaslı olmasına tapşırılması yol verilir.
- 8.3. Qaz təhlükəli işləri ən azı iki fəhlə aparmalıdır. Quyularda, tunellərdə, dərin xəndəklərdə (dərinliyi 2 metrden artıq olan), qazanların ocaqlarında, kollektorlarda, QPM və çənlərdə görülmək işləri ən azı üç nəfər fəhlədən ibarət briqada tərəfindən aparılmalıdır. 2
- 8.4. Bu Qaydaların 8.1 (a, b, ç, c, d, g, l) bəndində adları çəkilən qaz təhlükəli işlərin yerinə yetirilməsinə, həm də QDS, AQDS, QDM-də çənlərin və çən qurğularının mayeləşdirilmiş qazlarla ilk dəfə doldurulmasına təyin olunmuş formada tapşırıq (sərəncam) verilməlidir.
- Tapşırıq vermək ixtiyarı olan şəxslər, özünün qaz xidməti ilə qaz təchizatı sistemini istismar edən hüquqi şəxslərin tapşırığı, yaxud qaz təsərrüfatı müəssisəsinin yuxarı idarəsi üzrə əmrlə təyin edilir. Onlar bu Qaydaların tələblərinə uyğun imtahana verilmə rəhbər işçilərdən, yaxud mühəndis-texniki işçilərdən təyin edirlər.
- Bu Qaydaların 8.1 (e, ə, f, q) bəndində adları çəkilən qaz təhlükəli işləri, həm də istismar prosesində (birinci dəfə doldurulduqdan sonra) QDS, AQDS, QDM-də çənlərin və çən qurğularının mayeləşdirilmiş qazlarla doldurulması, habelə yaşayış evlərinin, ictimai təyinatlı və əhaliyə məişət xidməti müəssisələrinin daxili qaz avadanlığına texniki xidmət işləri — hər iş növü üçün təsdiq olunmuş təlimata uyğun tapşırıqsız aparıla bilər. 2
- 8.5. Qazlaşdırılan şəhərlərin, qəsəbələrin və kənd yaşayış məntəqələrinin qaz şəbəkələrinin istismara buraxılması və qazın verilməsi, təzyiqli 6 kq/sm² (0,6 MPa)-dan artıq olan qaz kəmərinə qazın verilməsi, yüksək və orta təzyiqli qaz kəmərinə «qaz altında» birləşdirmə üzrə işlər, QPM, QDS, AQDS, QDM-də qaynaq və qazla kəsmə təbiiq etməklə aparılan işlər, qaynaq və qazla kəsmə təbiiq etməklə orta və yüksək təzyiqli qaz kəmərlərində «qaz altında» aparılan təmir işləri, orta və yüksək təzyiqli qaz kəmərlərində istehlaqların qaz kəməridən açılması ilə əlaqədar qazın təzyiqinin azaldılması və yenidən qaldırılması, ümumilikdə müəssisəyə verilən qazın açılması və sonradan yenə verilməsi, QDS, AQDS, QDM-də çənlərin mayeləşdirilmiş qazla ilk dəfə doldurulması işləri — tapşırıq üzrə və qaz təsərrüfatı müəssisəsinin baş mühəndisi tərəfindən təsdiq edilmiş xüsusi plana uyğun, həmin işləri müəssisə öz qüvvəsi ilə aparıqda işə həmin müəssisənin baş mühəndisi tərəfindən təsdiq edilmiş xüsusi plana uyğun aparılır.
- 8.6. İş planında işlərin aparılmasının dəqiq ardıcılığı, işçilərin yerləşdirilməsi, mexanizmlər və vasitələrlə tələbat göstərilir, həmin işlərin maksimum təhlükəsiz aparılmasını təmin edən tədbirlər nəzərdə tutulur.
- İş planında həmçinin qaz təhlükəli hər bir işin aparılmasına cavabdeh olan şəxslər, ümumi rəhbərlik edən və işlərin yerinə yetirilməsi ardıcılığını təyin edən və bu işlərin əlaqələndirilməsinə cavabdeh olan şəxs də göstərilməlidir.
- 8.7. Plana uyğun olaraq hər qaz təhlükəli işin aparılmasına cavabdeh olan şəxsə ayrıca tapşırıq verilməli, həmin tapşırıqda işləri yerinə yetirən zaman əsas təhlükəsizlik tədbirləri və işin texnoloji ardıcılığı göstərilməlidir.
- 8.8. İş planına və tapşırıqda — işlərin aparılması yeri və işin xarakteri göstərilməklə icra cizgisinin surəti, yaxud onun əslə əlavə olunmalıdır. Qaz təhlükəli işlərə başlamazdan əvvəl onların aparılmasına cavabdeh olan şəxs icra cizgisinin, yaxud onun surətini işlərin aparılacağı yerdə obyektin faktiki yerləşməsinə uyğunluğunu yoxlamalıdır.
- 8.9. Qəza ilə əlaqədar işlər bilavasitə insanların həyatına, maddi nemətlərə dəyər biləcək təhlükə aradan qaldırılana qədər tapşırıqsız aparılır. Təhlükə aradan qaldırıldıqdan sonra qaz kəmərlərinin və çən avadanlıqlarının texniki saz vəziyyətdə gətirilməsi üzrə işlər tapşırıq (sərəncam) üzrə aparılmalıdır. 2
- 8.10. İşin aparılmasına lazımi hazırlıq görülməsi üçün tapşırıq (sərəncam) qabaqcadan verilməlidir. Tapşırıqda (sərəncamda), onun qüvvədə olması müddəti, işin başlanması və qurtarması vaxtı göstərilməlidir. Qaz təhlükəli işləri təyin olunmuş müddətdə başa çatdırmaq mümkün olmadıqda tapşırığın (sərəncamın) müddəti onu verən şəxs tərəfindən artırıla bilər. Tapşırıqlar (sərəncamlar) xüsusi jurnalda qeydə alınmalıdır.
- Cavabdeh şəxs tapşırığı (sərəncamı) aldıqda və işi qurtardıqdan sonra tapşırığı (sərəncamı) qayıtdıqda jurnalda imza etməlidir.
- Tapşırıqlar (sərəncamlar) ən azı bir il müddətində saxlanılmalıdır.
- 8.11. Tapşırıq (sərəncam) üzrə yerinə yetirilən qaz təhlükəli işlər bir gündən artıq müddətdə yerinə yetirilirsə, onların aparılmasına cavabdeh olan şəxs, işlərin gedişi barədə bu işlərin aparılmasına tapşırıq verən şəxs hər gün məlumat verməlidir.
- Əzamiyyətə gələn şəxslərə qaz təhlükəli işlərin aparılmasına dair tapşırıq (sərəncam) bütün əzamiyyət müddətinə verilməlidir. İşlərin icrasına nəzarəti onlara cavabdeh olan şəxs aparmalıdır.
- 8.12. Fəhlələrin şəxsi mühafizə vasitələri ilə təmin edilməsinə və həmin vasitələrin saz olmasına qaz təhlükəli işə rəhbərlik edən mühəndis-texniki işçi cavabdehdir, bu Qaydaların 8.2 bəndinə əsasən mühəndis-texniki işçilərin rəhbərliyi olmadan aparıla bilən işləri gördükdə isə — tapşırığı (sərəncamı) verən şəxs cavabdehdir.
- İşçilərin şəxsi mühafizə vasitələri ilə təmin olunması və bu vasitələrin sazlığı qaz təhlükəli işlərin görülməsini tapşırıq (sərəncam) verildikdə təyin edilir. İşlərin rəhbəri iş yerini elə hazırlamalıdır ki, lazım gəldikdə fəhlələrin təhlükəli zonadan dərhal çıxarılması təmin edilsin.
- 8.13. Qaz təhlükəli işlərə başlamazdan əvvəl onun aparılmasına cavabdeh şəxs bütün fəhlələrə iş zamanı təhlükəsizlik tədbirləri barədə təlimat verməlidir. Bundan sonra təlimat almış hər fəhlə tapşırığı (sərəncamı) imzalamaqlıdır.
- 8.14. Qaz təhlükəli işləri aparılan zaman bütün göstəriləri işin aparılmasına cavabdeh şəxs verməlidir. İşlərin aparılmasında iştirak edən başqa vəzifəli şəxslər və rəhbər işçilər fəhlələrə göstərişi ancaq bu işlərin aparılmasına cavabdeh olan şəxs vasitəsilə verə bilərlər.
- 8.15. Qaz təhlükəli işlər, bir qayda olaraq, gündüzlər aparılmalıdır. Qəzanın aradan qaldırılması üzrə işlər mühəndis-texniki işçinin bilavasitə rəhbərliyi ilə hər vaxt aparıla bilər. 2
- 8.16. Qaz təhlükəli işlərin yerinə yetirilməsində iştirak edən hər bir fəhlənin və o cümlədən də briqada rəhbərinin şlanqlı, yaxud izoleədici əleyhqazı olmalıdır. Süzğəclli əleyhqazdan istifadə etməyə icazə verilmir.
- 8.17. Şlanqlı əleyhqazın havagötürən borusu iş zamanı qaz olan yerdən külək vurulan tərəfdə yerləşdirilməlidir. Hava ventilyator vasitəsilə məcburi vurulmadıqda, şlanqlın uzunluğu 15 metrden artıq olmamalıdır. Şlanq sərt əyilməməli və hər hansı bir əşya ilə sıxılmamalıdır.
- 8.18. Xilasətmə kəmərlərinin kürək tərəfdə onların kəşidiyi yerdə ip bərkitmək üçün halqalı çiyin qayışları olmalıdır. Kəmərlər elə bərkidilməlidir ki, halqalar kürəkdən aşağı olmasın. Çiyin qayış olmadan kəmərlərdən istifadə etməyə icazə verilmir.
- 8.19. Əleyhqazlar, qoruyucu kəmərlər, kəmərin yaylı qarmaqları (karabinləri) və iplər dövrü olaraq sənəmləndirilməlidir (yoxlanılmalıdır).
- 8.20. Əleyhqazlar hər təhlükəli işə başlamazdan əvvəl hermetikliyə yoxlanılmalıdır. Geyilməsi əleyhqazın büzməli borusunun ucu əl ilə sıxılır, əgər belə vəziyyətdə nəfəs almaq mümkün deyilsə, demək əleyhqaz sazdır, əgər nəfəs almaq mümkün olarsa, demək maskadan və ya burundan hava keçir və həmin əleyhqazdan istifadə etmək olmaz.
- 8.21. Yaylı qarmaq üçün halqası olan xilasədiçi kəmərin aşağıda göstərilən qaydada sınaqdan keçirilir: hər iki toqqası bağlanmış sınaqdan keçirilən kəmərin halqasına 200 kq-ıq yük asılır, həmin yük 5 dəqiqə asılı saxlanılır. Yüki asdıqdan sonra kəmərdə heç bir zədələnmə izi olmamalıdır.
- 8.22. Kəmərin yaylı qarmaqlarını 200 kq yüklə sınaqdan keçirirlər. Yaylı qarmaq açığı cəftə ilə 5 dəqiqə yük altında saxlanılır. Yüki asdıqdan sonra yaylı qarmağın forması dəyişməməlidir. Açılan cəftə asanlıqla öz yerinə düşməlidir.
- 8.23. Xilasədiçi iplər 200 kq yüklə 15 dəqiqə müddətində sınımlır. İpin uzunluğu sınaqdan əvvəl və sonra ölçülür. Yüki açdıqda ümumiyyətlə ipdə və onun ayrı-ayrı hissələrində heç bir zədə olmamalıdır. Yüki açdıqdan sonra ipin qalan uzunluğu əvvəlki uzunluqdan 5%-dən artıq olmamalıdır.
- 8.24. Xilasətmə kəmərlərinin, kəmərin yaylı qarmaqlarının və xilasədiçi iplərin bu Qaydaların 8.21—8.23 bəndlərində göstərilmiş üsulla sınağı — bu məqsəd üçün xüsusi təyin edilən mühəndis-texniki işçi tərəfindən ilde iki dəfədən az olmayaraq aparılmalıdır. Sınaqların nəticəsi barədə akt tərtib olunmalıdır.
- Xilasətmə kəmərlərinin, onun yaylı qarmaqlarının və xilasədiçi ipin yararlılıq dərəcəsi, həmçinin bu vasitələrdən istifadə edən işçi tərəfindən işə başlamazdan əvvəl və hər dəfə istifadə etdikdən sonra nəzərdən keçirilməklə yoxlanılmalıdır.
- Bundan başqa, iplər işlərə cavabdeh rəhbər tərəfindən hər 10 gündən bir, həm də hər dəfə yağışlı, yaxud qarlı havada işlədildikdən sonra, usta tərəfindən işə — hər dəfə işləniləndən əvvəl nəzərdən keçirilib yoxlanılmalıdır. Hər bir kəmərin və ipin inventar nömrəsi olmalıdır.
- 8.25. Qaz olan yerlərdə işləyən zaman çiqilic yaranmasına imkan verməyən əlvan metaldan hazırlanmış çəkiç və gürc işlədilməlidir. Qara metaldan olan alətlərin və başqa vasitələrin işlək hissəsinə qalın qatla soldol, yaxud başqa texniki yağları çəkilməlidir. Qaz olan yerlərdə çiqilicim verə bilən elektrik burğusundan və başqa elektrik alətlərdən istifadə edilməsi qadağandır.
- 8.26. Quyularda, çənlərdə və başqa belə yerlərdə qaz təhlükəli işləri yerinə yetirən fəhlələr və mühəndis-texniki işçilər dəmir nali və mıxları olmayan ayaqqabılardan istifadə etməlidirlər, əks halda isə ayaqqabı üstündən qaloz geyməlidirlər.
- 8.27. Qaz təhlükəli işləri yerinə yetirərkən partlayışdan mühafizə işi qıyıldırması vasitələrindən istifadə edilməlidir. Şaxta tipli akkumulyator fənlərindən də istifadə etmək olar.
- 8.28. Quyularda, tunellərdə, kollektorlarda, texniki döşəmə altılıqlarında, QPM-də və QDS, AQDS, QDM-in ərazisində istismar olunan qaz kəmərlərində, onları şəbəkədən açmadan və hava ilə, yaxud təsirsiz qazla üfirdəndən qaynaq və qazla kəsmə işləri aparmaq olmaz. Qaz kəmərinin şəbəkədən açdıqda açıcı qurğuda tıxac qoyulmalıdır.
- 8.29. Üstü örtülmüş (bütünlükdə, yaxud müəyyən hissəsi) çalalarda, xəndəklərdə, qaz quyularında qaynaq (alov) təbiiq etmədən qaz təhlükəli işlər aparmaq olar. İstismar olunan qaz kəmərlərindəki belə qurğularda, ancaq örtükləri götürüldükdən sonra qaynaq və kəsmə işləri aparmaq olar.
- 8.30. Qaz kəmərləri çəkilmiş və qazdan istifadə edən aqreqatlar olan binalarda, həm də quyularda, kollektorlarda və s. qaynaq, yaxud qazla kəsmə işlərinə başlamazdan əvvəl havada qazın olması yoxlanılmalıdır. Havadakı qazın miqdarı qaz-hava qarışığının aşağı alşma həddininin 1/5-dən artıq olmamalıdır.

Sınaq üçün havadan nümunə — pis ventilyasiya olunan yerlərdən və qazın sıxığından asılı olaraq seçilən hündürlükdən götürülməlidir.

Qaynaq işlərinin aparıldığı bütün müddətlərdə binalar yaxşıca ventilyasiya olunmalıdır, quyular, yaxud kollektorlar isə 1 saatda havanı üç qat dəyişdirə bilən ventilyator, yaxud kompressor vasitəsilə hava vurmaqla ventilyasiya edilməlidir.

8.31. İstismar olunan qaz kəmərlərinə yeni qaz kəmərləri qoşulduqda və onların təmiri zamanı, qazla kəsmə və qaynaq işləri qazın təzyiqi 40—150 mm su sütunu (40—150 daPa) olduqda aparılmalıdır. Həmin təzyiqin olması işlərin aparıldığı bütün müddətlərdə yoxlanılmalıdır. Təzyiq 40 mm su sütunundan (40 daPa) aşağı düşdükdə və onun təzyiqi 150 mm su sütunundan (150 daPa) yuxarı olduqda kəsmə və qaynaq işləri dayandırılmalıdır.

İşlərin aparıldığı yerdə təzyiqlə nəzarət edilməsi üçün manometr qoyulmalıdır, yaxud qaz istehlaklarının ən yaxındakı (100 metrədən uzaq olmayan) giriş manometrindən istifadə edilməlidir.

8.32. İstismar olunan qaz kəmərlərinə yeni qaz kəmərlərinin qoşulması işləri aparılan zaman qazın təzyiqi açıcı qurğular, yaxud təzyiqli tənzimləyiciləri vasitəsilə aşağı salınmalıdır.

Aşağı salınmış təzyiqli qaz kəmərləri sahəsində qazın təzyiqinin artmasından qorunmaq üçün buradakı kondensat tutumlarından, hidrosürgülərdən istifadə edilməlidir, lazım olduqda isə (birləşdirilməyə başlamazdan əvvəl) açıcı qurğusu olan şam qoyulmalıdır. Şam vasitəsilə buraxılan qaz imkan daırsində yandırılmaldır.

8.33. İstismar olunan qaz kəmərinə yeni qaz kəmərinin birləşdirilməsi üsulu qaz təsərrüfatı müəssisəsi tərəfindən, yaxud onu əvəz edən təşkilat tərəfindən təyin edilməlidir.

8.34. «Qaz altında» qaz kəmərlərinə qol qoşulması Dövlət Neft Şirkəti orqanları tərəfindən təsdiq olunmuş bir tipli təlimata uyğun olaraq qaz təsərrüfatını istismar edən hüquqi şəxs və yaxud müəssisənin rəhbərliyi tərəfindən işlənin hazırlanmış xüsusi təlimatlar üzrə aparılmalıdır.

8.35. İstismar olunan qaz kəmərinə qol qoşmaq üçün yerinə yetirilmiş qaynaq tikşi qaz kəmərinə qazın işlək təzyiqli şəraitində sabunlamaqla, yaxud xüsusi cihaz vasitəsilə kipliyi yoxlanılmalıdır.

8.36. Qaz kəmərlərinin, armaturların və cihazların kipliyini alov vasitəsilə yoxlamaq olmaz.

8.37. Qaz təhlükəli işlər aparılan yerlərdə kənar adamlar olmamalıdır. Çalalar və quyularda iş aparıldıqda onlar hasara alınmalıdır. Çalaların ölçüləri iş aparmaq üçün və lazımı alətlərin, materialların və avadanlıqların yerləşdirilməsi üçün əlverişli olmalıdır. İş aparılan yerin yaxınlığında xəbərdar edici nişanlar asılmalı, yaxud qoyulmalıdır.

8.38. İstismar olunan qaz kəmərlərində qazla kəsmə, yaxud qaynaq işləri aparıldıqda və çuqun qaz kəmərlərinin genborularından (rastrubdan) qurğusunu əritdikdə güclü alov çıxmasının qarşısını almaq üçün qazın çıxdığı yerlər asbest ovuntulu, odadavamlı gil ilə suvaqlanmalıdır.

8.39. Qaz kəmərinin zədələnməsinə yərinə müvafiq olaraq samot (odadavamlı) gilli çuxa sarmaq və ya bandaj xomut qoymaq olar, bu halda bandajın yaxud sarğının vəziyyətinə nəzarət edilməlidir.

Bandajı, sarğısı və xomutu olan yeraltı qaz kəmərlərinin üstünü torpaqla örtmək qadağandır.

8.40. İstehlakçılara ayrılan qollarada və ayrı-ayrı binaların girişlərində qoyulan tıxacların çıxarılması, bu Qaydaların 7.21 bəndinə uyğun olaraq qaz kəmərlərini yoxladıqdan və sınaqdan keçirdikdən sonra, qazın buraxılması işlərinə rəhbərlik edən şəxsin göstərişi ilə aparıla bilər.

8.41. Qaz kəmərlərinin kipliyini, qaz avadanlıqlarının saz olmasını nəzərdən keçirməklə yoxlamadan və nəzarət sınağı aparmadan binaların qaz şəbəkəsinə qaz vermək olmaz.

8.42. Qaz kəmərlərinə qaz doldurulması və onların üfürülməsi bu Qaydaların 7.22 bəndinin tələblərinə riayət etməklə aparılmalıdır.

8.43. Əgər qaz şəbəkəsinin yoxlanılan və nəzarət sınağı aparılan hissəsi qazla dolmayıbsa, qazla doldurma işinə yenidən başlandıqda, bu hissə təkrar yoxlanılmalı və nəzarət sınağından keçirilməlidir.

8.44. Binaları, yaxud obyektin qaz avadanlıqlarını sökdükdə, onlara gələn qaz kəmərləri paylayıcı qaz kəmərlərinin çıxış yerindən kəsilməli və qaynaq edilməklə bağlanmalıdır. Yivli, boltlu tıxaclardan istifadə etmək və s. qadağandır.

Qaz kəmərlərinin kəsilməsi bu Qaydaların 7.22 bəndinin tələblərinə uyğun olaraq hava ilə, yaxud təsirsiz qazla üfürülməlidir. İstehsalat, kommunal və başqa binalarda istifadə olunmayan qaz kəmərləri sökülür.

8.45. Qaz dolmuş quyularda, kollektorlarda, binalarda və həmçinin binalardan kənarıdakı qazlı havada təmir işləri əleyhqazlarda və odlu vasitələrdən (qaynaq, qazla kəsmək) istifadə etmədən aparılmalıdır. İş aparılarkən qaz kəmərlərinin, yaxud aqreqatdan qazın qəflətmə sızması ehtimalı olan hallarda fəhlələr əleyhqazlarda işləməlidirlər. Qalan hallarda isə əleyhqazlar iş yerində istənilən vaxt istifadə edilmək üçün həmişə hazır vəziyyətdə olmalıdır. Quyularda, çalalarda, çənlərdə uzun müddət (1 saatdan artıq) işlədikdə, ventilyator, yaxud kompressor vasitəsi ilə oraya hava verilməlidir. 1 saat müddətində üç qatdan az olmayan miqdarda havanın dəyişdirilməsi təmin edilməlidir.

8.46. Açılmamış qaz kəmərlərində təmir işləri aparıldıqda, quyulara, tunellərə, kollektorlara eyni zamanda iki nəfərdən artıq adamın girməsinə icazə verilmir.

8.47. Daxilində yoxlama və təmir işləri aparıldıqda, qazanlar, yaxud qazla işləyən başqa aqreqatlar qaz kəmərlərinin tıxacları vasitəsilə açılmalıdır.

Qazanın, yaxud aqreqatın ocağında işləri bu Qaydaların 8.30 bəndinə uyğun olaraq, havasını dəyişdikdən və havada qazın olmamasını yoxladıqdan sonra aparmaq olar.

Ocaqda, yaxud aqreqatda işləyən zaman onlar ümumi tüstü bacasından açılmalı, orada olan bütün qapılar, qapaqlar, partlayış klapanları açıq olmalıdır. Lazımı hallarda qazanın, yaxud aqreqatın ocağına ventilyatorla təmiz hava verilməlidir.

8.48. Mayeləşdirilmiş qaz çənlərinin içərisinin nəzərdən keçirilməsi və təmiri bu Qaydaların 7.99 bəndinin tələblərinə uyğun olaraq aparılır.

8.49. Hər hansı təzyiqli daxili qaz kəmərlərində flyansların, yivli birləşmələrin və armaturun sökülməsi — qaz kəmərinin açılması və tıxaclarının sökülməsi üçün xüsusi cihazla aparılmalıdır.

Diametri 50 mm-ə qədər olan qaz kəmərlərində bina daxili qaz avadanlıqları kranlarının yağlanmasını, lazımı ehtiyat tədbirlərini görməklə qazın təzyiqi 300 mm su sütunu (300 daPa)-dan artıq olmadıqda aparmaq olar.

Orta və yüksək təzyiqli yeraltı və yerüstü qaz kəmərlərindəki kondensat tutumlarının yivli birləşmələrinin sökülməsi işlərini qazın təzyiqi 1 kqç/sm² (0,1 MPa)-dan artıq olmadıqda aparmağa yol verilir.

8.50. Qaz kəmərlərində quraşdırılmış avadanlıqın (armaturun, süzgeçlərin, sayğacların və s.) dəyişdirilməsi və sökülməsi qaz kəmərinin açılmış hissəsində aparılmalıdır. Açılmış hissənin sərhədlərində, açıcı qurğudan sonra tıxaclar qoyulmalıdır.

8.51. Qaz kəmərlərində qoyulan tıxaclar onlardakı maksimal təzyiqlə uyğun olmalıdırlar. Onların flyansdan kənara çıxan quyruqları olmalıdır. Tıxacların quyruqcuqlarında qaz kəmərinin təzyiqini və diametrini göstərən damğa olmalıdır.

8.52. Fəhlələrin ayaqlıq bəndi olmayan quyulara, həmçinin çalalara və çənlərə düşməsi üçün lazımı uzunluqda və quyunun, çalanın kənarına və ya çənin qapağına bərkitmək üçün qarmaqlı dəmir nərdivan olmalıdır.

8.53. Quyularda, dərin çalalarda (dərinliyi 2 metrədən artıq olan), aqreqatlarda, çənlərdə işləmək üçün fəhlələr xilasətmə kəməri bağlanmalıdır. Yuxarıda — yerin üstündə, küləkütan tərəfdə ən azı iki fəhlə olmalı, onlar quyuda, yaxud ona müvafiq tikililərdə işləyən fəhlələrin xilasətmə kəmərlərinə bənd olunmuş kəndirin uclarından tutmalı və aşağıda işləyən fəhlələrə, şlanqlı əleyhqazların havagötürən borularına fasiləsiz nəzarət etməli, iş yerinə kənar adamları buraxmamalıdırlar.

8.54. Zədələnmiş yeraltı qaz kəmərlərində torpaq işləri aparıldıqda, qaz kəmərlərindən çıxan qazın alışmasına qarşı lazımı tədbirlər görülməlidir. Əgər qaz kəmərinin üstünü qazıb açan zaman fəhlələrin zəhərlənməsi, yaxud boğulması təhlükəsi varsa, onları əleyhqazlarda işləməlidirlər.

Orta və yüksək təzyiqli zədələnmiş qaz kəmərlərində qazma işləri aparılan zaman onlara qaz verilməsini kəsmək lazımdır. Qazın kəsilməsi mümkün olmadıqda, qazın təzyiqli istehlakçıların fasiləsiz işləməsinə təmin edə bilən minimum kəmiyyətdə qədar aşağı salınmalıdır.

8.55. Qaz kəmərlərində buz, qətran, naftalın və başqa tutumları metal işgərlə, əridicilər tökməklə, yaxud buxarla təmizlənməsi işləri, qaz kəmərlərində qazın təzyiqi 500 mm su sütunundan (500 daPa) artıq olmadıqda aparıla bilər. Binaların içərisindəki qaz kəmərlərinin qızdırılması üçün açıq alovdan istifadə etmək olmaz.

Süni qaz kəmərlərindəki tutumların qaz kəməri açıldıqdan sonra təmizlənməlidir. Binalardakı qaz kəmərləri qızdırıldıqda zaman açıq alovdan istifadə etmək olmaz.

8.56. Qaz kəmərlərində tutumların təmizlənməsi işlərini aparılan zaman qaz kəmərlərindən qazın çıxmasını maksimum azaldan tədbirlər görülməlidir. İşlər əleyhqazlarda aparılmalıdır. Binaların içərisində tutumların aradan qaldırılması işləri aparıldıqda, onların havası da dəyişdirilməlidir.

8.57. Qaz kəmərlərini təmizləyən zaman bu qaz kəmərlərindən təmin olunan bütün istehlakçılar, işlər görülüb qurtarana qədər qaz qurğularının açılması tələb olunduğu barədə xəbərdar edilməlidir.

8.58. Qaz kəmərlərindəki tıxaclar aradan qaldırmaq üçün sökülən yivli və flyans birləşmələri təzədən bağlandıqdan sonra sabunlu emulsiya ilə, yaxud xüsusi cihazla yoxlanılmalıdır.

8.59. İstismar olunan QPM avadanlıqlarında və qaz kəmərlərində, həmçinin qaz dolmuş binalarda təmir işləri aparılan zaman binaların içərisində işləyən fəhlələrə nəzarət etmək üçün binaların bayır tərəfində fəhlə dayanmalıdır. Həmin fəhlə yaxınlıqda alov mənbəyinin olmamasına da nəzarət etməlidir.

8.60. Qaz kəmərlərindən kondensat çıxaran zaman *tüttün* çəkmək və iş yerinin yaxınlığında kənar adamların olması qadağandır.

Kondensat xüsusi tutumlara boşaldılmalı və bu məqsəd üçün ayrılmış xüsusi yerlərə aparılmalıdır.

8.61. Yüksək və orta təzyiqli qaz kəmərlərində flyansları, kiplikləri, yivli birləşmələri sıxdıqda, təzyiqli mümkün qədər aşağıya salınmalıdır.

8.62. Başqa qaz kəmərinə qoşmaq üçün istismar olunan qaz kəmərlərində qaz kəsiciyi ilə «pəncərə» açmaqdan əvvəl birinci tıxacla bağlanmalıdır. Əgər «pəncərə» kəsən zaman kəsicinin, yaxud çıxan qazın alovu sönməsinə, qaz kəmərlərində kəsilməsi heç bir ilə tutulmalıdır. Ancaq çalanın havasını dəyişdikdən sonra isə təzədən başlamaq olar. «Pəncərə» kəsildikdən və kəsici söndürüldükdən sonra tıxac çıxarılır, birləşdirilən qaz kəməri qazla üfürülür, bundan sonra onu istismar olunan qaz kəmərinə qaynaq etmək olar.

8.63. Qaza vəziyyətinin məhdudlaşdırmaq və aradan qaldırmaq üçün qaz təsərrüfatlarında istirahət, səvmə, iş günü hesab ediləyən bayram günləri və ümumxalq hüzn günü də daxil olmaqla gecə-gündüz işləyən qaza-dispetçer xidməti (QDX) təşkil edilir. Nəzərdə QDX yaradılacaq qaz təsərrüfatının həcm normativləri, habelə yaradılan QDX və onların fillatlarını müvafiq ştatı və maddi-texniki təminatı, habelə texniki və operativ-istismar sənədləri ilə təmin edilməsi normaları Dövlət Neft Şirkəti tərəfindən işlənin hazırlanır. [27]

8.64. Qaz təchizatı sistemini öz qaz xidməti vasitəsilə istismar edən idarələrin müəssisələrində və s. təşkilatların qaz təchizatı sistemlərində qaza işləri bu xidmətin qüvvə və vasitələri ilə yerinə yetirilir. Özünün qaz xidməti olan müəssisənin sifarişçi ilə qaz təsərrüfatı müəssisəsinin QDX, qaza sahələrini şəhərin (rayonun, qəsəbənin) qaz təchizatı sistemindən açmaqla qazanın məhdudlaşdırılması işlərində iştirak edir. QDX belə müəssisələrə metodik kömək göstərməli və qaza işlərinin yerinə yetirilməsinə nəzarət etməlidir.

8.65. QDX, AQDS və QDM-də qaza işləri bu müəssisələrin işçiləri tərəfindən yerinə yetirilir. QDS, AQDS və QDM-də qaza işlərinin aparılmasında QDX-nin iştirakı həmin müəssisələrdə, qaz təsərrüfatı müəssisəsi ilə razılaşdırılmış «Qazaların qarşısını alınması və məhdudlaşdırılması planı» ilə təyin edilir.

8.66. Qaza vəziyyətinin qarşısını alınması, məhdudlaşdırılması və aradan qaldırılması üzrə QDX-nin fəaliyyəti «Qazaların qarşısını alınması və məhdudlaşdırılması planı» və «Müxtəlif idarələrin xidmətlərini qarşılıqlı əlaqədə işləməsi planı» ilə təyin edilməlidir (yanğından mühafizə və yanğın nəzarəti, təcili yardım, polis, yeraltı mühəndis kommunikasiyalarını istismar edən təşkilatlar), həmin planlar

hər bir QDX üçün yerli şəraitə nəzər alınmaqla, Dövlət Neft Şirkəti orqanlarının təklif etdikləri birtipli planlar əsasında işlənin hazırlanmalıdır. [28]

8.67. QDX-ə daxil olan bütün məlumatlar və istismar xidmətlərinə daxil olan bütün sifarişlər dərhal xüsusi qeydiyyat kitablarında qeydiyyata alınmalıdır. Bunlarda məlumatın (sifarişin) daxil olması vaxtı, qaza briqadasının gəlməsi və qaza yerinə gəlməsi vaxtı, zədənin xarakteri və yerinə yetirilən işlər göstərilir.

8.68. Binada qazın sızması barədə məlumat (sifariş) alındıqda QDX-nin dispetçeri xəbər verənə qəzanın və bədbəxt hadisələrin qarşısını almaq üçün lazımı tədbirlər görülməsi *qaz qurğularının* açılması, binanın havasını dəyişdirilməsi, açıq oddan istifadə edilməsinin qadağan olunması və s.) barədə təlimat verilməlidir.

8.69. Qaza barədə sifarişlərin yerinə yetirilməsi üzrə işlərin təşkilinin əsasına QDX briqadasının (kənd yerlərində isə istismar işçilərinin) qaza obyektinə mümkün qədər qısa — QDX haqqında Əsasnamə ilə müəyyən olunmuş müddətdə gəlməsi tələbi qoyulmalıdır.

Partlayış, yanğın, binalara qaz dolması barədə bütün sifarişlər zamanı qaza briqadaların qaza yerinə 5 dəqiqə müddətində çıxmalıdır.

Qaza briqadası qaza yerinə lazımı alətlərlə və inventarlarla təchiz olunmuş maşınlarla getməlidirlər. Yeraltı qaz kəmərlərində qezaların qarşısını almaq üçün gedərkən qaza briqadalarının yuxarıda göstərilənlərdən başqa, lazımı texniki icra sənədləri (qaz kəmərlərinin yerləşməsi planı, qaynaq birləşmələrinin sxemi) olmalıdır.

8.70. QDX qezaların, yaxud qaza vəziyyətlərinin aradan qaldırılması üzrə işləri, ancaq partlayışlar, yanğınlər və zəhərlənmələr təhlükəsinin qarşısını alan bütün tədbirləri gördükdən sonra istismar xidmətlərinə verə bilər.

9. Xüsusi təbii və iqlim şəraitlərində qaz təchizatı sistemlərinin tikintisi və istismarı zamanı əlavə tələblər

İşlənilən ərazilər

Qaz kəmərlərinin tikintisi

9.1. İşlənilən ərazilərdə qaz kəmərlərinin tikintisi ancaq ərazilər işlənilərkən, yer səthinin sürüşməsi şəraitində qaz kəmərlərinin etibarlı işləməsinə təmin edən xüsusi tədbirlər daxil edilmiş layihələr üzrə aparıla bilər.

9.2. Qəsəbələrarası trassanı və paylayıcı qaz kəmərlərini çəkərkən dağ-mədən istehsalı işlərinin təsiri hüduqları hündürlük göstəricisi və trassanın piketajı ilə əlaqələndirilən daimi işarələrə müəyyən edilməlidir.

9.3. İşlənilən ərazilərdə yeraltı qaz kəmərlərinin çəkilməsi zamanı uzunluğu 10 metrədən az olmayan borulardan istifadə edilməsi məsləhət görülür.

9.4. Qaynaq olunan boruların ucları arasındakı normadan artıq aralıqları və ya ucları uyğun gəlməyən boruları qızdırmaqla, dartmaqla, yaxud sıyməklə düzəltmək olmaz. Həmin nöqsanları uzunluğu 400 mm-dən az olmayan əlavə borular (makaralar) qaynaq etməklə aradan qaldırmaq lazımdır.

9.5. Borular, bir qayda olaraq, elektrik qüvvə qaynağı üsulu ilə birləşdirilməlidir.

Şərti keçidi 50 mm və artıq diametrə malik olan hər cür təzyiqli yeraltı qaz kəmərlərində qaynaq birləşmələri 100 faiz fiziki nəzarət üsulları ilə yoxlanılmalıdır.

Yeraltı və daxili qaz kəmərləri üçün qaynaq birləşmələrinin nəzarət normaları adı şəraitdə çəkilən qaz kəmərləri üçün olduğu kimi götürülür.

9.6. Qaz kəməri qalınlığı ən az 200 mm olan azsıxlıma qabiliyyətli torpaq əsas üzərinə qoyulmalı və həmin torpaqla ən az 800 mm qalınlıqda qatla örtülməlidir.

9.7. İşlənilmə aparılan sahələrdə qaz kəməri çəkilərkən, xəndəyin tamamilə azsıxlımlı torpaqla örtülməsi nəzərdə tutulmalıdır. Qalan hallarda isə qaz kəmərinin mütəhərrikiyyətinin artırılması kompensator qoymaqla, yaxud istismar zamanı kəsməklə nəzərdə tutulmalıdır.

9.8. Paylayıcı küçə qaz kəmərlərində mühafizə tədbirləri görülmüşsə, qaz kəmərlərinin həyət və məhəllədaxili qaza sahələrində (uzunluğu 20—30 metrə qədər olan) qaynaq birləşmələrinin şüaləndirmə ilə yoxlanılmasından başqa, digər mühafizə tədbirləri görülməsi tələb olunmur.

9.9. Kompensatorlar (P-şəkilli, yaxud rezin-kordlu) müşahidə üçün əlverişli olan qurğularda, yaxud xüsusi taxcalarda qoyulmalıdır. Mayeləşdirilmiş qazlar verən qaz kəmərlərində rezin-kord kompensatorlar təbiiq etmək olmaz.

9.10. Yer səthinin deformasiyası prosesi qurtardıqdan sonra kompensatorlar düz əlavələrlə əvəz olunmalı, quyular (taxcalar) isə torpaqla doldurulmalıdır.

- 9.11. Qaz kəmərləri yeraltı kommunikasiyalarla kəşidkləri yerlərdə (qaz kəməri birləşmələri ilə kəşinə yerinin üstündə) nəzarət boruları qoyulmalıdır.
- 9.12. Boru torpaqda yerini dəyişə bilsin deyil, elektrik potensialını ölçmək üçün elektrik naqillərinin qaz kəməri borusuna birləşdirilməsi elastik olmalıdır. 9.13. Yeraltı qaz kəmərləri başqa kommunikasiyalarla kəşinə yerlərdə torpağın yerli sıxılması nəzərdə tutulmalıdır. Qaynaq birləşmələri kəşinə yerindən ən azı 2 m məsafədə olmalıdır.
- 9.14. Daxili qaz kəmərləri binaların deformasiya olunan birləşmələri ilə kəşilməməlidir.
- 9.15. Qurulmuş qaz verilən yeraltı qaz kəmərlərinin boruların mexaniki zədələnmədən qorunan hallarda (yer altından keçməyən yerlərdə və s.) minimal dərinliyə basdırıla bilər.
- 9.16. İşlənilən ərazilərdəki rayonlarda qaz kəmərlərini istismar edən qaz təsərrüfatında vəzifəsi aşağıdakılardan ibarət xüsusi mühafizə xidməti olmalıdır:
qaz kəmərlərinin mühafizə olunmasına dair təşkilati-texniki məsələlərin həlli;
mədən müəssisəsindən alınmış qaz kəmərlərinin altında aparılan mədən işləri planlarının surətlərinin arşdırılması;
yer səthinin deformasiyasına nəzarət barədə markseyder xidməti tərəfindən təqdim olunmuş məlumatların toplanması və dağ-mədən müəssisəsi ilə birlikdə qaz kəmərlərinin işlədilməsi qrafiklərinin tərtib edilməsi;
- markseyder xidmətləri və layihə təşkilatları ilə birlikdə, istismar olunan qaz kəmərlərini mədən işlərinin mənfii təsirindən mühafizə etmək üzrə və həmçinin yaşayış binalarına, sənayə və kommunal obyektlərin yeraltı kommunikasiyalarına qazın daxil olmasının qarşısını almaq üzrə tədbirlərin işlənilməsi hazırlanması;
- qaz kəmərlərinin tikintisi və istismar dövründə texniki şərtlərin gözlənilməsinə nəzarət etmək.
- 9.17. Qaz kəmərlərinin mühafizəsi üçün aşağıdakı tədbirlər həyata keçirilir:
bu Qaydalarda 9.9 bəndinin tələblərinə uyğun olaraq kompensatorların qoyulması;
qaz kəmərlərinin kəsilməsi;
sonra əsaslı materialla (torpaqla) örtmək üçün qaz kəmərlərinin üstünün açılması.
- 9.18. Qəflətlən tökülən plastlarda işləyərək, yer səthindəki nəzərə çarpan çuxurlu yerlərdə qaz kəmərləri xüsusi kompensatorlarla mühafizə olunur.
- 9.19. Qaz kəmərlərinin işlənilən sahələrinə, onun üzərindəki qurğulara, qazla işləyən obyektlərə və bitişik kommunikasiyalara qaz kəmərlərini istismar edən təşkilatlar texniki xidməti gücləndirməlidir.
- 9.20. Yeraltı qaz kəmərlərində, bir qayda olaraq, polad armatur quraşdırılmalıdır. Rezin-kord kompensatorlarla birlikdə quraşdırıldıqda çuqun armatura da qoymaq olar.
- 9.21. Seysmik rayonlarda (seysmiklik 6 baldan artıq olduqda) qaz quyuları tikən zaman dəmir-beton quyuların özünlünün və kərpic divarlı quyuların monolit dəmir-beton özünlünün plitələri qalınlığı 100 mm olan qum yastıq üzərində qoyulmalıdır.
- Quyuların divarları ilə kəşinə yerlərdə qaz kəmərləri onların diametrindən 10—15 sm artıq diametrlə qutulara (qılafa) yerləşdirilməlidir.
- Qutular elastik materialla, yaxud mastika ilə doldurulmalıdır.
- Qaz kəməri quyuda sürüşkən dayaqlara söykənməlidir.
- 9.22. Qabaran torpaqlarda, quraşdırılan qaz quyuları ancaq yığma dəmir-betondan, yaxud monolit olmalıdır.
- 9.23. Quyuların xarici divarlarının səthləri hamar olmalı, malalanmalı və üzəri sementlə bərkidilməlidir.
- 9.24. Divar ilə donmuş torpaq arasındakı işi azaltmaq məqsədi ilə quyunun xarici divarı qatran materialı ilə örtülməli, yaxud boşluq çınqıl və ya qum-çınqılla doldurulmalıdır. Quyu örtüyünün üstü bütün hallarda, qum-çınqıl, yaxud qabarmayan torpaqla örtülməlidir. Quyunun örtüyünün üstünə eni 0,5 metrədən az olmayan ərazidə asfalt çəkilməlidir.
- 9.25. Çöküntülü makroməsəlmi torpaqlarda tikinti aparılan zaman quyunun özünlü altındakı torpaq bərkidilməlidir.
- 9.26. Quyunun perimetri üzrə 0,5 metr enində asfalt örtük olmalıdır.
- 9.27. Qaz kəmərləri quyunun divarından keçdikdə böyük aralıq nəzərdə tutulmalıdır (10—15 sm) və o da elastik materialla (xüsusi mastika ilə, yağ ilə hopdurulmuş iplə və s.) doldurulmalıdır.

Əlavələr dərc olunmur

1. Əgər polad armatur qaz kəmərinə qaynaq vasitəsilə birləşdirilsə, kompensatorun qoyulması vacib deyil. Quraşdırılan kompensatorun sayı və onların konstruksiyaları (tipi) layihələşdirici təşkilat tərəfindən təyin edilir.
2. Mayeləşdirilmiş qaz kəmərlərində quraşdırılan armaturları yerləşdirmək üçün quyuların dərinliyi 1 metrədən artıq olmamalıdır.
3. İstismara qəbul olunmuş qaz kəmərlərində halqaların, yaxud dairəvi tirlərin qaynaq edilməsinə ancaq qaz kəməri istismar edən təşkilat apara bilər.
1. Mühafizə zonası QDS-ə bitişik sahədir. O, QDS-dən QDS-ə aid olmayan binaları və tikintiləri təhlükəsiz məsafəyə ayırır.
2. Mühafizə zonasında yerləşən bostanlarda və bağçalarda heç bir tikinti tikmək olmaz.
3. QDS-i meşəli yerlərdə yerləşdirildikdə, çənlərdən inəyərpaqlı ağaclar qədər məsafə ən azı 50 metrədən, yarpaqlı ağaclar qədər məsafə isə 20 metrədən az olmamalıdır.
4. Çəndə ən azı iki qoruyucu-buraxıcı klapın quraşdırılmalıdır. Onlardan qabaqda iki klapandan birini açmağa imkan verən üçhərəkətli xüsusi kran quraşdırılmalıdır.
5. Mayeləşdirilmiş qazların boşaltma-doldurma qurğularını şlanqların statik elektrikdən qorunmasına olan tələblərə ancaq dəmir yolu çənləri və avtomobil çənlərini doldurub-boşaldan şlanqlara aiddir.
6. Qaz saxlamaq üçün çən kimi istifadə olunan avtosistemlərdən balonları doldurduqda, avtosistem ilə QDM-ə aid olmayan bina və tikintilərin arasındakı məsafə 80 metrədən, doldurma rampalarında qədər olan məsafə isə 15 metrədən az olmamalıdır.
7. Qazla təchiz olunan müəssisələrdə əlavə quraşdırılmış, yenidən quraşdırılmış, yaxud əsaslı təmir olunmuş aqreqatların qəbul edilməsində Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyi nümayəndəsinin iştirakı vacib deyil.
8. Əgər azaşıqlı yeraltı qaz kəmərinə açıcı qurğu kimi hidrosürgüti quraşdırılmışsa, belə qaz kəmərlərinin nəzarət üçün tükürülx yoxlanması 400 mm su sütunu (400 daPa) təzyiqlə altında aparıla bilər. Bu halda təzyiqlin aşağı düşməsi 10 daşıqlı müddətdə 5 mm su sütunundan (5 daPa) artıq olmamalıdır.
9. Sualtı qaz kəmərlərinin təmiri və zədələrin aradan qaldırılması xüsusi işlənilən təlimatlar üzrə aparılmalıdır.
10. Nəzarət boruları olan yerlərdə yoxlama quyuları qazılmamaq olar. Belə yerlərdə qaz kəmərləri kipliyinin yoxlanılması ancaq nəzarət borucuqları vasitəsilə aparılır.
11. Qaz kəmərləri kipliyin yoxlanılması bu Qaydalarda 7.59—7.63 yarımbəndlərinin tələblərinə uyğun olaraq onların kipliyini sınaqla da aparmaq olar.
12. Qaz təsərrüfatı və sifarişçi ilə razılaşdırılmaqla, möhkəmliyi sınaq onların nümayəndələrinin iştirakı olmadan da aparıla bilər.
13. Çənlərin hava ilə kipliyi sınaqması, hidravlik sınaqdan və onların daxili yoxladığıdan sonra aparılır.
14. Çənin daxili yoxlanılmasına və ya təmir edilməsinə cavabdeh olan mühəndis-texniki işçi təmir olunan çən texnoloji qaz kəmərləri ilə əlaqələndirən tıxaclarının qoyulmasını şəxsən yoxlamalıdır.
15. Mayeləşdirilmiş qaz çənləri və balonlarında mayeləşdirilmiş qazın təsiri ilə çən (balon) metalının korroziyası məhsulundan ibarət olan çöküntülər pirofor xassəyə (hava ilə təmasda olarkən alışma qabiliyyətinə) malik ola bilər. Pirofor birləşmələri qara tozşəkilli dəmir sulfidindən ibarət quruma oxşar, məsaməli məhsuldu, istilikkeçirmə qabiliyyəti aşağıdır.
16. Bu bəndin tələbləri karusel tərtibatları və doldurucu rampaları olan tərəzi qurğularına da aiddir.
17. «Qəfəs» tipli maşınlarda balonları qoruyucu qapaqlar olmadan da daşımağa icazə verilir.
18. Minik maşınlarında təkcə bir balon apararkən onu zərbdən və yerdəyişmədən qoruyan qurğu (vasitə) tərtib edilməlidir. Balonları avtomatlaşdırılan qapağı aşağı olmaqla düşürməyə icazə verilmir.
19. Binanın havasında qazın qorxulu konsentrasiyası — qazın alışmasının aşağı həddininin 1/5 hissəsinə bərabər olan konsentrasiya hesab edilir.
20. Yaşayış binalarının ictimai təyinatlı və əhaliyə məişət xidməti müəssisələrinin, sənayə müəssisələrinin qaz avadanlıqlarında texniki xidmət və cari təmir üzrə işlər və mayeləşdirilmiş qazların fərdi balon qurğularının istismara verilməsi (qazın açılması) bir fəhlə tərəfindən aparıla bilər.
21. Yeraltı qaz kəmərlərinin trasasının və orada quraşdırılmış mexanizmlərin yoxlanılması, quyularda və zirzəmilərdə qazın olmasının yoxlanılması tapşırıqsız aparılır.
22. İstismar olunan qaz qurğularının və daxili qaz avadanlıqlarının (8.1 «b» bəndi) təmiri ilə əlaqədar işlər aparılan zaman, qazın çıxması ehtimalı ola bilirsə, həmin işlər tapşırıq əsasında aparılmalıdır.
23. Əgər qəza yerinə gələn qəza xidməti tərəfindən qəza tamamilə (axıradək) aradan qaldırılırsa, tapşırıqlı tərtib olunması tələb olunmur.
24. Şimal iqlim zonalarında yerləşən şəhərlərdə qaz təhlükəli işlər gecə vaxtları da aparıla bilər.
25. Təzyiqli 150 mm su sütunundan (50 daPa) artıq olan şəhər qaz kəmərlərində təzyiqlin aşağı salınması mümkün olmadıqda, işlərin təhlükəsiz yerinə yetirilməsini təmin edən xüsusi avadanlıqla işlətməklə qazın təzyiqlini aşağı salmadan birləşdirmə (kəsmə) işləri aparmaq olar.

1 nömrəli Əlavə

Yeraltı qaz kəmərlərindən sənayə müəssisələrinin ərazisindəki binalara və tikintilərə qədər olan ən az məsafə (planda)

Qaz kəmərinə qazın təzyiqlə kəşilməsi	Yeraltı şəbəkələrdən (qədər) olan ən az məsafə (metrlə)								
	binaların və tikintilərin özünlünə qədər	boru kəmərləri, kontakt və rabitə şəbəkələrinin, dayaqlarının, ərazilərinin hasarlanması	1520 mm enli dəmir yolu xəttindən oxundan xəndəyin dərindən az olmamaq şərti ilə bəndin və çuxurun əyünə qədər	tramvay xəttinin oxuna qədər	avtomobil yolları		gərginlik elektrik hava xətləri dayaqlarının özünlünə qədər		
					yolqırağı daşı qədər	yolqırağı qanovun bayır kənarına, yaxud bəndin aşağı hissəsinə qədər	1 kv-a və xarici işi xətlərinə qədər	1-dən 35 kv-a qədər	35 kv-dan artıq
Alçaq təzyiqli (0,05-ə qədər)	2	1	3,8	2,8	1,5	1	1	5	10
Orta təzyiqli (3-ə qədər)	4	1	4,8	2,8	1,5	1	1	5	10
Yüksək təzyiqli:									
(3-dən 6-ya qədər)	7	1	7,8	3,8	2,5	1	1	5	10
(6-dən 12-ya qədər)	10	1	10,8	3,8	2,5	1	1	5	10

Qeyd: Qaz kəmərlərindən ağacların gövdəsinə qədər olan məsafə 1,5 metrə bərabər götürülməlidir. Kolluğa qədər olan məsafə normalaşdırılmışdır.

2 nömrəli Əlavə

Yeraltı qaz kəmərlərindən binalara və tikintilərə qədər olan məsafə (planda)

Qaz kəmərinə qazın təzyiqlə kəşilməsi	Yeraltı qaz kəmərlərindən horizontal üzrə binalara və tikintilərə qədər olan məsafə (metr)								
	binaların və tikintilərin özünlünə, yוליüstü körpülərə və tunellərə qədər	kontakt şəbəkələrinin və rabitə dayaqlarının hasarlarına qədər	qırağ yoldan		küçənin, yolun qırağ daşına qədər	yolqırağı qanovun bayır kənarına, yaxud bəndin aşağı hissəsinə qədər (küçənin, yolun)	gərginlik elektrik hava xətləri dayaqlarının özünlünə qədər		
1520 mm enli dəmir yolu xəttinin oxuna qədər, lakin xəndəyin dərindən az olmamaq şərti ilə bəndin aşağısına qədər			tramvay xəttinin oxuna qədər	1 kv-a və xarici işi xətlərinə qədər			1- kv-dan artıq 35 kv-a qədər	110 kv və artıq	
Alçaq təzyiqli (0,05-ə qədər)	2	1	3,8	2,8	1,5	1	1	5	10
Orta təzyiqli (0,05-dən 3-ə qədər)	4	1	4,8	2,8	1,5	1	1	5	10
Yüksək təzyiqli:									
(3-dən 6-ya qədər)	7	1	7,8	3,8	2,5	2	1	5	10
(6-dən 12-ya qədər)	10	1	10,8	3,8	2,5	2	1	5	10

Qeyd: Boru kaməri şəbəkələri binaların və tikintilərin özünlərinin aşağı hissəsindən 0,4 metrədən artıq məsafədən aşağı yerləşdirildikdə, bu cədvəldə göstərilən rəqəmləri TN və Q-nin torpaq qurğularının

tikilməsi və qəbulu üzrə, həmçinin su kəmərlərinin, kanalizasiya və istilik şəbəkələrinin layihələşdirilməsi üzrə fəsilələrinin tələblərinə müvafiq surətdə tərkibinin sulaşdırma dərəcəsinə görə müxtəlif torpaqlardakı çala divarlarının yol verilən mailliyindən asılı olaraq artırmaq lazımdır.

3 nömrəli Əlavə

Müxtəlif təzyiqli yeraltı qaz kəmərlərinin başqa yeraltı tikintilərlə kəsişdikdə vertikal üzrə (işiqda) məsafələri «L»

	L, m
Su kəməri, kanalizasiya, su axıdıcısı, telefon kanalizasiyası və s.	0,15
İstilik şəbəkəsi kanalı	0,20
Elektrik kabeli, zirehli rabitə kabeli	0,50
Gərginliyi 110—220 kV olan yağı doldurulmuş kabel	1,0

Qeyd: Kabellər qurğularda (futlyarda) çəkildikdə, qaz kəməri ilə (yağı doldurulmayan) elektrik kabeli, yaxud zirehli rabitə kabeli (telefon və s.) arasındakı məsafələri azaltmaq olar. Elektrik kabellərini çəkildikdə qaz kəməri ilə futlyarı divarı arasındakı məsafə (işiqda) 0,25 metrədən, zirehli rabitə kabelləri üçün isə 0,15 metrədən az olmamalıdır. Futlyarın ucları, kəsişən qaz kəmərinin divarlarından hər iki tərəfə 1 metr kənara çıxmalıdır.

4 nömrəli Əlavə

Yeraltı mühəndis şəbəkələri arasındakı məsafə (planda)

Qaz kəmərinin qazın təzyiqli kəmərinin qədarı	su kəmərinə qədar	kanalizasiyaya (məişət kəmərlərinə) qədar	drenajlar və yağış kanalizasiyasına qədar	Horizontal üzrə məsafə (işiqda), (metr)				gərginlikli güc kabelləri		rabitə kabellərinə	istilik şəbəkələrinə	ümumi kollektorlara
				təzyiqli qaz kəmərlərinə qədar				35 kV-dək	35—110 kV			
				alçaq təzyiqli (0,05 kqk/sm ² -dək)	orta təzyiqli (0,05—3 kqk/sm ²)	yüksək təzyiqli						
Alçaq təzyiqli (0,05-ə qədər)	1	1	1	0,5	0,5	3—6 kqk/sm ²	6—12 kqk/sm ²	1	1	1	2	2
Orta təzyiqli (0,05-dən 3-ə qədər)	1	1,5	1,5	0,5	0,5	0,5	0,5	1	1	1	2	2
Yüksək təzyiqli:												
(3-dən 6-ya qədər)	1,5	2	2	0,5	0,5	0,5	0,5	1	1	1	2	4
(6-dən 12-ya qədər)	2	5	5	0,5	0,5	0,5	0,5	2	2	2	4	4

Qeyd:

- Bir xəndəkdə paralel olaraq iki və daha artıq qaz kəməri çəkildikdə, onların arasındakı məsafə (işiqda), diametri 300 mm-ə qədər olan borular üçün 0,4 metrədən, diametri 300 mm-dən artıq borular üçün isə 0,5 metrədən az olmamalıdır.
- Zirehli rabitə kabellərindən qaz kəmərlərinə qədər olan məsafə 1 metr qəbul edilə bilər.
- Bir xəndəkdə mühəndis şəbəkələri birlikdə çəkildikdə, şəbəkələrin quraşdırılmasına və təmirinə lazım olan quyuların kameralarının və başqa qurğuların yerləşdirilməsini təmin etməklə, boru kəmərləri arasındakı məsafəni bu cədvəldə göstərilən rəqəmlərə nisbətən azaltmaq olar.

5 nömrəli Əlavə

Dayaqlar üzərində çəkilmiş yerüstü qaz kəmərlərindən binalara və tikintilərə qədər olan horizontal üzrə minimum işiq məsafəsi, (metr)

Binalar və tikintilər	Qazın təzyiqli, kqk/sm ²			
	0,5-ə qədər	0,05-dən 3-ə qədər	3-dən 6-ya qədər	6-dən 12-ya qədər
İstehsalat yanğın təhlükəsinə görə aşağıda göstərilən kateqoriyalara aid olan istehsalat və anbar binaları:				
A, B və V	5	5	5	10
Q və D	2	2	2	5
Tezalışan və yanar mayelərin açıq anbarları və yana bilan materialları anbarı:				
sənaye müəssisələrinin ərazisində	10	10	20	20
sənaye müəssisələrindən kənarında	20	20	40	40
Yaşayış və ictimai binalar	2	5	5	—
Dəmir yolu və tramvay xətləri (yuxarıdakı rəlsə qədər)	3	3	3	3
Yeraltı kommunikasiyalar: su kəməri, kanalizasiya, qızdırma boruları, telefon kanalizasiyası, elektrik kabel blokları (qaz kəməri dayaqı özlülünün qurağından)	1	1	1	1
Açıq elektrik yarımstansiyasının hasarı	10	10	10	10
Hava elektrik xəttinin naqilləri	Hava elektrik xətti dayağının hündürlüyündən az olmamalıdır			
Həmçinin, darsıqal şəraitdə	Qaz kəmərinin mühafizə torpaqlayıcısı olmaq şərti ilə TN və Q 11-37-76 11 cədvəlində göstərilənlərdən az olmamalıdır			
Yollar (yolqırağı daşdan, xəndəyin qırağı hissəsinə, yaxud yol qırağı bəndin aşağı hissəsinə qədər)	1,5	1,5	1,5	1,5
Açıq od olan tikintilər və əridilmiş metalın buraxıldığı yerlər	10	10	10	10

Qeydlər:

- Əgər dayağın hündürlüyü elektrik xəttinin hündürlüyündən artıqdırsa, qaz kəməri ilə elektrik xətti arasındakı məsafə qaz kəməri dayağının hündürlüyündən az olmamalıdır.
- Cədvəldə göstərilən binalardan olan məsafə, TN və Q 11-37-76-nın 4.18-19 bəndlərinin tələblərinə uyğun olaraq, həmin binaların divarları və örtükləri üzrə qaz kəmərlərinin çəkilməsi imkanını ləğv etmir.

6 nömrəli Əlavə

Yerüstü qaz kəmərləri ilə elektrik hava xətləri arasındakı vertikal üzrə (işiqda) minimal məsafələr L

Elektrik hava xəttinin gərginliyi, kV	L, metr
1-ə qədər	1
20	3
35—100	4
150	4,5
220	5
330	6
500	6,5

Qeydlər:

- Elektrik hava xəttinin naqilləri ilə qaz kəməri və onun kənara çıxan qurğularının arasındakı horizontal üzrə məsafə-naqillərin ən çox kənara çıxması, vertikal üzrə ən çox sallanması oxundan müəyyən edilir.
- Elektrik hava xətləri ilə qaz kəməri arasındakı minimum vertikal və horizontal məsafələri təyin etdikdə, onların üzərində quraşdırılmış mühafizə hasarlarına (şəbəkə, dəhliz, meydança şəklində) qaz kəmərlərinin bir hissəsi kimi baxılmalıdır.

7 nömrəli Əlavə

Bina daxilində yerləşdirilmiş mühəndis kommunikasiyaları ilə qaz kəmərləri arasındakı işiqda minimum məsafə (sm)

Kommunikasiyalar, qurğular	Paralel xətlərin çəkilməsi	Kəsişmə
Elektrik avadanlıqları:		
izola edilmiş xətlərin açıq elektrik naqilləri, yaxud elektrik kabelləri	25	10*
örtülü elektrik naqilləri, yaxud borularda çəkilmiş elektrik naqilləri	5 (örtülmüş oyuğun, yaxud borunun qurağından)	1
1000 volta qədər gərginlikli açıq (çılpaq) elektrik keçiricilərinin cərəyan daşıyan hissələri	100	100
Paylayıcı və komutasiya elektrik şitləri və şkafları	30	yol verilmir
Mühəndis kommunikasiyaları (su kəməri, kanalizasiya və başqa boru kəmərləri)	Yerinə görə təbiiq edilir. Bu halda qaz kəmərinin quraşdırılması, təhlükəsiz istismarı və təmiri təmin edilməlidir.	2

* Yaşayış və ictimai binalarda işiq naqillərini qaz kəmərinin hər iki tərəfə 10 sm kənara çıxan rezin, yaxud ebonit boruya saldıqda, naqillərlə qaz kəməri arasında məsafə olmaya bilər.

8 nömrəli Əlavə

Binanın divarı boyu çəkilmiş qaz kəməri ilə rabitə və radio verilişi naqilləri arasındakı işiqda minimum məsafə (metr) («Rabitə və radio verilişi kabel xətlərində iş aparılan zaman təhlükəsizlik texnikası qaydalarından çıxarış»)

	Paralel çəkilmə	Kəsişmə
--	-----------------	---------

Bayır divarında abunaçı telefon şəbəkəsi, yaxud radio verilişi xətlərinin bərkidildiyi izolyatorlar	0,5	—
Binanın xarici divarı ilə çəkilmiş telefon şəbəkəsi, yaxud radio verilişləri kabelləri (naqillər)	0,5	0,5*
Binanın xarici, yaxud daxili divarında yerləşdirilmiş kabel muftaları	0,5	—
Binanın daxilində yerləşdirilmiş rabitə və radio verilişləri xətti avadanlıqları	0,5	—
Binanın daxilində, divarda və kanalda çəkilmiş telefon şəbəkəsi, yaxud radio verilişləri kabelləri (naqilləri)	0,1**	0,05*

* Aramasafəsi olmadan qaz kəmərləri ilə kabellərin (naqillərin) kəşşəsinə rabitə və radio verilişləri kabellərini (naqilləri) elektrik izolyasiyası (rezin, ebonit, polietilen və s.) borularna saldıqda və bu borular qaz kəmərinə hər iki tərəfə 0,1 metr çıxıqda icazə verilib.

** Mufta olduqda masafə 0,5 metrə qədər artırılmalıdır.

9 nömrəli Əlavə

Təzyiqli 3 kq/sm² qədər olan asbest-sement borulu yeraltı qaz kəmərlərindən binalara tikintilərə qədər minimum horizontal (ışıq) məsafəsi L

	L, metr
Binalar (tikinti xətti üzrə)	100
Dəmir yolu xətti (kanar relsə qədər)	60
Tramvay yolları (kanar relsə qədər)	40
Su kəməri (borunun divarına qədər)	8
Kanalizasiya, su axarı (borunun divarına qədər)	10
Qaz kəmərləri (borunun divarına qədər)	8
İstilik şəbəkəsi, elektrik güc və rabitə kabelləri (kanalın xarici divarına qədər)	10
Həmçinin, kanalsız çəkildikdə	8
Ağaclar (gövdələrinə qədər)	2
Elektrik hava xətlərinin dayaqları (dayağın özülündən)	dayağın hündürlüyündən az olmamalıdır.

(təşkilatın adı)

Familiyası, adı, atasının adı _____
 Şəxsi şifri (damğası) _____
 İxtisası, aldığı il _____
 Hansı qaynaq növünə buraxılır _____
 Vəsiqənin (diplomun) nömrəsi və sənədi verən təşkilatın adı _____

Sənədin vaxtının uzadılması barədə qeydlər _____

Vəsiqə (diplom)			
Qədar qüvvədədir (tarixi və ili göstərməli)			

Qaynaqçının şəxsi imzası _____

19 ____ ildə ____ nömrəli protokola əsasən attestasiyanın yekunları

Nazəri biliklərə verilən qiymət _____
 Praktiki sınaqlar üzrə qiymət _____
 Komissiyanın qərarı _____

Qaynağın keyfiyyətinə nəzarət vərəqəsi (aylar üzrə)

Ay	Qaynağa buraxılma tarixi	Yoxlama birləşməsinin qiymətləndirilməsi	Qaynaq edilən boruların diametri və divarın qalınlığı	Qaz kəmərinə hesablanmış təzyiqli	Qaynaq edilmiş birləşmələrin sayı	Nəzarət edilən birləşmələrin sayı				Nəzarətin yekunları (zay çıxış birləşmələrinin sayı)						
						xarici yoxlama	mexaniki sınaq		fiziki üsullarla nəzarət		xarici yoxlamaqla	mexaniki sınaq üzrə		fiziki üsullarla sınaq üzrə		
							normativ üzrə	ikiqat	normativ üzrə	100% nəzarət		Birləşmələrin normativ sayında	birləşmələrin ikiqat sayında	birləşmələrin normativ sayında	birləşmələrin ikiqat sayında	birləşmələrin 100% nəzarət
Yanvar																
Fevral																
Mart																
Aprəl																
May																
İyun																
İyul																
Avqust																
Sentyabr																
Oktyabr																
Noyabr																
Dekabr																

Qeyd: Qaynağın keyfiyyətinə nəzarət vərəqəsi hər il tərtib edilir.

Formulyarın aparılmasına cavabdeh şəxs		
	(vəzifəsi, familiyası, adı, atasının adı)	(imza)

11 nömrəli Əlavə

Məyləşdirilmiş qazları saxlamaq üçün QDS-də yerləşdirilmiş çənlərdən QDS-ə aid olmayan binalara və tikintilərə qədər olan minimum məsafə, (m)

Çənlərin ümumi həcmi, m ³	Bir çənin maksimum həcmi, m ³	Çənlərin yerləşməsi	
		yerüstü	yeraltı
50-dən 200-ə qədər	25	80	40
	50	150	75
	100	200	100
200-dən 500-ə qədər	50	150	75
	100	200	100
	100-dən artıq, lakin 200-dən artıq olmayan	300	150
500-dən 2000-ə qədər	100	200	100
	100-dən artıq, lakin 600-dən artıq olmayan	300	150
	2000-dən 8000-ə qədər	hamçinin	300

Qeyd:

- Müxtəlif həcmli çənlər olan saxlama bazasına qədər məsafə ən böyük həcmli çən üzrə təyin edilməlidir.
- QDS-in yerüstü çənlərindən, eyni vaxtda 800-dən artıq adam ola bilən yerlərə (stadion, bazar, park və s.) qədər məsafə bu cədvəldə verilmiş göstəricilərdən iki dəfə artıq götürülməlidir.

12 nömrəli Əlavə

Məyləşdirilmiş qazları saxlanılan çənlərdən avtomobil və dəmir yollarına qədər olan minimum məsafələr, (metr)

QDS-in ərazisindən kənar olan yollar	QDS-də çənlərin ümumi həcmi, m ³			
	200-ə qədər		200-dən artıq	
	yerüstü	yeraltı	yerüstü	yeraltı
Ümumi şəbəkəli dəmir yolları (çənlər tərəfdən bəndin aşağı hissəsinə, yaxud xəndəyin qırağına qədər)	75	50	100	75
Sənaye müəssisələrinin giriş dəmir yolları, tramvay yolları (yolun oxuna qədər), avtomobil yolları (hərəkət hissəsinin qırağına qədər)	30	20	40	25

13 nömrəli Əlavə

**Sənaye müəssisələrinin ərazisində yerləşən
QDS çənələrindən həmin müəssisələrin
binalarına qədər olan minimum məsafə, (metr)**

Çənələrin ümumi həcmi, m ³	Bir çənənin maksimum həcmi, m ³	Çənələrin yerləşməsi	
		yerüstü	yeraltı
50-yə qədər	10	30	15
50-dən 100-ə qədər	25	50	25
100-dən 200-ə qədər	50	70	35
200-dən 300-ə qədər	50	90	45
300-dən 500-ə qədər	50	110	55
500-dən 2000-ə qədər	100	200	100
2000-dən 8000-ə qədər	100-dən artıq, lakin 600-dən aşağı	300	150

Qeyd: Ümumi həcmi 500 m³-dən az olan QDS-in mayeləşdirilmiş qaz çənələrindən QDS-ə aid olmayan, yanğın təhlükəsinə görə Q kateqoriyasına aid olan binalara, aqreqatlara və qurğulara qədər məsafələr, bu cədvəldə göstərilənlərdən 30% yuxarı götürülməlidir.

14 nömrəli Əlavə

**Sənaye müəssisələrinin ərazisində yerləşən
QDS çənələrindən həmin müəssisələrin
naqliyyat yollarına qədər olan minimum məsafələr, (metrlə)**

Sənaye müəssisələrinin ərazisindəki yollar	Çənələrin ümumi həcmi, kub m.	Çənələrin yerləşməsi	
		yerüstü	yeraltı
Dəmir yolu xətləri (xəttin oxuna qədər) və avtomobil yolları (yolun hərəkət hissəsinin kənarına qədər)	100-ə qədər	30	10
	100-dən artıq	30	15

15 nömrəli Əlavə

**Mayeləşdirilmiş qazları saxlamaq üçün
QDS-in ərazisində yerləşən çənələrdən
QDS-in binalarına və tikintilərinə qədər olan
minimum məsafə, (metr)**

Binalar və tikintilər	Çənələrin yerləşməsi	
	yerüstü	yeraltı
Nasos-kompresor və doldurma bölməsinin binaları, qazın buxarlandırma və qarışdırma qurğusu	15	10
Mayeləşdirilmiş qazları boşaltmaq üçün dəmir yolu xətləri (xəttin oxuna qədər)	20	15
Mayeləşdirilmiş qazları avtosistemlərlə doldurmaq üçün kalonkalar	30	20
Qazaxana, qaraj, təmir emalatxanaları, material anbarları	40	30
Od prosesi olmayan köməkçi binalar	30	20
Avtomobil yolları (hərəkət hissəsinin kənarına qədər)	10	10
Ərazinin hasarı	10	5
Yanğın söndürmək üçün çənələr	40	40

Qeydlər:

1. Çənələrdən yarımstansiya binalarına və elektrik paylayıcı qurğusunun otaqlarına kimi olan məsafələr «Elektrik qurğularının quruluş qaydalarının» tələblərinə uyğun olaraq qəbul edilməlidir.
2. QDS-in ərazisində olan binalarda QDS-ə aid olmayan istehsalat və yaşayış otaqlarının olmasına yol verilməməlidir.

16 nömrəli Əlavə

**QDM və BBM-dən müxtəlif təyinatlı
binalara və tikintilərə qədər olan
minimum məsafələr, (metr)**

Binalar və tikintilər	Anbarda olan 50 litrlik doldurulmuş balonların sayı			
	400-ə qədər	400-dən 1200-ə qədər	1200-dən artıq	anbarın tutumundan asılı olmayaraq
QDM və BBM ərazisində istehsalat və anbar binaları və tikintilər	20	25	30	
Yaşayış binaları				50
QDM və BBM-ə aid olmayan ictimai binalar				100
Sənaye, kommunal və kənd təsərrüfatı müəssisələrinin binaları				20

Qeydlər:

1. Ümumi tutumu 50 m³-dən artıq olan çənələri QDM-də yerləşdirdikdə, QDM-ə qədər olan məsafəni TN və Q 11-37-76-nın 19-cu cədvəli üzrə götürmək lazımdır.
2. BBM-də 150-dən az balon yerləşdirildikdə BBM-dən bağımlı və istirahət qəsəbələrinin birmərtəbəli evlərinə qədər olan məsafəni iki dəfə azaltmaq olar.

17 nömrəli Əlavə

Çən dəstələri qurğularından müxtəlif təyinatlı binalara və tikintilərə qədər olan minimum məsafələr, (metrlə)									
Qaz istehlakçılarının binaları və tikintiləri	Çən dəstələri qurğularının ümumi həcmi (kub m.)								
	yerüstü çənələrdən olan məsafə			yeraltı çənələrdən olan məsafə					
	5-ə qədər	5-dən 10-a qədər	10-dən 20-yə qədər	10-a qədər	10-dən 20-yə qədər	20-dən 50-yə qədər	50-dən 100-ə qədər	100-dən 200-ə qədər	200-dən 300-ə qədər
Oda davamlılıq dərəcəsi asılı olmayaraq mədəni-məişət xidməti idarələri (inzibati, uşaq və müalicə idarələri, təhsil ocaqları, teatrlar, kinoteatrlar, mədəniyyət evləri və s.)	40			15	20	30	40	40	75
Oda davamlılıq dərəcəsi asılı olmayaraq yaşayış, kommunal-məişət və başqa binalar:									
divarların qapı-pəncərə boşluqları olan	20			10	15	20	40	40	75
qurğuya tərəf divarlarında qapı-pəncərə boşluqları olmayan	15			8	10	15	40	40	75
Sənaye müəssisələrinin və kənd təsərrüfatı obyektlərinin ərazisində yerləşən binalar	15	20	25	8	10	15	25	35	45

Qeydlər:

1. Yerüstü çənələr arasındakı işıqda məsafəsi 1 metrədən az olmamaq şərti ilə, yaxın çənədən ən böyüyünün diametrinə bərabər olmalıdır.
2. Yeraltı çənələr arasındakı məsafə, 1 metrədən az olmamaqla çənələrin yerləşməsinin dərinliyi, torpağın xarakterini və çənələrin asanlıqla yoxlanılması və təmiri nəzərə alınmaqla təyin olunmalıdır.

18 nömrəli Əlavə

Çən dəstələrinin maksimal ümumi həcmi, (kub m.)

Yerüstü qrup-çən qurğularının təyinatı	Çənələrin yerləşməsi	
	yerüstü	yeraltı
İctimai, yaşayış və kommunal-məişət binalarının qaz ilə təchiz edilməsi üçün	5-ə qədər	300-ə qədər
Sənaye və kənd təsərrüfatı müəssisələrinin qaz ilə təchiz edilməsi üçün	20-yə qədər	300-ə qədər

19 nömrəli Əlavə

Bir çənənin maksimal həcmi, (kub metrə)

Çən dəstəsi qurğularının ümumi həcmi, kub m.	Çənələrin yerləşməsi	
	yerüstü	yeraltı
Çıxarılan çənələr (5-ə qədər)	1,6	—
Çıxarılmayan çənələr:		
20-yə qədər	5	5
20-dən 50-yə qədər	—	10
50-dən 100-ə qədər	—	25
100-dən 300-ə qədər	—	50

20 nömrəli Əlavə

Balon dəstəsi və çən qurğuları şkafindan horizontal üzrə yeraltı qurğulara, hava elektrik və rabitə xətlərinə qədər olan minimal məsafə, (metrlə)

Kanalizasiya, istilik xətləri, elektrik kabelləri	3,5
Su kəməri, telefon kabelləri və digər kommunikasiyalar	2,0
Yeraltı kommunikasiya quyuları, çirək çalaları	5,0
Gərginlikli elektrik hava xətləri, V:	
1000-ə qədər	5,0

1000-dən yuxarı (elektrik hava xətti dayağının hündürlüyündə)	1,5
Telefon və radio verilişləri şəbəkələrinin hava xətləri	2,0

21 nömrəli Əlavə

Balon dəstəsi qurğularından binalar və tikintilərə qədər olan minimum məsafə, (metrlə)

Oda davamlılıq dərəcəli yaşayış, sənaye müəssisələrinin istehsalat binaları və digər binalar və tikintilər	
I—II	8
III	10
IV və V	12
Oda davamlılıq dərəcəsinə asılı olmayan ictimai binalar (xəstəxanalar, uşaq idarələri, kinoteatrlar, klublar, mədəniyyət evləri və s.)	25
Aynı tikilən müvafiq təsərrüfat tikintiləri (odun anbarları, talvarlar və s.)	8

22 nömrəli Əlavə

Qaz kəməri möhkəmliyi və kipliyə sinandığı zaman təzyiç normaları

Binalar	Möhkəmliyə sınaq			Kipliyə sınaq			Qeyd
	sınaq vaxtı təzyiç kqq/sm ²	sınaq müddəti, saat	təzyiçin aşağı düşmə həddi	sınaq təzyiç kqq/sm ²	sınaq müddəti saat	təzyiçin aşağı düşmə həddi	
1. Alçaq təzyiqli yerüstü və yeraltı paylayıcı qaz kəmərləri (0,05 kqq/sm ² qədər)	3	1	Manometrə təzyiçin görünən dərəcədə aşağı düşməsinə yol verilmir. Aşkar edilmiş zədələr kipliyin sınağına qədər aradan qaldırılmalıdır.	1	24—yeraltı, 0,5—yerüstü	(1), (2) düsturları ilə hesablanır	
2. Orta təzyiqli yeraltı və yerüstü paylayıcı qaz kəmərləri və girişlər (0,05-dən artıq, 3 kqq/sm ² qədər)	4,5	1	həmçinin	3	həmçinin	həmçinin	Sınaq təzyiç 3 kqq/sm ² artıq olan yerüstü qaz kəmərləri su ilə sınaqlanmalıdır. Xüsusi təhlükəsizlik qaydalarına riayət etməklə hava ilə də sınaqlana bilər.
3. Həmçinin, yüksək təzyiqli (3 kqq/sm ² -dən artıq, 6 kqq/sm ² qədər)	7,5	1	—"	6	—"	—"	—"
4. Həmçinin, yüksək təzyiqli (6-dən artıq, 12 kqq/sm ² qədər)	15	1	—"	12	—"	—"	—"
5. Paylayıcı qaz kəmərlərindən ayrıca tikilmiş, şərti keçid diametri 100 mm-ə qədər olan alçaq təzyiqli qaz kəmərlərinin binalara girişi	1	1	—"	1000 mm su sütunu	1	5 mm su sütunu	Girişləri paylayıcı qaz kəmərləri ilə birlikdə tikildikdə, qaz paylayıcı kəmərlərin normaları üzrə sınaqlamaq lazımdır.
6. Alçaq təzyiqli qaz kəmərləri və QPM və QPQ avadanlıqları (0,05 kqq/sm ² qədər)	3	1	Manometrə təzyiçin görünən dərəcədə aşağı düşməsinə yol verilmir. Aşkar edilmiş zədələr kipliyin sınağına qədər aradan qaldırılmalıdır.	1	12	başlanğıc təzyiçdən 1%-ə qədər	Bütünlikdə sınaq zamanı (giriş və çıxış sıyrıntısına qədər) sınaq təzyiç normaları yüksək tərəfdəki qazın təzyiçli üzrə götürülməlidir. Hissələr üzrə sınaqlıqda (tənzimləyiciyə qədər və ondan sonra) sınaq təzyiç normalarını tənzimləyicidən əvvəl və ondan sonrakı qazların təzyiçli üzrə götürmək lazımdır.
7. Həmçinin, orta təzyiqli (0,05-dən artıq, 3 kqq/sm ² qədər)	4,5	1	—"	3	12	—"	—"
8. Həmçinin, yüksək təzyiqli (3-dən artıq, 6 kqq/sm ² qədər)	7,5	1	—"	6	12	başlanğıc təzyiçinin 1%-i qədər	—"
9. Həmçinin, yüksək təzyiqli (6-dən artıq, 12 kqq/sm ² qədər)	15	1	—"	12	12	həmçinin	—"
10. Təbii və mayeləşdirilmiş qazlarla təchiz edilmiş yaşayış binalarında, ictimai binalarda, kommunal-məişət obyektlərində alçaq təzyiqli qaz kəmərləri	1	məhdudlaşmayır	Manometrə təzyiçin görünən dərəcədə aşağı düşməsinə yol verilmir. Aşkar edilmiş zədələr kipliyin sınağına qədər aradan qaldırılmalıdır.	500 mm su sütunu	5 dəq.	20 mm su sütunu	Binadaxili qaz kəməri möhkəmliyi, binanın girişindəki açıq qurğudan qaz qurğularının yanındakı kranlara qədər olan sahədə sınaqlanır. Binadaxili qaz kəmərlərinin sınağını qaz qurğularını açmaqla və sayğacları çıxarmaqla (əgər onlar 1 kqq/sm ² təzyiçə hesablanmışdırsa) aparılmalıdır. Saygac olduqda kipliyə sınaq 400 mm su sütunu təzyiçlə aparılır. Qaz çəkilmiş binalarda əlavə qaz qurğuları qoyulduqda, həmin cihazlara gələn qaz kəməri qolunun uzunluğu 5 metrdən az olduqda, onlara qaz verildikdən sonra qaynaq və yivli birləşmələrini sabunlamaqla sınaqlanır.
11. Sənaye və kommunal müəssisələrdə, qızdırıcı və istehsalat qazanxanalarında alçaq təzyiqli qaz kəmərləri	1	məhdudlaşmayır	həmçinin	1000 mm su sütunu	1	600 mm su sütunu	Sınağı girişdəki açıq qurğudan qaz oduqlarının yanındakı açıq qurğuya qədər olan sahədə aparmaq lazımdır.
12. Həmçinin, orta təzyiqli (1 kqq/sm ² -ə qədər)	2	1	—"	1	1	1,5%	həmçinin
13. Həmçinin, orta təzyiqli (1-dən yuxarı, 3 kqq/sm ² -ə qədər)	4,5	1	—"	3	1	(4), (5) düsturları ilə hesablanır	—"
14. Həmçinin, yüksək təzyiqli (3-dən yuxarı, 6 kqq/sm ² -ə qədər)	7,5	1	—"	işçi təzyiçin 1,25 hissəsi qədər, lakin 6 kqq/sm ² -dən artıq olmamalı	1	həmçinin	Möhkəmliyə görə sınağı su ilə, kipliyə görə isə hava ilə aparmaq lazımdır. Diametri 300 mm-dən artıq olan qaz kəmərlərinin möhkəmliyə sınağını xüsusi təhlükəsizlik tədbirləri görüldükdə hava ilə aparmaq olar.
15. Həmçinin, yüksək təzyiqli (6-dən yuxarı, 12 kqq/sm ² -ə qədər)	15	1	—"	həmçinin, lakin 12 kqq/sm ² -dən artıq olmamaqla	1	—"	həmçinin

**QDS-in ərazisi və istehsalat binaları üçün
yanğından mühafizə avadanlıqlarının siyahısı**

Yanğından mühafizə avadanlığının quraşdırıldığı yer	Yanğından mühafizə avadanlığı	Miqdarı	Qeyd
Nasos-kompresor bölməsi	KKO-10 (kimyəvi köpük odsöndürəni-10)	3 ədəd	hər binaya
	Qum doldurulmuş qutu	0,5 m ³	
	Bel	1 ədəd	
Doldurma bölməsi	KKO-10 (kimyəvi köpük odsöndürəni-10)	2 ədəd	100 m ² -ə, həmçinin hər binaya
	KQO-2 (karbon qazı odsöndürəni-2)	2 ədəd	
	Qum doldurulmuş qutu	0,5 m ³	
Boşaltma bölməsi	KKO-10 (kimyəvi köpük odsöndürəni-10)	2 ədəd	100 m ² -ə, həmçinin hər binaya
	KQO-2 (karbon qazı odsöndürəni-2)	2 ədəd	
	Qum doldurulmuş qutu	0,5 m ³	
Mayeşdirilmiş qaz balonları anbarı	KKO-10 (kimyəvi köpük odsöndürəni-10)	1 ədəd	100 m ² -ə
	KKO-10 (kimyəvi köpük odsöndürəni-10)	1 ədəd	200 m ² -ə, həmçinin
	Qum doldurulmuş qutu	0,5 m ³	—"
QDS-in ərazisi	KKO-10 (kimyəvi köpük odsöndürəni-10)	2 ədəd	
	Qum doldurulmuş qutu	0,5 m ³	
	Bel	1 ədəd	
Mayeşdirilmiş qazlar saxlanılan baza	KKO-10 (kimyəvi köpük odsöndürəni-10)	1 ədəd	dörd çəndən ibarət bir bölməyə
	KQO-5 (karbon qazı odsöndürəni-5)	1 ədəd	—"
	Qum doldurulmuş qutu	1 m ³	
	Bel	1 ədəd	
	Azbest parçası, yaxud keça	22 m	
Demir yolunun boşaltma estakadası	KQO-5 (karbon qazı odsöndürəni-5)	1 ədəd	50 m-yə, həmçinin
	Qum doldurulmuş qutu	0,5 m ³	
	Bel	1 ədəd	
	Azbest parçası, yaxud keça	22 m	
Avtosistemləri doldurulan kolonkalar	KKO-10 (kimyəvi köpük odsöndürəni-10)	1 ədəd	—"
	KQO-5 (karbon qazı odsöndürəni-5)	1 ədəd	
	Qum doldurulmuş qutu	0,5 m ³	
	Bel	1 ədəd	
	Azbest parçası, yaxud keça	22 m	
Avtonəqliyyatın açıq dayanacaq yeri	KKO-10 (kimyəvi köpük odsöndürəni-10)	1 ədəd	100 m ² -ə, həmçinin
	Qum doldurulmuş qutu	0,5 m ³	—"
	Bel	1 ədəd	
Qaraj	KKO-10 (kimyəvi köpük odsöndürəni-10)	1 ədəd	100 m ² -ə, həmçinin hər binaya
	Qum doldurulmuş qutu	0,5 m ³	—"
	Bel	1 ədəd	
	Azbest parçası, yaxud keça	22 m	

Qeyd: Tozlu odsöndürənlərdən istifadə etməyə icazə verilir.

Eyni diametrlə, bütün təzyiqlərdə işləyən yeraltı qaz kəmərləri üçün təzyiqlə aşağı düşməsinin yol verilən qiyməti (mm civa sütunu ilə)

(1)

müxtəlif diametrlə sahələri olan həmin qaz kəməri üçün

(2)

burada: D — qaz kəmərinin mm-lə, daxili diametri; T — saatla, sınaq müddəti; d₁, d₂, ..., d_n — qaz kəmərinin sahələrinin, mm-lə, daxili diametrləri; l₁, l₂, ..., l_n — müvafiq diametrlə sahələrin (m-lə) uzunluqlarıdır.

Sınaq zamanı qaz kəmərinə təzyiqlə faktik olaraq aşağı düşməsi (mm civa sütunu ilə)

(3)

burada: H₁, H₂ — mm civa sütunu ilə, sınaqla başlanğıcında və sonunda manometrlərin göstəriciləridir; B₁, B₂ — mm civa sütunu ilə, sınaqla başlanğıcında və sonunda, barometrin göstəricisidir.

Əgər sınaq zamanı qaz kəmərinəki təzyiqlə verilən qiymətdən aşağı düşmüşsə, qaz kəməri sınaq təzyiqinə davam gətirməyi hesab edilir.

Təzyiqlə 1 kq/sm²-dən artıq olan daxili qaz kəmərləri üçün təzyiqlə aşağı düşməsinin yol verilən qiyməti (başlanğıc sınaq təzyiqinə görə, %-lə)

(4)

burada sınımlan qaz kəmərinin mm-lə daxili diametridir.

Əgər sınımlan qaz kəməri müxtəlif diametrlə sahələrdən ibarətdirsə, qaz kəmərinin orta daxili diametri aşağıda göstərilən tənliklə təyin edilir:

(5)

İSTİFADƏ OLUNMUŞ MƏNBƏ SƏNƏDLƏRİNİN SİYAHISI

1. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 7 noyabr 2002-ci il tarixli 173 nömrəli qərarı (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2002-ci il, 11, maddə 675)
2. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 21 sentyabr 2004-cü il tarixli 135 nömrəli qərarı (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, 9, maddə 750)
3. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 24 dekabr 2004-cü il tarixli 197 nömrəli qərarı (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, 12, maddə 1077)
4. 13 sentyabr 2006-cı il tarixli 207 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2006-cı il, 9, maddə 822)
5. 6 fevral 2007-ci il tarixli 25 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2007-ci il, 2, maddə 185)
6. 1 may 2008-ci il tarixli 107 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2008-ci il, 5, maddə 430)
7. 6 may 2008-ci il tarixli 109 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2008-ci il, 5, maddə 432)
8. 10 sentyabr 2009-cu il tarixli 134 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2009-cu il, 9, maddə 738)
9. 24 sentyabr 2009-cu il tarixli 153 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2009-cu il, 9, maddə 757)
10. 19 oktyabr 2009-cu il tarixli 168 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2009-cu il, 10, maddə 857)
11. 15 yanvar 2014-cü il tarixli 7 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("Azərbaycan" qəzeti, 26 yanvar 2014-cü il, 16, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2014-cü il, 1, maddə 57)
12. 13 iyun 2014-cü il tarixli 194 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("Azərbaycan" qəzeti, 22 iyun 2014-cü il, 98, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2014-cü il, 6, maddə 747)
13. 12 may 2015-ci il tarixli 181 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("Azərbaycan" qəzeti, 17 may 2015-ci il, 104, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2015-ci il, 5, maddə 662)
14. 29 aprel 2016-cı il tarixli 179 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("Azərbaycan" qəzeti, 7 may 2016-cı il, 98, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2016-cı il, 4, maddə 833)
15. 17 aprel 2018-ci il tarixli 150 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("Xalq" qəzeti, 20 aprel 2018-ci il, 88, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2018-ci il, 4, maddə 798)
16. 30 avqust 2018-ci il tarixli 367 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("Xalq" qəzeti, 2 sentyabr 2018-ci il, 195, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2018-ci il, 8, maddə 1817)
17. 21 yanvar 2019-cu il tarixli 10 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("Xalq" qəzeti, 23 yanvar 2019-cu il, 17, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2019-cu il, 01, maddə 154)
18. 14 may 2020-ci il tarixli 173 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("Xalq" qəzeti, 20 may 2020-ci il, 98, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2020-ci il, 5, maddə 644)

QƏRAR EDİLMİŞ DƏYİŞİKLİK VƏ ƏLAVƏLƏRİN SİYAHISI

^[1] 13 sentyabr 2006-cı il tarixli 207 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2006-cı il, 9, maddə 822) ilə "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri qaydaları"nın 1.4-cü bəndinin ikinci abzasında, 1.5-cü bəndinin birinci və ikinci abzaslarında, 1.6-cü bəndində, 2.11-ci bəndinin səkkizinci və doqquzuncu abzaslarında, 2.24-cü, 7.2-ci bəndlərində, 7.3-cü bəndinin birinci-üçüncü abzaslarında, 7.4-cü bəndinin Qeyd hissəsində, 7.61-cü bəndinin birinci abzasında, 7.64-cü bəndinin üçüncü abzasında, 7.66-cı bəndinin birinci abzasında, 7.77-ci bəndində, 7.92-ci bəndinin ikinci abzasında, 7.116-cı bəndinin ikinci abzasında isminin müvafiq hallarında "Dövlətdəmədəntəxəzərat Komitəsi" və "Dövlətdəmədəntəxəzərat orqanı" sözləri isminin müvafiq hallarında "Fövqəladə Hallar Nazirliyi" sözləri ilə əvəz edilmişdir.

^[2] 24 sentyabr 2009-cu il tarixli 153 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2009-cu il, 9, maddə 757) ilə təsdiq edilmiş "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri Qaydaları"nın 1.4-cü bəndinin ikinci abzasında, 2.11-cü bəndinin birinci və səkkizinci abzaslarında, 2.12-ci, 2.24-cü, 8.34-cü, 8.63-cü və 8.66-cı bəndlərində isminin müvafiq hallarında "Azəriqaz" Qapalı Sahmdar Cəmiyyəti" sözləri isminin müvafiq hallarında "Dövlət Neft Şirkəti" sözləri ilə əvəz edilmişdir.

^[3] 12 may 2015-ci il tarixli 181 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("Azərbaycan" qəzeti, 17 may 2015-ci il, 104, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2015-ci il, 5, maddə 662) ilə "Qaz

təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri Qaydalan"nın 1.1-ci bəndində **"insanların həyatını, sağlamlığını və əmlakını"** sözləri **"insan həyatı və ya sağlamlığını, ətraf mühiti və dövlətin əmlak maraqlarını"** sözləri ilə əvəz edilmişdir.

[4] **14 may 2020-ci il tarixli 173 nömrəli** Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("**Xalq**" qəzeti, 20 may 2020-ci il, 98, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2020-ci il, 5, maddə 644) ilə "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri Qaydalan"na yeni məzmununda 1.3-1-ci bənd əlavə edilmişdir.

[5] **14 may 2020-ci il tarixli 173 nömrəli** Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("**Xalq**" qəzeti, 20 may 2020-ci il, 98, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2020-ci il, 5, maddə 644) ilə "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri Qaydalan"nın 1.4-cü bəndə yeni məzmununda dördüncü və beşinci abzaslar əlavə edilmişdir.

[6] 1 may 2008-ci il tarixli **107 nömrəli** Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2008-ci il, 5, maddə 430**) ilə «Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri qaydalan»nın 1.5-ci bəndinin birinci abzasında«**üzrə işlər**» sözlərindən sonra «**Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə Hallar Nazirliyi ilə razılaşdırılaraq**» sözləri əlavə edilmişdir.

[7] Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 7 noyabr 2002-ci il tarixli 173 nömrəli qərarı (**Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2002-ci il, 11, maddə 675**) ilə "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri Qaydalan"nın 1.6-cı bəndindən **"və tikinti-quraşdırma işlərini aparacaq təşkilatın aldığı xüsusi razılığın (lisenziyanın) surətini"** sözləri çıxarılmışdır.

[8] 15 yanvar 2014-cü il tarixli 7 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("**Azərbaycan**" qəzeti, 26 yanvar 2014-cü il, 16, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2014-cü il, 1, maddə 57) ilə "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri Qaydalan"nın 2.4-cü bəndində **"Dövlət Xəzər Dəniz Gəmiçiliyinə"** sözləri **"Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi" Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinə** " sözləri ilə əvəz edilmişdir.

[9] Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 24 dekabr 2004-cü il tarixli 197 nömrəli qərarı (**Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, 12, maddə 1077**) ilə "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri Qaydalan"nın 2.11-ci bəndinin a) yarım-bəndində **"hər hansı"** sözlərindən sonra **"tikinti və ya"** sözləri əlavə edilmişdir.

[10] 6 may 2008-ci il tarixli **109 nömrəli** Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2008-ci il, 5, maddə 432**) ilə «Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri Qaydalan»nın 2.12-ci bəndində **«Dövlət Tikinti və Arxitektura Komitəsi»** sözləri **«Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsi»** sözləri ilə əvəz edilmişdir.

[11] 13 sentyabr 2006-cı il tarixli 207 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2006-cı il, 9, maddə 822**) ilə "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri qaydalan"nın 2.26-cı bəndində **"Daxili İşlər Nazirliyi"** sözlərindən sonra **"Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyi"** sözləri əlavə edilmişdir.

[12] Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 21 sentyabr 2004-cü il tarixli 135 nömrəli qərarı (**Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, 9, maddə 750**) ilə "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri Qaydalan"nın 3.44-cü bəndində **"Rabitə Nazirliyi"** sözləri **"Rabitə və informasiya Texnologiyaları Nazirliyi"** sözləri ilə əvəz edilmişdir.

13 iyun 2014-cü il tarixli 194 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("**Azərbaycan**" qəzeti, 22 iyun 2014-cü il, 131, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2014-cü il, 6, maddə 747) ilə "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri qaydalan"nın 3.44-cü bəndində **"informasiya Texnologiyaları"** sözləri **"Yüksək Texnologiyalar"** sözləri ilə əvəz edilmişdir.

21 yanvar 2019-cu il tarixli 10 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("**Xalq**" qəzeti, 23 yanvar 2019-cu il, 17, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2019-cu il, 01, maddə 154) ilə "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri qaydalan"nın 3.44-cü bəndində **"Rabitə və Yüksək Texnologiyalar"** sözləri **"Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar"** sözləri ilə əvəz edilmişdir.

[13] **30 avqust 2018-ci il tarixli 367 nömrəli** Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("**Xalq**" qəzeti, 2 sentyabr 2018-ci il, 195, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2018-ci il, 8, maddə 1817) ilə "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri Qaydalan"nın 4.11-ci bəndində **"Dövlət Standartlaşdırma Mərkəzinin"** sözləri **"Azərbaycan Respublikasının Antifinans və İstehlak Bazarına Nəzarət Dövlət Agentliyinin"** sözləri ilə əvəz edilmişdir.

[14] **29 aprel 2016-cı il tarixli 179 nömrəli** Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("**Azərbaycan**" qəzeti, 7 may 2016-cı il, 98, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2016-cı il, 4, maddə 833) ilə "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri Qaydalan"nın 6.2-ci bəndin birinci cümləsində, 8.1-ci bəndin "q)" yarım-bəndində, 8.2-ci bəndin birinci abzasında (hər iki halda), 8.4-cü bəndin üçüncü abzasının "Qeyd"ində, 8.57-ci bənddə, 8.68-ci bənddə, həmin Qaydalara 22 nömrəli Əlavənin 10-cu hissəsinin "Qeyd"ində (hər üç halda) ismin müvafiq hallarında **"qaz cihazları"** sözləri ismin müvafiq hallarında **"qaz qurğuları"** sözləri ilə əvəz edilmişdir.

[15] **29 aprel 2016-cı il tarixli 179 nömrəli** Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("**Azərbaycan**" qəzeti, 7 may 2016-cı il, 98, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2016-cı il, 4, maddə 833) ilə "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri Qaydalan"nın 6.8-ci bəndin birinci abzasının birinci cümləsində **"qaz cihazına"** sözləri **"qaz qurğusuna"** sözləri ilə, ikinci abzasının birinci cümləsində **"qaz cihazı"** sözləri **"qaz qurğusu"** sözləri ilə əvəz edilmişdir.

[16] **14 may 2020-ci il tarixli 173 nömrəli** Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("**Xalq**" qəzeti, 20 may 2020-ci il, 98, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2020-ci il, 5, maddə 644) ilə "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri Qaydalan"nın 7.1-ci bənddə **"xüsusi"** sözü **"Qaz təchizatı"** və **"Lisenziyalar və icazələr haqqında"** Azərbaycan Respublikasının qanunları ilə müəyyən edilən hallarda **və qaydada lisenziya və ya "** sözləri ilə əvəz edilmişdir.

[17] **14 may 2020-ci il tarixli 173 nömrəli** Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("**Xalq**" qəzeti, 20 may 2020-ci il, 98, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2020-ci il, 5, maddə 644) ilə "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri Qaydalan"nın 7.7-ci bəndin üçüncü abzasının ikinci cümləsində **"xüsusi"** sözü (birinci halda) **"qanunla müəyyən edilən hallarda və qaydada lisenziya və ya "** sözləri ilə, "xüsusi icazə verən müvafiq icra hakimiyyəti orqanına" sözləri **"aidiyyəti üzrə"** sözləri ilə əvəz edilmişdir.

[18] **14 may 2020-ci il tarixli 173 nömrəli** Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("**Xalq**" qəzeti, 20 may 2020-ci il, 98, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2020-ci il, 5, maddə 644) ilə "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri Qaydalan"nın 7.9-cü bənddə **"müvafiq qaydada alınmış xüsusi icazədə verilməmiş"** sözləri **"qanunvericiliklə müəyyən edilmiş"** sözləri ilə əvəz edilmişdir.

[19] 1 may 2008-ci il tarixli **107 nömrəli** Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2008-ci il, 5, maddə 430**) ilə «Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri qaydalan»nın 7.11-ci bəndinin birinci abzasında«**üzrə işlər**» sözlərindən sonra **«Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə Hallar Nazirliyi ilə razılaşdırılaraq**» sözləri əlavə edilmişdir.

[20] **14 may 2020-ci il tarixli 173 nömrəli** Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("**Xalq**" qəzeti, 20 may 2020-ci il, 98, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2020-ci il, 5, maddə 644) ilə "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri Qaydalan"nın 7.12-ci bəndin ikinci abzasının birinci cümləsindən **"qaydada alınmış xüsusi"** sözləri çıxarılmışdır.

[21] **14 may 2020-ci il tarixli 173 nömrəli** Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("**Xalq**" qəzeti, 20 may 2020-ci il, 98, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2020-ci il, 5, maddə 644) ilə "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri Qaydalan"nın 7.18-ci bənddə **"və ya tələb olunduqda xüsusi"** sözləri **"və qanunla müəyyən edilən hallarda lisenziya və ya "** sözləri ilə əvəz edilmişdir.

[22] 13 sentyabr 2006-cı il tarixli 207 nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2006-cı il, 9, maddə 822**) ilə "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri qaydalan"nın 2.7-ci bəndində **"DİN-in"** sözləri **"Fövqəladə Hallar Nazirliyinin"** sözləri ilə əvəz edilmişdir.

[23] **17 aprel 2018-ci il tarixli 150 nömrəli** Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("**Xalq**" qəzeti, 20 aprel 2018-ci il, 88, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2018-ci il, 4, maddə 798) ilə "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri Qaydalan"nın 7.32-ci bəndinin dördüncü abzasında, 7.137-ci, 7.138-ci bəndlərində və 8.60-cı bəndinin birinci abzasında **"papiros"** sözü **"tütün"** sözü ilə əvəz edilmişdir.

[24] **14 may 2020-ci il tarixli 173 nömrəli** Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("**Xalq**" qəzeti, 20 may 2020-ci il, 98, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2020-ci il, 5, maddə 644) ilə "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri Qaydalan"nın 7.78-ci bəndin üçüncü abzasında **"xüsusi"** sözü **"qanunla müəyyən edilən hallarda lisenziya və ya "** sözləri ilə əvəz edilmişdir.

[25] Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 7 noyabr 2002-ci il tarixli 173 nömrəli qərarı (**Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2002-ci il, 11, maddə 675**) ilə "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri Qaydalan"nın 7.133-cü bəndindən **"xüsusi icazəsi (lisenziyası) olan"** sözləri çıxarılmışdır.

[26] 10 sentyabr 2009-cu il tarixli **134 nömrəli** Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2009-cu il, 9, maddə 738**) ilə "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri qaydalan"nın 7.136-cı bəndin ikinci cümləsində **"Dövlət yanğından mühafizə idarələrinin"** sözləri **"yanğından mühafizə və yanğın nəzarəti qurumlarının"** sözləri ilə, üçüncü cümləsində **"yanğınsöndürmə dəstəsini"** sözləri **"yanğından mühafizə qurumunu"** sözləri ilə əvəz edilmişdir.

[27] 6 fevral 2007-ci il tarixli **25 nömrəli** Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2007-ci il, 2, maddə 185**) ilə "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri Qaydalan"nın 8.63-cü bəndində **"bayram"** sözü **"iş günü hesab edilməyən bayram"** sözləri ilə əvəz edilmişdir.

19 oktyabr 2009-cu il tarixli **168 nömrəli** Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2009-cu il, 10, maddə 857**) ilə təsdiq edilmiş "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri qaydalan"nın 8.63-cü bəndində **"istirahət və iş günü hesab edilməyən bayram günləri"** sözləri **"istirahət, səssərmə, iş günü hesab edilməyən bayram günləri və ümumxalq hüzn günü"** sözləri ilə əvəz edilmişdir.

[28] 10 sentyabr 2009-cu il tarixli **134 nömrəli** Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2009-cu il, 9, maddə 738**) ilə "Qaz təchizatında mühafizə zonaları və təhlükəsizlik tədbirləri qaydalan"nın 8.66-cı bənddə **"mühafizə"** sözlərindən sonra **"və yanğın nəzarəti"** sözləri əlavə edilmişdir.